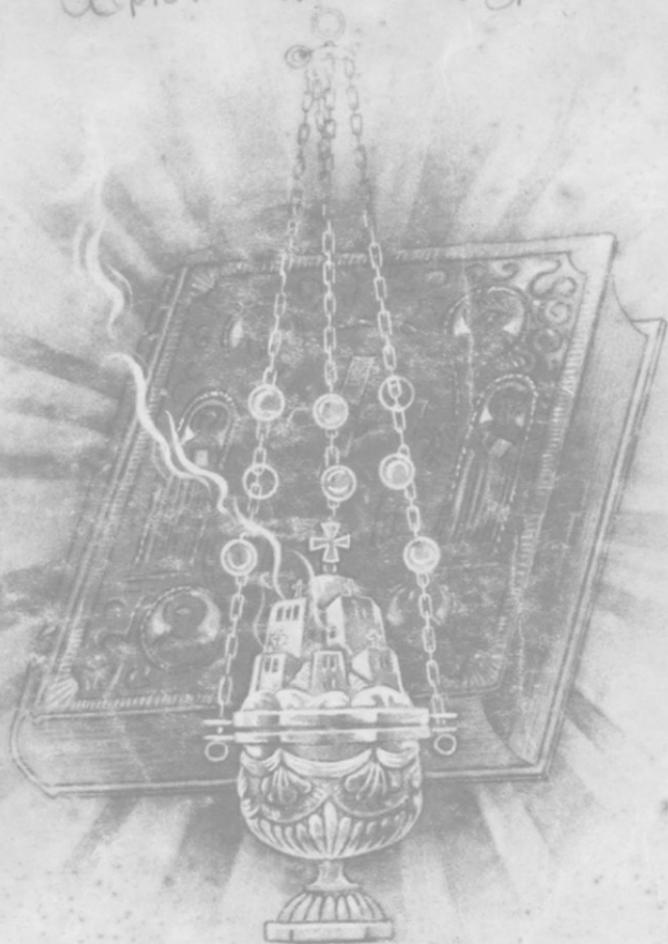

Χριστίνα Α. Καρέφα

14

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ
 & ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΣΗ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ" Ι. Α. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΕΛΕΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ - Α. ΚΕΡΑΜΙΔΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Αρ. εισ. 45201

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΔΙΑ
ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ (ΚΑΙ Ε'
ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΗΣ) ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἄριθ. ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 65803/2-7-52

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

38 ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ 38

1952

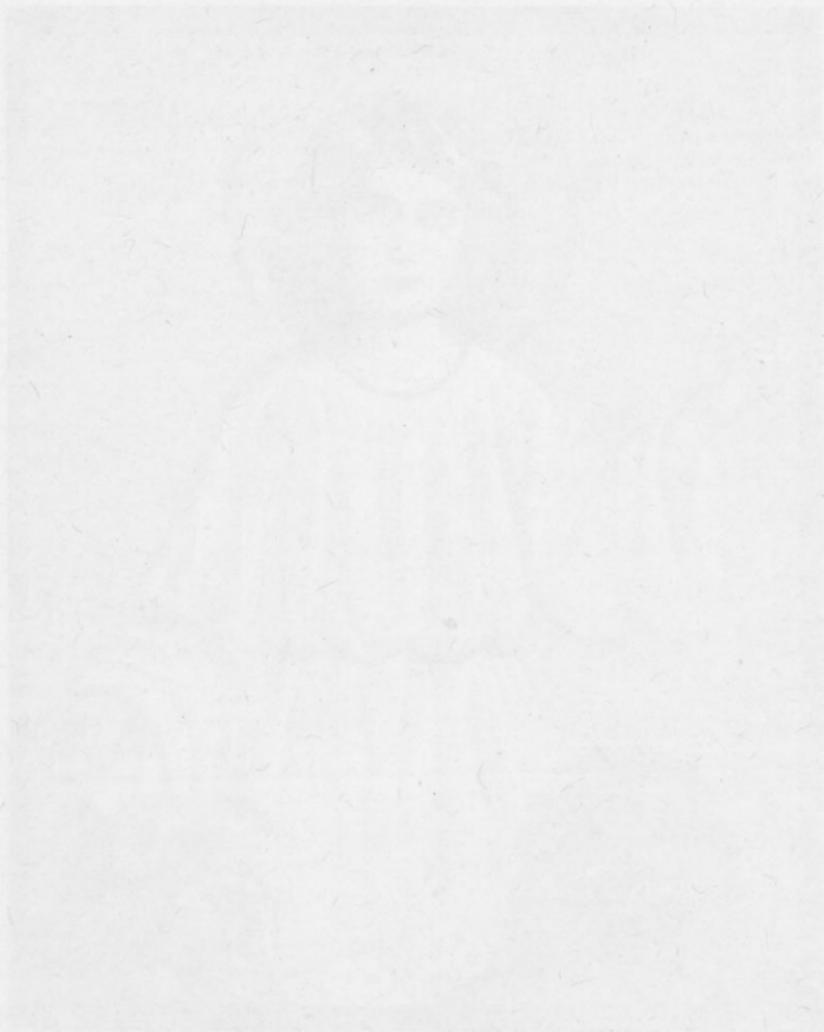
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν ἐνὸς τῶν συγγρα-
φέων καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

Βιβλιοπωλείον

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τί είναι και τί διδάσκει ἡ Κατήχησις.

Ἡ Κατήχησις εἶναι τὸ μάθημα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς διδάξῃ τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν και τί πρέπει νὰ πράττωμεν διὰ νὰ εἴμεθα γνήσια τέκνα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ εἴμεθα δηλ. καλοὶ χριστιανοί, μαθηταὶ καὶ ὁπαδοὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην μαθαίνομεν, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι πρῶτα ἐδίδασκον τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Εἰδωλολάτραις τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὕστερα τοὺς ἐβραΐζον.

Ἡ διδασκαλία αὐτὴ διαρκοῦσε πολλὰς ἡμέρας καὶ μῆνας καὶ χρόνια. Ἔως ὅτου μάθουν καλὰ τί πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ τί πρέπει νὰ πράττουν διὰ νὰ λέγωνται χριστιανοί. Ὑστερα ὁμολογοῦσαν τὴν πίστιν των ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐβαπτίζοντο. Πρὶν βαπτισθοῦν, καὶ ὅσον ἐκατηχοῦντο τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐλέγοντο **κατηχούμενοι**. Ἀφοῦ δὲ ἐβαπτίζοντο, ἐλέγοντο πλέον **πιστοί**. Τότε ἦσαν τέλειοι χριστιανοί.

2. Κατηχητικαὶ σχολαὶ καὶ κατηχηταί.

Ἡ συνήθεια αὐτὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, νὰ βαπτίζον τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς κατηχήσουν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστοῦ, διετηρήθη καὶ κατόπιν μεταξύ τῶν χριστιανῶν. Καὶ ἴδουσαν τότε οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας **κατηχητικὰ σχολεῖα** εἰς ὅλας τὰς πόλεις, καὶ διώρισαν ἐκεῖ χριστιανούς πιστοὺς νὰ διδάσκουν καὶ νὰ ἐτοιμάζουν τοὺς νέους χριστιανούς. Οἱ διδάσκαλοι δὲ αὐτοὶ ὀνομάσθησαν **κατηχηταί**.

Ἀπὸ ὅλα τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ὀνομασταὶ ἐγιναν αἱ κατηχητικαὶ σχολαὶ τῆς **Ἀλεξανδρείας**, τῆς **Ἀντιοχείας** καὶ τῆς **Ἀφρικῆς**. Ἡ τελευταία ἦτο εἰς τὴν πόλιν τῆς βορείου Ἀφρικῆς Καρχηδόνα.

Αὐταὶ αἱ τρεῖς σχολαὶ γοργόρα **ἐξεχώρισαν** ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὰ κοινά, κατηχητικὰ σχολεῖα καὶ ἔγιναν σὰν **Θεολογικαὶ Σχολαὶ** τῶν νεωτέρων Πανεπιστημίων. Διότι ἐδῶ ἐκαλλιεργοῦντο τὰ Χριστιανικὰ Γράμματα, καθὼς καὶ ἡ Φιλοσοφία ἡ Χριστιανικὴ.

Εἰς τὰς Σχολὰς αὐτὰς ἐδίδαξαν μεγάλοι κατηχηταὶ - φιλόσοφοι, ὅπως ὁ Πάνταινος, ὁ Κλήμης, ὁ Ὠριγένης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ Λουκιανός, ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης, ὁ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Αὐγουστῖνος εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

3. Ἡ σημερινὴ κατηχητικὴ κίνησις.

(Μὲ τὸν καιρὸν ἔσβυσαν αἱ κατηχητικαὶ σχολαὶ καὶ τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα. Τὴν δὲ κατήχησιν τῶν ὑποψηφίων χριστιανῶν ἀνέλαβεν ἐπισήμως αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία μὲ τοὺς ἱεροκέρυκας καὶ τοὺς ἐξομολόγους καὶ τοὺς κληρικούς της γενικά.)

Ἀργότερα ἔγιναν καὶ νέα Σχολαί, ὄχι ἀπλῶς Κατηχητικαί, ἀλλὰ Θεολογικαί. Ἐκεῖ ἐδιδάσκετο — καὶ διδάσκεται — ἡ Θεολογία, ἡ ὅλη δηλ. Χριστιανικὴ Θρησκεία. Ἡ δὲ κατήχησις, εἰς τὰ ἀπλᾶ της μαθήματα, περιορίσθη εἰς τὰ χριστιανικὰ **σχολεῖα**, πὺν ἴδρυσαν τὰ Χριστιανικὰ Κράτη.)

(Καὶ ἔτσι) σήμερον τὸ Θρησκευτικὸν μάθημα — καὶ ἡ Κατήχησις — διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα τὰ Δημοτικὰ καὶ τὰ Γυμνάσια. Διότι ἡ Πολιτεία εἶναι πλέον Κράτος Χριστιανικόν, τὸ ὁποῖον ἔχει ὑποχρέωσιν καὶ σκοπὸν νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν διδασκαλίαν τῶν πολιτῶν του.

Τέλος ἡ Κατήχησις καὶ τὰ ἄλλα θρησκευτικὰ μαθήματα διδασκονται καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοὺς ἱεροκέρυκας καὶ τοὺς ἄλλους κληρικούς. Τὰ τελευταῖα χρόνια μάλιστα ἤρχισε καὶ ἡ Ἐκκλησία μας νὰ διδάσκῃ εἰς ἰδιαιτέρας ὥρας καὶ ἡμέρας τὰ παιδιὰ ὅλα τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα καὶ μάλιστα τὴν Κατήχησιν. Καὶ ἴδρυσεν ἡ Ἐκκλησία μας καὶ ἄλλαι θρησκευτικαὶ ὀργανώσεις τοιαῦτα σχολεῖα, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς. Αὐτὰ λέγονται **κατηχητικὰ σχολεῖα**, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πηγαίνουν ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα.

Τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα συμπληρῶνουν ὅσα μᾶς μαθαίνουν οἱ γονεῖς καὶ ὁ νονὸς εἰς τὸ σπίτι καὶ ὁ διδάσκαλος εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐξηγοῦν εἰς τὸ παιδί αὐτά, πὺν βλέπει καὶ ἀκούει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δὲν τὰ ἐννοεῖ.

Ἰδιαιτέρως ὁμως εἰς τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα διαφωτίζεται τὸ παιδί καὶ ὁ λαὸς καὶ ὀδηγεῖται πρὸς τὸν Χριστόν, πὺ εἶναι τὸ Φῶς τὸ ἀληθινόν, ὁ Ὁδηγὸς καὶ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Διότι ἡ Θρησκεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὡραιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς Θρησκείας τοῦ Κόσμου.

4. Σκοπὸς καὶ ὠφέλεια τῆς Κατηχίσεως.

(Σκοπὸς τῆς Κατηχίσεως εἶναι νὰ συστηματοποιήσῃ καὶ νὰ διδάξῃ τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ τί πρέπει νὰ πράττωμεν ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, πὺ εἴμεθα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν.)

Ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῆς αὐτὸν καταφαίνεται καὶ ἡ ὠφέλεια, πὺ γίνεται εἰς τοὺς χριστιανούς με τὴν διδασκαλίαν τῆς Κατηχίσεως. Διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας προέρχονται ὅλαι αἱ προλήψεις καὶ αἱ δεισδαιμονίαι τῶν χριστιανῶν. Προέρχονται δὲ καὶ αἱ αἰρέσεις καὶ τὰ σχίσματα. Καὶ ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος, πὺ δὲν διδάσκειται τὴν Κατήχησιν τῆς Ἐκκλησίας του, ἔχει πολλὰ νὰ ζημιωθῇ. Ἄν ὁμως με εὐχαρίστησιν του μαθαίνη ὅσα ἡ Κατήχησις τὸν διδάσκει, τότε φωτίζεται καὶ εὐρίσκει τὴν σωτηρίαν.)

Μία ὠφέλεια εἶναι καὶ τὸ ὅτι κατορθώνει ὁ χριστιανὸς ἔτσι νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὸν Ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς του, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Νὰ μάθῃ τὸ ἔργον τὸ σωτήριον, τὸ ὁποῖον ἔκαμε δι' αὐτόν. Νὰ μάθῃ δηλ. ὅτι Ἐκεῖνος κατέβη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν καὶ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του ἀπὸ ἀγάπην πρὸς ἡμᾶς. Καὶ ἀπὸ τὴν γνῶσιν αὐτὴν θὰ ὀδηγηθῇ ὁ χριστιανὸς νὰ ἀγαπήσῃ Ἐκεῖνον, πὺ πρῶτος μᾶς ἠγάπησεν.

5. Τί εἶναι ἡ Θρησκεία.

Ὄταν λέγομεν τὴν λέξιν **Θρησκεία**, ἐννοοῦμεν τὴν σχέσιν, πὺ ἔχει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸ ἅγιον θέλημά Του.

Πάντοτε ὁ ἄνθρωπος ἐπίστευεν, ὅτι ὑπάρχει Θεὸς, καὶ πάντοτε ἠλπίζεν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τοῦ δώσῃ αὐτὰ πὺ τὸν ὠφελοῦν, καὶ θὰ διώξῃ ἀπ' αὐτόν αὐτὰ πὺ τὸν βλάπτουν. Αὐτὴν τὴν **πίστιν** εἶχαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς ὅλας τὰ ἐποχὰς. Διότι μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ κάθε ἀνθρώπου ὑπάρχει βαλμένη ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὴ ἡ ἰδέα.

Καὶ ἔτσι κάθε ἄνθρωπος αἰσθάνεται μέσα του μίαν δύναμιν, ἢ ὁποία τὸν προσελκύει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν κάνει νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ ἐλπίζῃ.

Αὐτὸ τὸ συναίσθημα τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ τὸ ἐνοιῶσαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς Γῆς. Καὶ ὁ κάθε λαὸς ἐλάτρευσε πάντοτε τὸν Θεὸν του, ὅπως τὸν ἐννοοῦσε καὶ ὅπως τὸν ἐκαταλάβαινε ἢ ὅπως τοῦ τὸν εἶχαν διδάξει οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ του.

Διὰ τοῦτο οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Γῆς ἔπλασαν διαφόρους θρησκείας, καὶ ὁ καθένας ἐλάτρευσε τὸν Θεὸν σύμφωνα μὲ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὸν πολιτισμὸν του καὶ τὴν ἀντίληψίν του. Ἔτσι εἰς τὴν ἱστορίαν ἔχομεν πολλῶν εἰδῶν θρησκείας.

Θρησκείαι πολυθεϊστικάι. Ἔτσι λέγονται ὅσαι λατρεύουν πολλοὺς θεοὺς. Τοιαῦται θρησκείαι εἶναι ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ, ἢ ὁποία ἐλάτρευεν ὡς θεοὺς 12 κυρίους θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἄλλους πολλοὺς δευτερεύοντας. Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, ἢ θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Περσῶν, κλπ. εἶναι θρησκείαι πολυθεϊστικάι.

Θρησκείαι μονοθεϊστικάι. Τοιαύτη θρησκεία εἶναι ἡ Ἑβραϊκὴ, πὸν λέγεται Ἰουδαϊσμός. Λατρεύει ἓνα Θεόν, τὸν ἀληθινόν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει Ἰεχωβά. Ἄλλη μονοθεϊστικὴ θρησκεία εἶναι ἡ Χριστιανικὴ ἢ ὁ Χριστιανισμός, ἢ ἰδική μας. Τρίτη τέλος μονοθεϊστικὴ θρησκεία εἶναι ὁ Μωμεθανισμός ἢ ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, τὴν ὁποίαν λατρεύουν σήμερον οἱ Τοῦρκοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Πέρσαι κλπ. Ἡ θρησκεία ὅμως αὐτὴ ἐσχηματίσθη ἀπὸ ιδέας τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς ἐντοπίας Ἀραβικῆς.

Φυσικαὶ θρησκείαι. Λέγονται ἔτσι ὅσαι θρησκείαι διδάσκουν τὴν λατρείαν τῆς Φύσεως ἢ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς Φύσεως.

Αὐτὰς τὰς θρησκείας τὰς ἔπλασε μόνος του ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῆς Φύσεως. Μία τοιαύτη θρησκεία ἦτο ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ καὶ ἡ Αἰγυπτιακὴ, ἢ Περσικὴ κλπ.

Ἀποκεκαλυμμένα θρησκείαι. Ἔτσι λέγονται ὅσαι εἶναι φανερωμένα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεόν. Ἐφανερῶθη δὲ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρῶτα μὲ τοὺς Πατριάρχας Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, κατόπιν μὲ τὸν Μωϋσῆ, ὕστερα μὲ τοὺς Προφῆτας. Τέλος δὲ ἐφανερῶθη καθαρά, ὅταν ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὡς ἄνθρωπον τὸν Υἱὸν του τὸν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ὡστε αἱ ἀποκεκαλυμμένα θρησκείαι εἶναι δύο: ἢ Ἰουδαϊκὴ

καὶ ἡ Χριστιανική. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο δὲ ἔχει γίνεαι καὶ ἡ τρίτη μονοθεϊστικὴ θρησκεία, ἡ Μωαμεθανική, με ἀνάμειξιν καὶ τῆς Ἀραβικῆς θρησκείας.

Νεκραὶ θρησκείαι. Νεκραὶ λέγονται αἱ θρησκείαι ὅσαι σήμερον ἐλησημονήθησαν καὶ δὲν λατρεύονται ἀπὸ κανένα λαόν. Τοιαῦται εἶναι ἡ θρησκεία ἡ εἰδωλολατρικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, Αἰγυπτίων κλπ.

Ζῶσαι θρησκείαι. Αὐτὰς τὰς θρησκείας τὰς εὐρίσκομεν καὶ σήμερον εἰς τοὺς διαφόρους λαούς, οἱ ὅποιοι τὰς διετήρησαν καὶ τὰς λατρεύουν. Τοιαῦται εἶναι, ἐκτὸς τῆς Μωαμεθανικῆς, τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς, αἱ θρησκείαι τῆς Ἀνατολῆς, (τῶν Κινέζων, τῶν Ἰαπώνων καὶ τῶν Ἰνδῶν). Ὅπως π.χ.

Ὁ Βεδισμός ἢ ἡ Βεδικὴ θρησκεία. Εἶναι ἡ θρησκεία τὴν ὁποίαν λατρεύουν οἱ Ἰνδοί. Εἶναι θρησκεία πολυθεϊστικὴ καὶ φυσικὴ. Λατρεύει 33 κυρίους θεούς.

Ὁ Βραχμανισμός. Προῆλθεν ἀπὸ τὴν Βεδικὴν θρησκείαν. Ἡ λέξις *βραχμάν* σημαίνει τὸν ἱερέα τῆς Βεδικῆς θρησκείας. Εἶναι καὶ αὐτὴ θρησκεία πολυθεϊστικὴ καὶ φυσικὴ.

Ὁ Ἰνδοϊσμός. Προῆλθεν ἀπὸ τὸν Βραχμανισμόν. Ἐνῶ δὲ ὁ Βραχμανισμὸς λατρεύει ἓνα κύριον Θεόν, τὸν Βραχμάν, ὁ Ἰνδοϊσμὸς παραδέχεται τρεῖς κυρίους θεούς καὶ πολλοὺς δευτερεύοντας.

Ὁ Βουδισμός. Ἡ θρησκεία αὐτὴ προῆλθεν ἀπὸ τὸν Βραχμανισμόν. Ἐχει ἀρχηγὸν τὸν Βούδα. Τὸ ὄνομα αὐτὸ σημαίνει ὁ Σοφός. Οὗτος ἤκμασε περὶ τὸ 500 π. Χ. Ὁ Βουδισμὸς διδάσκει, ὅτι θεὸς εἶναι ὅλη ὁ Φύσις. Διδάσκει δηλ. τὸν Πανθεισμόν. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς θρησκείας αὐτῆς, Κινέζοι, Ἰάπωνες κλπ. περὶ τὰ 100 ἑκατομμύρια, λατρεύουν ὡς θεὸν τὸν Βούδαν.

Ὁ Σιντοϊσμός. Εἶναι θρησκεία φυσικὴ, πολυθεϊστικὴ, ποὺ λατρεύεται εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Θεοὶ τῆς εἶναι ὁ Σιν καὶ ὁ Τιέν, δηλ. ὁ Οὐρανὸς καὶ ὁ Ἥλιος.

Ὁ Ταωϊσμός. Ἡ θρησκεία τοῦ Λαοτσέ, ποὺ ἦτο Κινέζος φιλόσοφος. Ἐχει περὶ τὰ 100 ἑκατομμύρια ὀπαδοὺς εἰς τὴν Κίναν, Ἀνώτατος θεὸς αὐτῆς εἶναι ὁ Ταώ, ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου. Καὶ

Ὁ Κομφουκισμός. Θρησκεία τοῦ Κομφουκίου, ποὺ ἦτο Κινέζος σοφός. Εἶναι θρησκεία φυσικὴ. Λατρεύει ὡς θεοὺς τὴν ὕλην καὶ τὴν δύναμιν. Ἐχει ὀπαδοὺς πολλὰ ἑκατομμύρια Κινέζων καὶ Ἰαπώνων.

6. Ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία. 20

Ἀπὸ ὅλας τὰς θρησκείας τοῦ Κόσμου ἡ τελειότερα καὶ ἡ μόνη ἀληθινή εἶναι ἡ **Χριστιανικὴ**. Τὴν θρησκείαν αὐτὴν τὴν ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν ἦλθεν εἰς τὸν Κόσμον ὡς ἄνθρωπος.

Ἡ Θρησκεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι θρησκεία μονοθεϊστικὴ, ἀποκεκαλυμμένη καὶ ζῶσα. Διδάσκει τὴν πίστιν «εἰς ἓνα Θεόν», ὁ ὁποῖος ἀπεκαλύφθη, δηλ. ἐφανερώθηκεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀπεκάλυψε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς Πατριάρχας τῶν Ἑβραίων, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ κλπ., ὕστερα δὲ μὲ τὸν Μωϋσῆ καὶ τοὺς Προφῆτας καὶ προπάντων μὲ τὸν Μεσσίαν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας τὴν εὐρίσκομεν εἰς τὴν **Ἁγίαν Γραφήν** καὶ εἰς τὴν **Ἱερὰν Παράδοσιν**. Ἐκεῖ φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀποκάλυψις δηλ. ἡ φανέρωσις τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις ὀνομάζονται **Πηγαι** τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

Ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ σήμερον εἶναι 700 περίπου ἑκατομμύρια, καὶ κατοικοῦν εἰς ὅλον τὸν Κόσμον.

7. Ἡ Ἁγία Γραφή. 456

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι τὸ ἅγιον Βιβλίον ἢ ἡ Βίβλος ἢ τὰ Ἱερὰ Γράμματα, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ, ποὺ λέγεται διαθήκη.

Διαιρεῖται εἰς δύο Βιβλία. Τὸ ἓνα λέγεται **Παλαιὰ Διαθήκη** καὶ τὸ ἄλλο **Καينὴ Διαθήκη**. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει τὴν διαθήκην ἢ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας πρὸ Χριστοῦ. Ἡ Καينὴ Διαθήκη περιέχει τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔκαμεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστὸς ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός.

(Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ 49 βιβλία, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν διάφοροι **θεόπνευστοι** συγγραφεῖς, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ διαφόρους καιροὺς. Τὰ βιβλία αὐτά, ὅλα σχεδόν, ἔγραψαν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐπειδὴ διὰ τοὺς Ἑβραίους ἔγραψαν καὶ ἐπειδὴ Ἑβραῖοι εἶναι οἱ συγγραφεῖς, ποὺ τὰ ἔγραψαν, ὅπως ὁ Μωϋσῆς, ὁ Σολομών, οἱ Προφῆται κλπ.

Τὰ Ἑβραϊκὰ αὐτὰ βιβλία τῆς Π.Δ. τὰ μετέφρασαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἑβδομήκοντα Ἑβραῖοι ἐρμηνευταί. Καὶ ἡ μετάφρασις αὐτὴ λέγεται τῶν Ἑβδομήκοντα (Ο'). Τοῦτο ἔγινεν εἰς τὴν

Ἰαλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἦσαν κυρίαρχοι ὄλου σχεδὸν τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου. Δηλ. περὶ τὸ ἔτος 200 π.Χ.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ 27 βιβλία, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν καὶ πάλιν θεόπνευστοι συγγραφεῖς, ὀδηγούμενοι καὶ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἐγράφησαν ὄλα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τοὺς Μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τὸν Ματθαῖον, τὸν Ἰωάννην, τὸν Παῦλον κλπ. Ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην μανθάνομεν τὴν ζωὴν, τὴν διδασκαλίαν, τὰ θαύματα καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.) Ὅσα εἶπας σοῖς μαρτυροῦσθε

Ὅστε ἡ Καινὴ Διαθήκη περιλαμβάνει τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν δρᾶσιν ἐν γένει τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποῖαν οἱ μαθηταὶ του καὶ Ἀπόστολοι μᾶς διέσωσαν **γραπτῶς**. Δὲν θάτα

Ἡ Καινὴ Διαθήκη λέγεται καὶ **Ἐυαγγέλιον**, διότι περιέχει τὴν καλὴν εἶδησιν ἢ τὸ χαρούμενο μήνυμα εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἦλθεν ὁ Μεσσίας, ὁ Χριστός, ὁ Λυτρωτὴς καὶ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Τοῦτο λέγεται φανερὰ εἰς τὰ 4 πρῶτα βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὸ ἔργον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ λέγονται **Ἐυαγγέλια**. Τοιαῦτα εἶναι τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μάρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην.

8. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. 1) 3~

Εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην δὲν εἶναι γραμμένη ὄλη ἡ ζωὴ, καὶ ἰδίως ὄλη ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ, ὄσα ἔκαμεν ὁ Κύριος καὶ τὰ ὁποῖα, ἂν ἐγράφοντο εἰς βιβλία, δὲν θὰ τὰ ἐχωροῦσεν ὁ κόσμος ὄλος. Ἐτσι λέγει αὐτὴ ἡ Καινὴ Διαθήκη. (Ἰωάν. Κ', 30 καὶ ΚΑ', 25).

Ὅσα λοιπὸν ἐδίδαξεν ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι του καὶ δὲν εἶναι γραμμένα εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, αὐτὰ μᾶς τὰ διεφύλαξεν ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Ὅστε ἡ Ἱερὰ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ δευτέρα πηγὴ τῆς Θρησκείας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Κατηχήσεως. Ἀπὸ αὐτὴν μανθάνομεν ὄσα ὁ Χριστὸς ἐδίδαξεν **προφορικῶς**, καὶ ὄσα οἱ Μαθηταὶ του πάλιν προφορικῶς παρέδωσαν εἰς τοὺς διαδόχους των καὶ εἰς τοὺς πρῶτους χριστιανούς. Διότι ὁ Χριστὸς, ἂν καὶ ἤξευρε, χωρὶς νὰ διδαχθῆ, γράμματα, δὲν ἔγραψε βιβλία, ἀλλὰ ἐδίδασκε προφορικῶς.

Αὐτὸ ἔκαμαν ὕστερα καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ἀλλά, ὅταν οἱ χρι-

στιανοὶ ἔγιναν πολλοὶ καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐξαπλώθηκεν εἰς ὅλον τὸν Κόσμον, τότε, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν οἱ Ἀπόστολοι νὰ εἶναι παρόντες εἰς ὅλα τὰ μέρη, ἔγραψαν εἰς βιβλία τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ τὰ διαβάξουν ὅλοι.

Ὡστε *πρώτη* ἡ προφορικὴ διδασκαλία — ἡ Παράδοσις — ἠκούσθη εἰς τὴν πρώτην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὕστερα μετεδόθη καὶ γραπτῶς καὶ ἔγινεν ἡ Ἁγία Γραφή, καὶ μάλιστα τὰ Εὐαγγέλια. Διὰ τοῦτο τακτικὰ ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἔλεγε πρὸς ὄλους τοὺς χριστιανούς: «Τὰς παραδόσεις κατέχετε — Τὰς παραδόσεις φυλάττετε». (Β' Θεσ. Β', 15 κλπ.).

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις συμπληρώνει καὶ ἐρμηνεύει τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Καὶ ἔτσι διὰ τῆς Παραδόσεως ὀδηγοῦμεθα εἰς τὴν *ὀρθήν* κατανόησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὡστε δὲν ἔχουν δίκαιον οἱ Διαμαρτυρόμενοι, οἱ ὁποῖοι δὲν παραδέχονται τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὡς πηγὴν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις σήμερον εἶναι γραμμένη. Ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία ἐφρόντισε κατὰ καιροὺς νὰ τὴν καταγράψῃ, ὥστε νὰ μὴ χαθῆ ἢ νὰ μὴ νοθευθῆ. Τὴν εὐρίσκομεν γραμμένην εἰς τοὺς Ἀποστολικούς Κανόνας, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ τῶν Τοπικῶν Συνόδων, εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας κλπ. Τὴν περίληψιν αὐτῆς τὴν εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὰ λεγόμενα *Σύμβολα τῆς Πίστεως*.

Τὰ Σύμβολα τῆς Πίστεως εἶναι σύντομοι ἐκθέσεις τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. Λέγονται δὲ σύμβολα, διότι μὲ αὐτὰ ἀνεγνωρίζοντο μεταξύ των οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ καὶ μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν καὶ τῶν αἰρέσεων.

Τὰ Σύμβολα τῆς Πίστεως περιέχουν τὰ *δόγματα* τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Περιέχουν δηλαδὴ τὰς *περὶ πίστεως* ἀποφάσεις ἢ διαταγὰς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια τὰ *δόγματα* τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Διατάγματα, ποὺ μᾶς διδάσκουν τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅμοια σχεδὸν μὲ τὰ λεγόμενα Βασιλικὰ Διατάγματα τῆς Πολιτείας, ποὺ μᾶς διατάσσουν νὰ κάμωμεν κάτι.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΠΙΣΤΙΣ

Η ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

9. Ἱστορία τοῦ Σύμβολου τῆς Πίστεως.

Τὸ τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὡς χριστιανοὶ ἐφρόντισεν ἡ Ἐκκλησία μας νὰ μᾶς τὸ δώσῃ ἕτοιμον εἰς τὸ **Σύμβολον τῆς Πίστεως**. Τὸ Σύμβολον τοῦτο τὸ ἔγραψεν ἡ Ἐκκλησία χάριν τῶν χριστιανῶν, διὰ νὰ γνωρίζουν τί πρέπει νὰ πιστεύουν.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα σύμβολα. Ἀπὸ ὅλα δὲ αὐτὰ ἐπεκράτησε μετὰ τῶν χριστιανῶν τὸ λεγόμενον Σύμβολον τῆς Νικαίας, διότι αὐτὸ τὸ ἔγραψαν δύο Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, τῆς Νικαίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχον τότε αἱ αἵρεσεις τοῦ Ἀρείου πρῶτα, καὶ τοῦ Μακεδονίου ὕστερα. Ὁ Ἀρειος, ποῦ ἦτο πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός. Διὰ τοῦτο συνεκλήθη ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τὸ ἔτος 325, εἰς τὴν Νίκαιαν. Ἡ Σύνοδος αὐτὴ κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου ὡς αἵρεσιν καὶ ἔγραψε τότε τὸ πρῶτον Σύμβολον τῆς Πίστεως. *φ. εἶσατε*

Ὁ Μακεδόσιος, ποῦ ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πρὸ πάντων οἱ ὄπαδοί του, δὲν παραδέχοντο τὴν διδασκαλίαν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Διὰ τοῦτο συνήλθεν ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔτος 381. Ἡ Σύνοδος αὐτὴ κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τῶν Μακεδονιανῶν καὶ συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ τὸ ἀνέπτυξε εἰς 12 ἄρθρα. *ἡ 5 ἄρθρα*

Ἔτσι τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας, ποῦ τὸ λέγομεν συνήθως «Πιστεύω», περιέλαβε εἰς τὰ 12 ἄρθρα του τὰς **κεφαλαῖώδεις δογματικὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως**.

α') Περὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς Πατὴρ καὶ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου.
β') Περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. γ') Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποῦ εἶναι τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος κλπ.

10. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα, παντοκράτορα, ποιη-
τὴν Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».
(α' ἄρθρον).

Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Σ. τῆς Π. μᾶς διδάσκει, ὅτι ἓνας καὶ μόνον ἀληθινὸς Θεὸς ὑπάρχει καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλομεν νὰ πιστεύω-
μεν. Ὁ Θεὸς δὲ αὐτὸς εἶναι ὁ πατέρας μας. Εἶναι *παντοκράτωρ*,
δηλ. παντοδύναμος, πού συγκρατεῖ καὶ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον.
Αὐτὸς εἶναι ὁ *ποιητής*, δηλ. ὁ δημιουργός, πού ἐδημιούργησε τὸν
κόσμον ὅλον, δηλ. καὶ τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν, καὶ τὰ ὑλικά ὄντα,
ὅσα εἶναι *ὄρατά*, καὶ τὰ πνευματικά, πού εἶναι *ἀόρατα*.

Α'. Ἡ Ἁγία Τριάς. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός, ὁ *Πα-
τήρ*, ὁ *Υἱὸς* καὶ τὸ *Ἅγιον Πνεῦμα*. Αὐτὰ τὰ τρία πρόσωπα τῆς
Θεότητος ἀποτελοῦν τὴν *Ἁγίαν Τριάδα*. Δὲν εἶναι τρεῖς Θεοί,
ἀλλὰ τρία πρόσωπα, ἠνωμένα εἰς μίαν θεότητα, εἰς ἓνα Θεόν. Ὁ
Μέγας Ἀθανάσιος λέγει εἰς τὸ Σύμβολόν του. «Ὁ Πατήρ εἶναι
Θεός, καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεός.
Ὅμως δὲν ὑπάρχουν τρεῖς Θεοί, ἀλλὰ ἓνας Θεός, πού ἀποτελεῖ τὴν
Ἁγίαν Τριάδα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.
Διότι καὶ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπὸ τὴν ἰδίαν
πνευματικὴν οὐσίαν».

Πῶς γίνεται αὐτό, δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ τὸν ἐννοήσωμεν.
Ὁ ἄνθρωπος πάρα πολλά, ἀπὸ ὅσα βλέπει, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ κατα-
λάβῃ ἢ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ. Τὸ μυαλό του εἶναι μικρὸ καὶ περιορι-
σμένον. Τὸ παραδεχόμεθα ὅμως καὶ τὸ πιστεύομεν, διότι μᾶς τὸ
διδάσκει ἡ *ἀποκάλυψις* τοῦ Θεοῦ. Εἶναι μυστήριον, λοιπόν, τὸ
δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Β'. Ὁ Θεός, ιδιότητες αὐτοῦ ἢ προσόντα. Ἡ Ἁγία
Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις μᾶς λέγουν, ὅτι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς
εἶναι *ἄγνωστος* εἰς τὴν οὐσίαν του, καὶ δὲν ἠμποροῦμεν ἡμεῖς οἱ
ἄνθρωποι νὰ τὸν ἐννοήσωμεν, καὶ νὰ τὸν γνωρίσωμεν μετὰ τὰς δυνά-
μεις μας τὰς πνευματικάς, μετὰ τὸν νοῦν μας, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν
πίστιν.

Τὸν Θεὸν τὸν γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς πηγὰς τῆς Χριστιανικῆς
Θρησκείας, ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν δηλ. αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς. Τὸν
ἀισθανόμεθα κατόπιν εἰς τὴν Φύσιν, εἰς τὸν Κόσμον. Ὁ Χριστὸς

μᾶς ἐφανερώσεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, δὲν εἶναι δηλ. Ὑλη, ὥστε νὰ ὁμοιάζη μὲ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ σῶμα κλπ.

Ἡ Ἁγία Γραφή ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν πολλὰς ιδιότητες. Μᾶς λέγει δηλ. ὅτι εἶναι αἰώνιος, εἶναι παντοδύναμος, εἶναι πάνσοφος, εἶναι δίκαιος, εἶναι ἅγιος κλπ. Ὅλοι αὐταὶ αἱ ιδιότητες λέγονται εἰς τὴν Κατήχησιν προσόντα τοῦ Θεοῦ.

α') Φυσικὰ προσόντα. Ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν, ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος, δὲν ἔχει ἀρχὴν δηλ. οὔτε τέλος, εἶναι παντοδύναμος.

β') Λογικὰ προσόντα. Ὁ Θεὸς εἶναι παντογνώστης, ὅλα τὰ γνωρίζει, καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα. Εἶναι πάνσοφος καὶ ἡ πανσοφία του φαίνεται εἰς τὴν Φύσιν κλπ.

γ') Ἡθικὰ προσόντα. Ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος, δηλ. ἀναμάρτητος καὶ καθαρὸς, καὶ ἅγιοι θέλει νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Εἶναι δίκαιος καὶ τιμωρεῖ τὸν ἄδικον ἄνθρωπον. Ὁ Θεὸς εἶναι τέλος ἀγαθὸς δηλ. γεμᾶτος ἀγάπην, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀγάπη, ὅπως λέγει ἡ Ἁγία Γραφή. «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν». (Α' Ἰωάν. Δ', 8). Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἀγαπάει τὰ πλάσματά του καὶ μάλιστα τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο λέγεται φιλόανθρωπος.

Γ'. Ὁ Θεὸς δημιουργὸς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς. Ὁ Θεὸς εἶναι «ποιητὴς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς». Ποιητὴς λέγεται ὁ δημιουργός, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὸ τίποτε κάνει κάτι. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀπὸ τὸ τίποτε, ἀπὸ τὸ μηδέν, ἐν ᾧ δηλ. δὲν ὑπῆρχε τίποτε, οὔτε ὕλη οὔτε πνεῦμα, ἐδημιούργησε τὸν Κόσμον, τὸ Σύμπαν.

(Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Κόσμον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς αὐτὸν μὲ μόνον τὸν Λόγον του ὡς παντοδύναμος καὶ πάνσοφος. Εἶπε καὶ ἔγιναν ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ ὅλοι οἱ ἀστέρες τοῦ Οὐρανοῦ, ὅλα τὰ οὐράνια σώματα. Εἶπε καὶ ἔγιναν κατόπιν τὰ ψάρια καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος τῆς Γῆς.

Καὶ ἔγιναν ὅλα μὲ τάξιν καὶ μὲ σκοπὸν. Καὶ ὅλα τώρα εὐλογοῦν καὶ δοξάζουν τὸν Θεόν, τὸν δημιουργόν των.

Ὁ Κόσμος διαιρεῖται εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον καὶ εἰς τὸν ὕλικόν κόσμον. Ὁ πνευματικὸς κόσμος εἶναι ὁ κόσμος, πού ἔχει πνεῦμα ἢ ψυχὴν λογικὴν. Ὑλικὸς κόσμος εἶναι ὁ κόσμος, πού δὲν ἔχει πνεῦμα, πού εἶναι ἄψυχος ἢ ἔχει ψυχὴν ἄλογον.

Δ'. Ὁ πνευματικὸς κόσμος. Ὁ κόσμος αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Σατανᾶ ἢ Διαβόλου. Ἀποτελεῖται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς ψυχὰς ἢ τὰ πνεύματα τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων.

Ὁρατὸς κόσμος εἶναι ὁ ὕλικός. Ἀόρατος δὲ εἶναι ὁ πνευματι-

κός. Διότι αἱ ψυχὰι π.χ. τῶν ἀνθρώπων δὲν φαίνονται, ὅπως καὶ οἱ ἄγγελοι εἶναι ἀόρατοι, εἶναι πνεύματα, δὲν εἶναι ὕλη ἢ ὑλικά ὄντα, ὅπως π.χ. ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ σῶμα του κλπ.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν πνευματικὸν κόσμον πρὶν δημιουργήσῃ τὸν ὑλικόν. Ὅλοι δὲ οἱ ἄγγελοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀγαθοὶ καὶ καλοὶ. Καὶ αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ἢ Διάβολος ἢ Ἐωσφόρος ἦτο ἀγαθὸς ἀρχάγγελος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ Μιχαήλ, ὁ Γαβριήλ κλπ. Ὑστερὰ ὅμως, ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ φιλοδοξίαν καὶ ἐγωϊσμὸν νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Θεός, ἐπανεστάτησε καὶ ἔγινεν ἀντίπαλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐγίνεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κακοῦ, τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Σατανᾶς καὶ Διάβολος.

Ὁ Σατανᾶς ἐπῆρε μὲ τὸ μέρος του πολλοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὶ ἔγιναν ἄγγελοι τοῦ Σατανᾶ καὶ λέγονται *δαίμονες* ἢ διάβολοι. Ἐπειδὴ διαβάλλουν, προσπαθοῦν δηλ. νὰ παρασύρουν μὲ τὸ μέρος των τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς κάνουν κακοὺς καὶ μισητοὺς ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ἔργον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ δοξολογοῦν αὐτόν, νὰ ἐκτελοῦν τὰς ἐντολάς του καὶ νὰ προστατεύουν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα τοὺς καλοὺς, ἀπὸ τὰς διαβολὰς τοῦ Σατανᾶ. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν εὐχεται νὰ μᾶς στείλῃ ὁ Θεὸς «ἄγγελον φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν». Ὅμοίως παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν εἰς τὴν Κυριακὴν Προσευχὴν «νὰ μᾶς φέρῃ εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ», ἀπὸ τὸν διάβολον.

Ε'. Ὁ ὑλικὸς κόσμος. Αὐτὸς εἶναι ὁ ὄρατος κόσμος. Ὅσα βλέπομεν ἢ ἀκούομεν ἢ μανθάνομεν ὅτι ὑπάρχουν. Καὶ μάλιστα τὸ κάθε τι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄψυχον ἢ ἔχει ψυχὴν ὄχι λογικὴν, ἀλλὰ ἄλογον, ὅπως εἶναι τὰ ζῶα.

Ὅστε ὁ ὑλικὸς κόσμος εἶναι ὁ φυσικὸς ἢ ἡ Φύσις ὅλη. Τὸ σῶμα μας, τὰ ζῶα, τὰ δένδρα, τὰ πουλιά, τὰ ψάρια, οἱ θάλασσες, τὰ βουνά, οἱ κάμποι, τὰ ποτάμια, τὰ νερά, ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι, τὰ ἄστρα κλπ. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸν ὑλικὸν κόσμον. Διότι αὐτὸς ὁ κόσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλην, ποὺ δημιουργὸς της εἶναι ὁ Θεός.

Καὶ εἶναι ὠραῖος ὁ κόσμος αὐτός. Καὶ τὸν χαίρονται οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Τὸν χαίρονται οἱ ἄνθρωποι. Τὸν χαίρονται τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιά. Διότι εἶναι ὁ κόσμος αὐτὸς «χαρὰ Θεοῦ». Καὶ τὴν χαρὰν αὐτὴν τὴν καταλαβαίνουμε πρὸ πολὺ, πρὸ ζωηρά, ὅταν πηγαίνουμε ἐκδρομὴ κοντὰ εἰς τὴν Φύσιν. Πόση χαρὰ αἰσθανόμεθα τότε! Νομίζουμε ὅτι ἡμαστέ πρὸ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν.

ΣΤ. Ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ σῶμα καὶ ψυχή. Εἶναι δηλ. καὶ ὕλικός καὶ πνευματικός. Καὶ μετέχει καὶ τῶν δύο

Ἡ ἔξωσις τῶν πρωτοπλάστων.

κόσμων, καὶ τοῦ ὕλικου καὶ τοῦ πνευματικοῦ. Κλείνει μέσα του δηλ. καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς κόσμους.

Τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς μὲ ἰδιαιτέρα προσόντα. Ἀπὸ τὸν ὕλικόν κόσμον τοῦ ἔπλασε τὸ σῶμα. Ἀπὸ τὸν πνευματικὴν
Κατήχσις καὶ Ψηφιοποιήθηκ' ἀπὸ τοῦ Ἰσπατὸς τοῦ Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κὸν δὲ κόσμον τοῦ ἔδωσε δι' ἐμφυσήματος τὴν ἀθάνατον *ψυχὴν*.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς πνευματικὸν ὄν ἔχει ψυχὴν, ποὺ εἶναι ἀθάνατος. Ὡς ὕλικόν δὲ ὄν ἔχει τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ὑπόκειται εἰς τὸν θάνατον, εἶναι δηλ. θνητός. Αὐτὸ μᾶς τὸ λέγει ἡ Ἁγία Γραφή μετὰ τὴν φράσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ *χῶμα* καὶ τοῦ ἔδωσε *πνοὴν* ζωῆς μετὰ ἓνα φύσημα εἰς τὸ πρόσωπον, τὴν ψυχὴν.

Τὰ ἰδιαίτερα προσόντα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι :

α') **Ἡ λογικὴ ψυχὴ του.** Ἔχει τὸν νοῦν δηλ. ὁ ἄνθρωπος, τὴν λογικὴν, τὴν ὁποῖαν δὲν ἔχουν τὰ ζῶα, παρὰ μόνον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Δηλ. ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ σκέπτεται τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ τότε νὰ ἐκτελῇ τὰς πράξεις του.

β') **Ἡ ἐλευθέρα θέλησίς του.** Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ κάμνῃ ἢ τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν. Ἐνῶ τὰ ζῶα δὲν ἔχουν ἐλευθέραν θέλησιν. Καὶ

γ') **Τὸ φιλόανθρωπον.** Κάθε ἄνθρωπος ἀγαπάει καὶ θέλει νὰ συναναστρέφεται μετὰ ἄλλους ἀνθρώπους ὅποιοι σὴν ποτε, καὶ νὰ ἔχη μετὰ αὐτοὺς σχέσεις φιλίας, οἰκογενείας κλπ. Ἐνῶ τὰ ζῶα δὲν ἔχουν αὐτὸ τὸ προσόν. Ἔτσι οἱ ἄνθρωποι ζοῦν πολλοὶ μαζὶ εἰς οἰκογενείας, εἰς κοινότητας, εἰς κράτη κλπ.

Ζ'. Ἡ Θεία Πρόνοια. Θεία Πρόνοια λέγεται ἡ φροντίδα τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κόσμου. Μιὰ καὶ ἐδημιούργησε δηλ. ὁ Θεὸς τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον, δὲν τὸν ἄφησεν εἰς τὴν τύχην του, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ φροντίζῃ δι' αὐτόν.

Καὶ ἔχει ἀνάγκην ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν Θείαν Πρόνοιαν, διότι εἶναι ὕλικός. Καὶ κάθε τι ὕλικόν, ἂν δὲν φροντίσωμεν διὰ τὴν συντήρησίν του, γρηγόρα καταστρέφεται. Ἔτσι καὶ ὁ κόσμος θὰ καταστρέφετο, ἂν ὁ Θεὸς δὲν ἐφρόντιζε νὰ τὸν κυβερνᾷ καὶ νὰ τὸν κρατῇ εἰς τὴν ὑπαρξιν.

Ἡ φροντίδα αὐτὴ τοῦ Θεοῦ γίνεται μετὰ τοὺς φυσικοὺς καὶ ἠθικοὺς νόμους. Λέγοντες ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ καὶ φροντίζει διὰ τὸν κόσμον ἐννοοῦμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδή ὁ Θεὸς α') φροντίζει νὰ συντηρηθῇ ὁ κόσμος καὶ νὰ μὴ καταστραφῇ καὶ β') φροντίζει διὰ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κόσμου, ὥστε οὗτος νὰ μὴ φεύγῃ ἀπὸ τὸν δρόμον του καὶ τὸν προορισμόν του, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἐδημιουργήθη.

Ἰδιαίτεραν φροντίδα καὶ μέριμναν ἔχει δείξει ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὸν ἐδημιούργησεν ἀφθαρτον καὶ τὸν ἔθεσε εἰς τὸν Παράδεισον τῆς Ἐδέμ (τῆς τρυφῆς δηλ. τῆς εὐχαριστήσεως καὶ ἀπολαύσεως) διὰ νὰ φυλάττῃ τὸν κῆπον αὐτόν καὶ διὰ νὰ τὸν καλλιερῇ.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν ἔμεινε εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον τῆς εὐτυχίας, ἀλλὰ ἐξέπεσεν. Παρήκουσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγε ἀπὸ τὸν καρπὸν, ποῦ τοῦ ἀπηγόρευσε νὰ φάγη. Διὰ τοῦτο πρὸς τιμωρίαν ὁ Θεὸς ἐξεδίωξε τοὺς πρωτοπλάστους ἄνθρώπους ἀπὸ τὸν Παράδεισον. Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄφησε χωρὶς τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας. Τοὺς εἶπε ὅτι θὰ στείλῃ τὸν μονογενῆ Υἱὸν του εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἀπογόνους των ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἐκεῖνο ἁμάρτημα. Καὶ ἐξετέλεσε τὴν ὑπόσχεσίν του πιστά. Ἔστειλε τὸν **Χριστόν**.

II. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

511. Ὁ Χριστὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

«Πιστεύω»

Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων . . .» (β' ἄρθρον).

Τὸ δεύτερον ἄρθρον τοῦ Σ. τῆς Π. μᾶς λέγει, ὅτι πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς ἓνα Κύριον, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενής, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς, πρὶν ἀκόμη δημιουργηθῆ ὁ κόσμος, ὁ ὄρατος καὶ ὁ ἀόρατος.

Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενής, τοῦτο μᾶς διδάσκει εἰς πολλὰ μέρη ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας μας Παράδοσις. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ Πατρὸς εἰς τὴν Βάπτισιν τοῦ Υἱοῦ του. «Οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, εἶπεν, ἐν ᾧ ἠδόκησα», (Ματθ. 3, 17). Καὶ εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν πάλιν τὰ ἴδια τὰ λόγια λέγει (Ματθ. 17, 5).

Εἰς τὸ Σ. τῆς Π. ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει πολλὰ ὀνόματα. Λέγεται :

α') **Κύριος**. Διότι πράγματι αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ὅλου τοῦ Κόσμου, δηλ. ὁ κυρίαρχος, ὁ Θεός. Καὶ ἔτσι τὸν ἔλεγον οἱ μαθηταὶ του : ὁ Κύριος.

β') **Ἰησοῦς**. Εἶναι τὸ ἀνθρώπινον ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Εἶναι ὄνομα Ἑβραϊκὸν καὶ ἐξηγεῖται ὁ Σωτὴρ. Τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ ἔδωκεν ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ εἰς τὴν Μαρίαν καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ, πρὶν γεννηθῆ τὸ παιδίον (Λουκ. 1, 31 καὶ 2, 21, Ματθ. 1, 21).

γ') **Χριστός**. Αὐτὴ ἡ λέξις εἶναι ἐξηγήσις τῆς Ἑβραϊκῆς Μεσσίας καὶ σημαίνει τὸν Χριστόν, δηλ. τὸν ἀλειμμένον ἢ χρισμένον μὲ τὸ ἅγιον χρῆσμα ἢ ἅγιον μύρον.

Ἡ ὄνομασίᾳ τῆς Μεσσίας δηλ. Χριστός, διότι τὸν ἔχρισε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα Βασιλέα, Ἀρχιερέα καὶ Προφήτην (διδάσκαλον) τῶν ἀνθρώπων.

Ἔτσι ὁ Κύριος συγκεντρώνει εἰς τὸ πρόσωπόν του τρεῖς ἐξουσίας :

α') Εἶναι Βασιλεὺς καὶ μάλιστα τῶν Οὐρανῶν.

β') Εἶναι Ἀρχιερεὺς, καὶ μάλιστα ὁ Μέγας καὶ μοναδικός.

γ') Εἶναι ὁ Προφήτης, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ ἴδιος μὲ τὴν θεϊκὴν του διδασκαλίαν. Διότι προφήτης αὐτὸ σημαίνει, διδάσκαλος καὶ καθηγητής (Ματθ. 23, 10).

5 12. Ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός.

«Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο...» (συνέχεια β' ἄρθρου).

Ἡ συνέχεια τοῦ δευτέρου ἄρθρου εἰς ἰδιαιτέραν πρότασιν μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ λέγει, ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός. Εἶναι τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Καὶ διὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ Σ. Π. νὰ ἐννοήσωμεν τὰς λεπτὰς αὐτὰς διδασκαλίας, μᾶς κάμει μίαν παρομοίωσιν. Καὶ λέγει : Ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς ἀληθινός, πού προῆλθεν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν Πατέρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη. Δὲν ἐδημιουργήθη, ὥστε οὗτος νὰ εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι λοιπὸν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι κτίσμα ἢ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ ἠμποροῦμε νὰ τὸ ἐννοήσωμεν κάπως, ἂν συγκρίνωμεν τὸ φῶς πού ἔχει μιὰ ἀναμμένη λαμπάδα μὲ τὸ φῶς μᾶς ἄλλης, ἢ ὁποῖα ἐπῆρε τὸ φῶς τῆς ἀπὸ τὴν ἀναμμένη. Τοῦτο περίπου φανερώνει ἡ φράσις τοῦ Σ. τῆς Π. «φῶς ἐκ φωτός».

Ὅλα αὐτὰ μᾶς τὰ λέγει τὸ Σ. τῆς Π. διὰ νὰ μᾶς ἀσφάλισῃ εἰς τὴν πίστιν, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι Θεὸς τέλειος καὶ ἀληθινός. Διότι αὐτὴν τὴν πίστιν τὴν ἐνόθευσεν ὁ αἵρετικὸς Ἀρειὸς. Αὐτὸς ἐπίστευε καὶ ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ φυσικός, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ δημιούργημα, ὅπως κτίσματα αὐτοῦ εἶναι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὁ Χριστός, ὡς Θεός, λέγεται **Σοφία** καὶ **Λόγος** καὶ **Δύναμις** τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Νοῦς, ὁ ὁποῖος γεννᾷ τὸν Λόγον ἢ τὴν Λογικὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προέρχεται ἡ Σοφία καὶ ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Δύναμις, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

13. Ὁ Υἱὸς ἐγένεν ἄνθρωπος.

«Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν Οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα...» (γ' ἄρθρον).

Ὁ Υἱός, τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, κατέβη ἀπὸ τοὺς Οὐρανοὺς, ἐγεννήθη ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἀπὸ τὴν Παρθένου Μαρίας, καὶ ἐγένεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν.

Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας εἶναι ἡ διδασκαλία, ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον τῶν πρωτοπλάστων, ὅταν ἔκαμαν τὴν ἁμαρτίαν τῆς παρακοῆς εἰς τὸν Παράδεισον καὶ ἐτιμωρήθησαν, μαζί των ἔκαμε τὴν ἰδίαν ἁμαρτίαν καὶ ἐπῆρε τὴν ἰδίαν τιμωρίαν ὅλον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ λέγεται **προπατορικὸν ἁμάρτημα**, ὅπως ἐμάθαμεν.

Ὅστε κάθε ἄνθρωπος, ποὺ γεννᾶται, κληρονομικῶς εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην τῶν προπατόρων του. Ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἠμπορεῖ νὰ σωθῆ ὁ ἄνθρωπος, οὔτε μὲ θυσίας, οὔτε μὲ προσευχάς. Διότι ὁ Θεὸς διέκοψεν ἀπὸ τότε κάθε σχέσιν μὲ τὸν ἁμαρτήσαντα ἄνθρωπον.

Λὲν ἄσπασεν ὅμως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὸ κακὸν αὐτὸ νὰ συνεχίζε-ται. Ἀλλὰ ἐκινήσεν διὰ τὴν θεραπείαν του. Καὶ μὲ τὴν πανσοφίαν του εὗρε τὸ σχέδιον: νὰ γίνῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου χάριν τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὸ σχέδιον αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ τὴν ζωὴν του — ὡς ἄνθρωπος — εἰς θυσίαν χάριν τῶν ἀδελφῶν του, τῶν ἄλλων ἀνθρώπων δηλαδή, πρὸς σωτηρίαν των.

Ὅτε λοιπὸν «ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου», ποὺ ὥρισεν ὁ Θεὸς νὰ γίνουν αὐτά, ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν του εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ ξαναγίνουν πάλιν οἱ ἄνθρωποι τέκνα τοῦ Θεοῦ (Γαλ. 3,4).

Ἡ ἐνανθρώπησις αὕτη τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι πραγματικὴ. Ὅπως δηλ. ὁ Χριστὸς εἶναι Θεὸς τέλειος, ἐγένεν καὶ ἄνθρωπος τέλειος. Εἶχε ὅλα τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς ἓνα μόνον διέφερεν. Ἦτο **ἀναμάρτητος**. Λὲν εἶχε οὔτε τὸ προ-

πατορικὸν ἁμάρτημα, οὔτε ἄλλας ἁμαρτίας ἔκαμε ὡς ἄνθρωπος.
(Ἐβρ. 4,15).

14. Ἡ Σταύρωσις καὶ ἡ Ταφή.

«... Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου,
καὶ παθόντα καὶ ταφέντα...» (δ' ἄρθρον).

Τὴν ζωὴν του τὴν ἐθυσίασεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Γολγοθᾶν ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν. Ἐσταυρώθη, ὅταν εἰς τὴν Παλαιστίνην διοικητῆς ἦτο ὁ Ρωμαῖος Πόντιος Πιλάτος.

Φρικτὰ εἶναι τὰ πάθη τοῦ Κυρίου. Διότι ὁ σταυρικὸς θάνατος ἦτο φοβερός. Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ κατεδικάζετο εἰς τὸν θάνατον αὐτόν, ἔμενε πολλὰς ἡμέρας καρφωμένος ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν. Καὶ ὑπέφερε πολλοὺς πόνους ἀπὸ τὴν πείναν, ἀπὸ τὴν δίψαν, ἀπὸ αἱμορραγίαν τῶν μελῶν του κλπ.

Καὶ ὁ Κύριος τὰ ὑπέφερεν ὅλα αὐτὰ χωρὶς παρὰ πόνον καὶ γογγυσμόν. Ὑπέφερεν ὅλην τὴν κακίαν τῶν σταυρωτῶν του. Τὰς ὕβρεις, τὰ ραπίσματα, τὰς βλασφημίας, τὰς συκοφαντίας, τοὺς ἐμπαιγμοὺς, καὶ πρὸ πάντων τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Μίαν ἡμέραν πρὶν σταυρωθῆ ὁ Κύριος, ἔκαμε μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του μέσα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τὸν *Μυστικὸν Δεῖπνον*. Δηλαδή ἔκαμε τὴν *θυσίαν τοῦ ἀμνοῦ* πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν τὴν ἄλλη νύκτα ἔκαμον ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι. Καὶ μᾶς εἶπε τότε, ὅτι ὁ ἀμνὸς αὐτὸς εἶναι τὸ ἰδικόν του Σῶμα καὶ τὸ ἰδικόν του Αἷμα, ποὺ θυσιάζεται καὶ χύνεται χάριν τῶν ἀνθρώπων «εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν πραγματικὰ ἔκαμε τὴν Θυσίαν ἐκεῖνην. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς, ἐπρόσφερε εἰς θυσίαν τὴν ἰδικήν του ζωὴν, τὸ Σῶμα του καὶ τὸ Αἷμα του. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ἅμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». (Ἰωάν. 1', 29).

15. Ἡ Ἀνάστασις.

«... Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς...» (ε' ἄρθρον).

Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ζωὴ, εἶναι τὸ φῶς καὶ ἡ ἀθανασία. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ κρατηθῆ πολλὰς ἡμέρας ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνεστήθη. Ἐτσι λέγει ἡ Ἁγία Γραφή. Ὁχι μόνον ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Διότι οἱ

Προφήται εἶχον εἶπει, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἀναστηθῆ. Τὴν τρίτην ἡμέραν μάλιστα. Ἔτσι εἶχε προείπει εἰς τοὺς μαθητὰς του

Ἡ Ἀνάστασις.

καὶ ὁ Κύριος. «Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι». (Ματθ. 27,63).

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ μεγαλύτερον θαῦμα τῆς
Θρησκείας μας. Ἐπάνω δὲ εἰς αὐτὴν στηρίζεται ὅλη ἡ πίστις τῆς

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐκκλησίας μας. Διότι ἡ Ἁνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναστάσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Χριστὸς δηλ. μὲ τὸν θάνατόν του ἐπάτησε τὸν θάνατον καὶ κατήργησε τὴν ἐξουσίαν του ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι ἐσώθηκεν ὁ ἄνθρωπος.

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ὅμως τὴν σωτηρίαν, ποὺ μᾶς προσφέρει ὁ Χριστὸς, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ θελήσωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Καὶ πρῶτα-πρῶτα πρέπει νὰ δεῖξωμεν πίστιν εἰς Αὐτόν. Τότε ὁ Χριστὸς θὰ μᾶς δώσῃ δωρεάν τὴν σωτηρίαν, χωρὶς νὰ δώσωμεν τίποτε ἄλλο ἡμεῖς εἰς αὐτόν. Διότι μὲ τὴν θυσίαν του, ποὺ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν, μᾶς ἔδωσε χάριν ὁ Θεός. Μὲ αὐτὴν τὴν θυσίαν δηλ. τοῦ Χριστοῦ, ὅχι μὲ τὴν ἰδικὴν μας, μᾶς ἦλθεν ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν μας δωρεάν. Ἐδόθη εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἐγκληματίαν ἄνθρωπον θεϊκὴ χάρις, ὅπως δίδεται βασιλικὴ χάρις εἰς τοὺς καταδικασμένους κακούργους ἀνθρώπους.

16. Ἡ Ἀνάληψις.

«... Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς...» (στ' ἄρθρον).

Σπουδαῖον γεγονός εἶναι καὶ ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς Οὐρανοὺς.

Ὁ Κύριος μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του ἔμεινε εἰς τὴν Γῆν σαράντα ἡμέρας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐφανερώνητο εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ τοὺς ἔδινε διαφόρους συμβουλὰς.

Διὰ τελευταίαν φορὰν ἐφανερώθη εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν Ἀνάστασιν. Οἱ μαθηταὶ ἦσαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἔκαμνον τὴν προσευχὴν των, ὅταν ἔξαφνα φαίνεται ἐμπρὸς των ὁ Κύριος. Τοὺς εὐλόγησε καὶ τοὺς ἐπῆρε ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Ἐδῶ ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε τὰς τελευταίας του συμβουλὰς καὶ παραγγελίας, ἐσήκωσε τὰ χέρια του καὶ ἤρχισε νὰ τοὺς εὐλογῇ. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως ἤρχισε συγχρόνως νὰ χωρίζεται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ ἀνεβαίνει εἰς τὸν Οὐρανόν.

Γεμᾶτοι θαυμασμὸν ἔβλεπαν οἱ μαθηταί. Εἰς τὸ τέλος ἕνα σύννεφο λευκὸ τοὺς ἀπέκρυψε τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο θέαμα. Ὁ Κύριος ἀνελήφθη εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, ἀπὸ ὅπου εἶχε κατεβῆ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἔτσι μὲ τὴν Ἀνάληψιν ἐτελείωσε τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρω-

πήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἔπαισε δηλ. ὁ Χριστὸς νὰ εἶναι πλέον ἄνθρωπος.

Ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν Ἀνάληψιν ἐκάθισε πλέον εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Ἀνέλαβε τὴν πρώτην του δόξαν, πού εἶχε πρὶν γίνῃ ἄνθρωπος. Αὐτὰ μᾶς τὰ διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή. «Ἐκάθησε, λέγει, εἰς τὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ ἐν ὑψηλοῖς», ἀφοῦ πρώτα ἔκαμε καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν (Ἐβρ. 1, 3).

17. Ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

«... Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς Βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.» (2^ο ἄρθρον).

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ τοῦ Σ. τῆς Π. μᾶς λέγει, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πάλιν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Γῆν. Τότε ὅμως θὰ ἔλθῃ ὄχι ὡς φιλόνητος, διὰ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ σώσῃ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ὡς δίκαιος Κριτής, δηλ. δικαστῆς καὶ Βασιλεὺς, διὰ νὰ κρῖνῃ καὶ δικάσῃ καὶ τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς νεκρούς. Θὰ ἰδρῶσῃ δὲ τότε τὴν βασιλείαν του. Καὶ ἡ βασιλεία του αὐτῆ δὲν θὰ ἔχῃ πλέον τέλος. Ἀλλὰ θὰ μείνῃ ὁ ἴδιος Βασιλεὺς, βασιλεύων εἰς τοὺς αἰῶνας μὲ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁγίους ἄνθρώπους.

Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν μᾶς τὴν ἐδίδαξεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Καὶ μάλιστα μᾶς συμβουλεύει νὰ εἴμεθα πάντοτε ἕτοιμοι, διότι δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ χρόνος, οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἔλθῃ διὰ νὰ κρῖνῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. (Ματ. κεφ. 25).

Ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου θὰ γίνῃ φανερὴ συγχρόνως εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὅπως γίνεται ἡ ἀστραπή, λέγει ὁ ἴδιος, καὶ φαίνεται καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. (Ματθ. 24, 27). Ὅταν λοιπὸν σᾶς εἴπουν ἦλθεν ὁ Χριστὸς καὶ εἶναι ἐδῶ ἢ ἐκεῖ ἢ βασιλεύει, χωρὶς νὰ φαίνεται, νὰ μὴ πιστεύετε. Διότι αὐτοὶ δὲν θὰ εἶναι ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ ψευδόχριστοι, καὶ ψευδοπροφήται. Θὰ σᾶς τὸ εἴπουν, διὰ νὰ σᾶς πλανήσουν.

Αὐτὰ λέγει ὁ Χριστὸς διὰ τὴν δευτέραν του παρουσίαν. Καὶ τὰ λέγει διὰ νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ τοὺς σημερινούς ψευδοπροφήτας, πού λέγονται **Χιλιασταί**, Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ, καὶ Σπουδασταὶ τῶν Γραφῶν. Αὐτοὶ λοιπὸν λέγουν, ὅτι ἦλθεν ὁ Χριστὸς. Καὶ ὁμιλοῦν διὰ τὸν Χριστόν, τὸν ὁποῖον δὲν παραδέχονται ὡς Θεὸν καὶ ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ, ὅπως ὁ Ἄρειος, ὡς κτίσμα τοῦ Θεοῦ.

III. ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΠΡΟΣΩΠΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

18. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

«Πιστεύω

«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλήσαν δια τῶν Προφητῶν...» *ἐκπορευόμενον* (ἢ ἄρθρον).

Πιστεύω ἀκόμη, λέγει τὸ Σ. τῆς Π., καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ὁποῖον *ἐκπορεύεται* δηλ. ἐξέρχεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τέλειος Θεὸς καὶ διὰ τοῦτο μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν συμπροσκυνεῖται καὶ συνδοξάζεται. Αὐτὸ εἶναι τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐφώτισε τοὺς Προφῆτας, καὶ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦτο ἐμπνεόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι. (Β' Πέτρο. 1, 21).

Ὅστε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ ζωτικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνη ἡ ὁποία δίνει τὴν ζωήν. Εἶναι ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία συγκρατεῖ — συνέχει — τὰ πάντα εἰς τὴν ζωήν. Διὰ τοῦτο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λέγεται *ζωοποιόν*. Εἶναι αὐτὸ δηλ. τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ καὶ παρέχει — δίνει — τὴν ζωήν. Διὰ τοῦτο λέγεται καὶ *ζωῆς χορηγός*.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα *ἐκπορεύεται*, δηλ. πηγάζει, ἀπὸ τὸν Πατέρα — Θεόν. Ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱόν, (τὸν Λόγον, τὴν Σοφίαν) καὶ ἐκπορεύει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀπὸ τὸν Υἱὸν δὲν *ἐκπορεύεται* τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως δέχεται ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ *πέμπεται*, δηλ. ἀποστέλλεται εἰς τὸν κόσμον. Ἔτσι λέγει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. (Ἰωάν. 15, 26). Ἐπομένως δὲν εἶναι σωστὸν αὐτὸ ποὺ προσέθεσαν οἱ Δυτικοὶ *καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ* εἰς τὸ Σ. τῆς Πίστεως. (φιλιόμβε).

Περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μᾶς διδάσκει ὁ Κύριος, ὅταν λέγῃ εἰς τοὺς μαθητάς του μετὰ τὴν Ἀνάστασιν: «Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». (Ματθ. 28,19). Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει. «Τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ Οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς Ἐν εἶναι εἶναι ἓνα. Α' Ἰωάν. 5,5).

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστὸς τὴν Πεντηκοστὴν τοῦ 33 μ. Χ. Ἐκτοτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παραμένει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ *ἐνεργεῖ* τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, τὴν

ὅποιαν ἐπέτυχεν ὁ Κύριος μετὸν σταυρικὸν θάνατον. Αὐτὸ διαθέ-
τει *δωρεάν* τὴν Θεϊαν Χάριν, πὺ ἀπέρρευσε ἀπὸ τὸν Σταυρόν,
καὶ ἡ ὁποία μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὰ μυστή-
ρια τῆς Ἐκκλησίας μας.

IV. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΑΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

19. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

«Πιστεύω
«Εἰς μίαν ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλη-
σίαν...» *φροναυραφία τῶν ἁγίων γραφῶν* (θ' ἄρθρον).

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ θεοσύστατος ὄργανισμός, ὁ ὁποῖος ἀπο-
τελεῖ τὴν πνευματικὴν Βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ. Λέγεται Βασιλεία
τῶν Οὐρανῶν καὶ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς
ἁγίους καὶ πιστοὺς εἰς τὸν Χριστὸν ἀνθρώπους — ζῶντας καὶ νε-
κροὺς — καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους.

Εἶναι λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία θρησκευτικὸς ὄργανισμός καὶ μάλι-
στα ἀόρατος. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ Σ. τῆς Π. μεταχειρίζεται καὶ δ' αὐ-
τὴν τὸ ρῆμα «πιστεύω». Πιστεύω καὶ εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν
καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς θρησκευτικὸς ὄργανισμός ἔχει ἀρχηγόν, ὄρ-
γανα διοικήσεως καὶ μέλη. Ἀρχηγὸς εἶναι ὁ Χριστός. Αὐτὸς λέγε-
ται Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ δὲ πιστοί, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ
ὑπόλοιπον σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, λέγονται *μέλη* αὐτῆς.

Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ εἰς Χριστὸν
πιστεύοντες ἄνθρωποι. Οἱ ἄνθρωποι πάλιν ἄλλοι ζοῦν καὶ ἄλλοι
εἶναι πεθαμένοι. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πιστοὶ εἰς Χριστὸν μόνον ἀποτε-
λοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, δηλ. οἱ δίκαιοι, εἴτε ζοῦν εἴτε ἐκοιμήθησαν.
Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας διακρίνονται εἰς κληρικοὺς καὶ εἰς λαϊκοὺς.

Ἡ Ἐκκλησία διαμερίζεται εἰς δύο μέρη. Εἰς *στρατενομένην*
καὶ εἰς *θριαμβεύουσαν*. Ἡ θριαμβεύουσα ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς
ἁγίους καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ. Ἡ Στρατενομένη ἀπὸ τοὺς
ζῶντας ἐν τῇ Γῆ πιστοὺς εἰς τὸν Χριστόν.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἔχει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα :

α') εἶναι *Μία*. Δηλ. ἓνα ἰδρυτὴν καὶ ἀρχηγὸν ἀναγνωρίζει, τὸν
Χριστόν. Ἐνα εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὴν ὀδηγεῖ εἰς
τὴν ἀλήθειαν. Καὶ μία εἶναι ἡ πίστις, ἡ *Ἐρθόδοξος*. «Εἰς Κύ-

ριος, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, Μία Πίστις, Ἐν Βάπτισμα. «Εἰς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων». (Ἐφεσ. 4, 5). Καὶ «Μία ποιμνὴ, Εἰς ποιμνὴν», ὁ Χριστός. (Ἰωάν. 10, 16).

β') Εἶναι Ἁγία. Διότι ἅγιος εἶναι ὁ ἀρχηγός της, ὁ Χριστός. Διότι εἶναι ἀναμάρτητη, ἐπειδὴ ὀδηγεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι ἅγιος εἶναι ὁ σκοπός της, νὰ κάμῃ δηλ. ἁγίους ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ διότι πλείστους ἁγίους ἔχει εἰς τοὺς κόλπους της.

γ') Εἶναι **Καθολικὴ**. Δηλ. εἶναι ἐξαπλωμένη εἰς ὄλον τὸν κόσμον. Θὰ περιλάβῃ δὲ ὑπὸ τὰς πτέρυγας της ὄλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους. Τότε θὰ γίνῃ μία ποιμνὴ ὑπὸ ἓνα ποιμένα, τὸν Χριστόν. (Ματθ. 28, 19 καὶ Ἰωάν. 10, 16). Καὶ

δ') Εἶναι Ἀποστολική. Διότι ιδρύθη μὲν ἡ Ἐκκλησία τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διεδόθη ὅμως καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὄλον τὸν κόσμον μὲ τὰς ἐνεργείας τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ Ἀποστόλων.

Λέγεται ὅμως ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία καὶ Ἀποστολική, διότι διέτηρσε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, καὶ εἰς τὴν διοίκησίν της οἱ Ἐπίσκοποι εἶναι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων.

Σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Χριστός ἴδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι ἡ συνέχεια τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου του, δηλ. ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ **πανδοχεῖον** τῆς παραβολῆς, ὅπου ὁ καλὸς Σαμαρεῖτης, δηλ. ὁ Χριστός, ᾠδήγησε τὸν τραυματισμένον ἄνθρωπον καὶ τὸν ἔσωσεν ἀπὸ τὸν βέβαιον θάνατον.

Τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργεῖ ἡ Ἐκκλησία μὲ τὰ **Μυστήρια**, τὰ ὁποῖα ὡς θεραπευτικὰ φάρμακα τῆς ἔδωσεν ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Ὅποιος δηλ. θέλει νὰ σωθῇ πρέπει νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη εἶναι τὸ Ταμεῖον τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς σωτηρίας.

20. Ἡ σημερινὴ εἰκὼν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Σήμερον ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ὡς γνωστόν, διηρημένη εἰς πολλὰς. Ἐνας ὅμως εἶναι ὁ κύριος κορμὸς αὐτῆς, ἡ Ὁρθοδοξία.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία περιελάμβανε μέχρι τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ὄλους τοὺς Χριστιανούς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, δηλ. ὄλου τοῦ κόσμου. Καὶ μόνον διὰ λόγους διοικητικοὺς διεκρίνετο εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, σύμφωνα μὲ τὴν τότε πολιτικὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ Βυζαντινοῦ Κράτους.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ Δυτικὴ ὁμῶς Ἐκκλησία κατὰ τὸν ἕνατον αἰῶνα ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς γνώμας τῆς, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικήν, καὶ ἐξήτησεν ὅλη ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀναγνωρίζῃ **ἓνα ἀρχηγόν**, τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης. Τοῦτο ὁμῶς δὲν τὸ ἐδέχθη ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἔτσι ἡ Δυτικὴ ἐκόπηκεν ἀπὸ τὸν κύριον κορμὸν τῆς **Ὁρθοδοξίας**.

Κατόπιν ὁ Λούθηρος, πού ἦτο ἐγγράμματος μοναχὸς τῆς Γερμανίας, ἐπανεστάτησεν ἐναντίον τοῦ Πάπα. Ὁ δὲ Πάπας, πού ἦτο τότε παντοδύναμος εἰς τὴν Δύσιν, διότι διέθετε τὴν δύναμιν ὅλων τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, ἀπηγόρευσε εἰς τὸν Λούθηρον καὶ τοὺς ὄπαδούς του νὰ διδάσκῃ κάθε τι ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Λούθηρου διεμαρτυρήθησαν καὶ ἔκτοτε λέγονται **Διαμαρτυρούμενοι**. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν **Προτεστάνται**.

Ὅσοι χριστιανοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἔπαυσαν νὰ ἀναγνωρίζουν ὡς θερησκευτικὸν ἀρχηγὸν τὸν Πάπαν, ἀπετέλεσαν τὴν αἵρεσιν τῶν Διαμαρτυρομένων. Ἡ αἵρεσις αὕτη δὲν ἀποτελεῖ κυρίως Ἐκκλησίαν. Διότι δὲν διετήρησε αὕτη τὴν συνοχὴν τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν λατρείαν, εἰς τὴν διοίκησιν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων δὲν εἶναι ἀποστολική. Διαφέρει μόνον ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία.

21. Εἰς Κύριος, Μία Πίστις, Ἐν Βάπτισμα.

«Ὁμολογῶ ἐν Βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». (ἰ' ἄρθρον).

Τὸ δέκατον ἄρθρον τοῦ Σ. τῆς Π. ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος. Καὶ λέγει «ὁμολογῶ ἐν Βάπτισμα», δηλ. παραδέχομαι καὶ δημοσίως διακηρύττω. **Ἐν Βάπτισμα** δέ, διότι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν Ὁρθόδοξον χριστιανὸν νὰ λάβῃ τὸ Βάπτισμα εἰς Χριστὸν δύο ἢ περισσοτέρας φορὰς, ὅπως ἔκαμαν καὶ κάμουν πολλοὶ ἀκόμη αἱρετικοί.

Τὸ Βάπτισμα εἰς Χριστὸν εἶναι ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ χριστιανοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ὁμολογεῖ, δηλ. δημοσίως διακηρύττει τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστόν. Σημαίνει δὲ τὸ Βάπτισμα τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν μέσα εἰς τὸ νερὸ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀναγέννησίν του ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν.

Διὰ τοῦτο τὸ Βάπτισμα λέγεται εἰς τὸ Σ. τῆς Π. ὅτι γίνεται «εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ γίνῃ χριστιανός.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν μᾶς κάμνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν του, ὅπου λέγει· «Ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν». (6. 3). Καὶ εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας· «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε». (B. 27).

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος μᾶς λέγει, ὅτι ὅπως ὑπάρχει Μία πίστις εἰς Χριστόν, καὶ Εἷς Κύριος, ἔτσι ὑπάρχει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του καὶ Ἐν Βάπτισμα εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν. (Ἐφεσ. 4. 5).

22. Τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὴν νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν της καὶ νὰ κάμῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους *ἀγίους* καὶ *ἅγια* τὰ μέλη της, εἶναι ἐφωδιασμένη ἀπὸ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν με ἱερὰς τινὰς τελετάς, διὰ τῶν ὁποίων ἀοράτως μεταδίδεται ἡ Θεία Χάρις. Αἱ ἱερὰὶ δὲ αὗται τελεταὶ λέγονται *μυστήρια*.

Ἡ Ἐκκλησία μας ὠνόμασε τὰς τελετάς αὐτάς μυστήρια, διότι με αὐτάς ἀοράτως καὶ μυστικὰ μεταδίδεται εἰς τὸν ἀνθρώπον ἡ Θεία Χάρις.

Αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ τὰ μυστήρια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν εἶναι ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει περὶ τῶν μυστηρίων. «Μυστήριον λέγεται, διότι ἄλλα βλέπομεν καὶ ἄλλα πιστεύομεν». Καὶ συμπληρώνει ὁ Μέγας Βασίλειος. «Εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος ἡ *χάρις* δὲν εἶναι εἰς τὸ νερό, ἀλλὰ εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

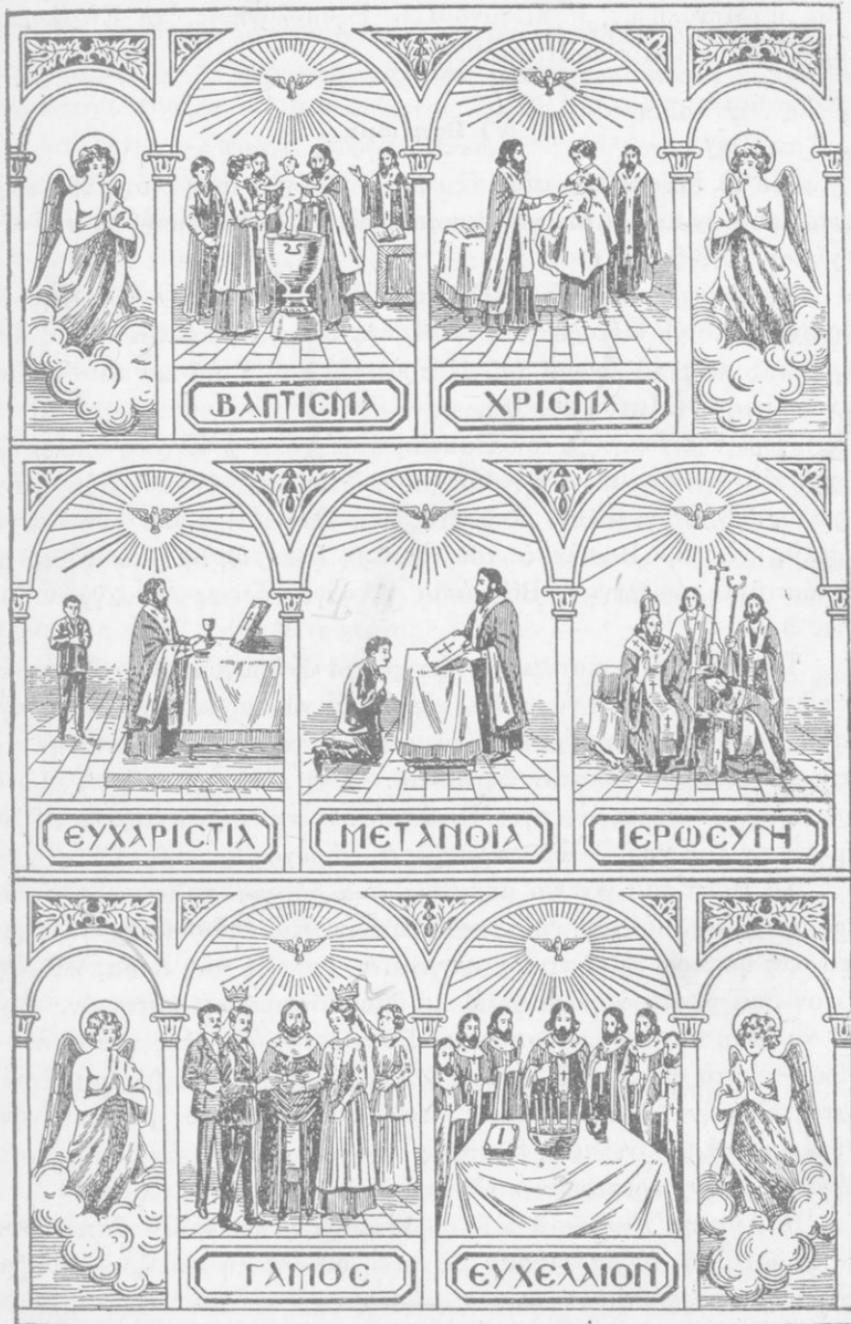
Τὰ μυστήρια εἶναι *ἑπτὰ*. Τόσα ἔχει ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Τόσα ἔχει καὶ ἡ Λυτική. Καὶ μόνον οἱ Διαμαρτυρόμενοι τὰ περιώρισαν εἰς δύο, τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν Εὐχαριστίαν.

Τὰ μυστήρια διαίρουνται εἰς :

α') *ὑποχρεωτικά*. Ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς. Τὸ Βάπτισμα, τὸ Μύρον ἢ Χρῖσμα, ἡ Μετάληψις ἢ Εὐχαριστία, ἡ Ἐξομολόγησις ἢ Μετάνοια. Καὶ

β') *Εἰς προαιρετικά* ἢ μὴ ὑποχρεωτικά. Ταῦτα εἶναι ἡ Ἱερωσύνη, τὸ Εὐχέλαιον καὶ ὁ Γάμος.

Ὅμοιως τὰ μυστήρια διαίρουνται εἰς μὴ ἐπαναλαμβανόμενα εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον, ὅπως εἶναι τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῖσμα, καὶ ἡ Ἱερωσύνη. Καὶ εἰς ἐπαναλαμβανόμενα, ὅπως εἶναι ἡ Θεία Εὐχαρι-

Τὰ Μυστήρια.

στία ἢ Μετάληψις, ἢ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις, τὸ Εὐχέλαιον, καὶ ὁ Γάμος μέχρι τοῦ τρίτου.

α') Βάπτισμα.

Μὲ τὸ Μυστήριον αὐτὸ ἐξαλείφεται, (σβύνει) ἡ ἐνοχὴ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ συγχωροῦνται ὅλαι αἱ ἁμαρτίαι τοῦ ἀνθρώπου, πού βαπτίζεται.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ τὸ ἴδρυσεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Αὐτὸς διέταξε τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζουν τοὺς ἀνθρώπους «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». (Ματθ. 28, 19).

Περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ Βαπτίσματος πάλιν ὁ Κύριος ὁμιλεῖ εἰς τὸν διάλογόν του μετὰ τὸν Νικόδημον, ὅπου τοῦ λέγει. «Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀναγεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. 3, 5). Διὰ τοῦτο οἱ Ἀπόστολοι τὸ ἔλεγαν Βάπτισμα Ἀναγεννήσεως (παλιγγενεσίας Τίτ. 3, 5).

Τὴν παλαιὰν χριστιανικὴν ἐποχὴν οἱ ἄνθρωποι ἐβαπτίζοντο εἰς μεγάλην ἡλικίαν, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσουν τὴν **κατήχησιν** ὡς κατηχούμενοι, καὶ κατόπιν νὰ ὁμολογήσουν τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστὸν ὡς πιστοί. Ἀπὸ τὸν τρίτον ὁμως αἰῶνα ἤρχισε νὰ εἰσάγεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ **νηπιοβαπτισμός**. Τότε τὴν πίστιν τοῦ νηπίου ὁμολογοῦσεν ὁ ἀνάδοχος ἢ νονός.

Τὸ Βάπτισμα γίνεται μέσα εἰς τὸ νερό, τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἀγιάζεται μετὰ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως. Εἰς ἐξαιρετικὰς δὲ περιπτώσεις ἠμπορεῖ ἡ βάπτισις νὰ γίνεται καὶ εἰς τὸν **ἀέρα**, καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἱερέα κλπ. ἀλλὰ καὶ ἀπὸ οἰονδήποτε χριστιανόν. Ἀρκεῖ νὰ εἴπη τὰς φράσεις αὐτάς: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ—τάδε—εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν». Καὶ τὸ παιδί θεωρεῖται κανονικῶς βαπτισμένον. Οὔτε ἐπαναλαμβάνεται ἡ βάπτισις του αὐτῆ, ἂν τυχὸν ζήσῃ. Διότι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν κινδύνου γίνεται αὐτό.

Ἡ Λυτικὴ Ἐκκλησία καὶ οἱ Διαμαρτυρούμενοι δὲν **βαπτίζουν** τὸ παιδί, ἀλλὰ τὸ **ραντίζουν** μετὰ νερό, διὰ νὰ μὴ κρυολογήσῃ τάχα μέσα εἰς τὸ νερό.

β') Τὸ Χρίσμα ἢ Μύρον.

Μαζὶ μετὰ τὸ Βάπτισμα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τελεῖ καὶ δεύτερον σπουδαῖον μυστήριον, τὸ Χρίσμα ἢ ἅγιον Μύρον.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ λέγεται **Χρῖσμα**, ἐπειδὴ ὁ ἱερεὺς *χρῖει* δηλ. ἀλείφει μὲ ἅγιον **μύρον** σταυροειδῶς τὸν νεοβαπτισθέντα εἰς τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ σώματός του. Κάνει τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ λέγει. «Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν». Δηλ. ὁ Σταυρὸς εἶναι ἡ σφραγιδα καὶ ἡ βεβαίωσις, ὅτι εἰς τὸν βαπτισθέντα μετεδόθησαν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ χαρὰ, ἡ εἰρήνη, ἡ γαλήνη κ.τ.τ.

Καὶ τὸ μυστήριον αὐτὸ μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Κύριος. Ἐγίνετο δὲ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν μὲ τὴν **ἐπίθεσιν** τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου ἐπάνω εἰς τὸν βαπτισθέντα. Ὑστερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἀγιάζεται μύρον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς τελεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο.

Τὸ ἅγιον Μύρον σήμερον παρασκευάζεται διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν Μεγάλην Ἑτάρτην καὶ ἀγιάζεται τὴν Μεγάλην Πέμπτην. Ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ 40 ἐλαιώδη ἀρώματα, ὅπως τὸ ἔλαιον τοῦ τριανταφύλλου (τριανταφυλλόλαδο), τοῦ γαρυφάλου (γαρυφαλόλαδο) κλπ., διὰ νὰ συμβολισθοῦν τὰ πολλὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος τὸ ἔχει χωρίσει ἀπὸ τὸ Βάπτισμα. Καὶ τὸ τελεῖ εἰς τὰ παιδιά εἰς ἡλικίαν 12 - 14 ἐτῶν, ὅχι μὲ ἅγιον μύρον, ἀλλὰ μὲ ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου. Κάθε χρόνον κάνει μίαν ἑορτήν, πού λέγεται τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς, μετὰ τὴν Πεντηκοστήν. Ἀπὸ τότε δὲ ἀρχίζουν τὰ παιδιά νὰ μεταλαμβάνουν, διότι προτίτερα δὲν τοὺς ἐπιτρέπει τὴν Μετάληψιν ἢ Κοινωνίαν.

Τὸ Χρῖσμα δὲν ἐπαναλαμβάνεται. Μόνον εἰς τοὺς Χριστιανούς, πού ἀλλάζουν πίστιν καὶ ἐπανέρχονται πάλιν εἰς τὴν Ὀρθόδοξιαν, ξαναγίνεται μόνον αὐτό, ὅχι ὅμως καὶ τὸ Βάπτισμα.

γ) Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ Μετάληψις - Κοινωνία.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι μυστήριον, μὲ τὸ ὁποῖον συνεχίζεται ἡ **ἰλαστήριος θυσία** τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν. Ὡς θυσία δὲ προσφέρεται πρὸς τὸν Θεὸν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων, ζώντων καὶ τεθνεώτων καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, κάθε ἡμέραν εἰς ὅλους τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τὸ μυστήριον αὐτὸ τὸ ἐσύστησεν ὁ Κύριος. Μίαν νύκτα πρὶν συλληφθῆναι καὶ σταυρωθῆναι, μέσα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν Μεγάλην Πέμπτην τὸ βράδυ, καθιέρωσε καὶ παρέδωκε τὸ φρικτὸν τοῦτο μυστήριον εἰς τοὺς μαθητάς του.

Τὰ ἅγια Εὐαγγέλια λέγουν : Ἐπῆρε τὸν ἄρτον εἰς τὰ ἅγια χέρια του, τὸν ἔκοψε καὶ τὸν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτήν.

— Λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ Σῶμα μου, πὸν θυσιάζεται διὰ σᾶς εἰς ἄφесιν ἁμαρτιῶν.

Κατόπιν ἐπῆρε τὸ ποτήριον, εὐχαρίστησε τὸν Θεόν, τὸ εὐλόγησε καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του :

— Πίετε ἕξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ Αἷμα μου, πὸν χύνεται διὰ σᾶς καὶ δι' ὅλον τὸν κόσμον εἰς ἄφесιν ἁμαρτιῶν.

Καὶ συνεπλήρωσεν :

— Αὐτὸ νὰ κάμνετε πρὸς ἀνάμνησίν μου. (Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν).

Ἀπὸ τότε καὶ κάθε πρωί, ἰδίως τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς, οἱ μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπανελάμβανον τὴν προᾶξιν αὐτὴν τοῦ Κυρίου πρὸς ἀνάμνησίν του καὶ κατόπιν μετελάμβανον ἀπὸ τὸν Ἄρτον καὶ τὸν Οἶνον μὲ τὴν πίστιν, ὅτι **μεταλαμβάνουν** τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ **κοινωνοῦν** μὲ Αὐτόν. Δηλαδή κατὰ τὴν Θεϊαν Κοινωνίαν παίρνομεν αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν ἐντός μας καὶ εὐρισκόμεθα ἐνωμένοι μὲ Αὐτόν. Διὰ τοῦτο τὸ μυστήριον λέγεται Εὐχαριστία, Μετάληψις καὶ Κοινωνία.

Διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μυστηρίου μᾶς ὁμιλεῖ πάλιν ὁ Κύριος, ὅταν ἐδίδαξε τοὺς Ἰουδαίους :

— Ἀληθῶς σᾶς λέγω, ὅτι ἐὰν δὲν φάγετε τὸ Σῶμα μου καὶ δὲν πίετε τὸ Αἷμα μου, δὲν ἔχετε ζωὴν. (Ἰωάν. 6, 56). Πρέπει δὲ νὰ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίας ὁ χριστιανός, πὸν θὰ πάη νὰ κοινωνήσῃ τῶν Ἀχράντων τούτων Μυστηρίων. Διότι ὅποιος **κοινωνεῖ ἀναξίως**, λέγει ὁ Ἅπ. Παῦλος, κάνει μεγάλην ἁμαρτίαν (κρῖμα ἐαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει — Α' Κορ. 11, 29). Οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ κοινωνοῦν κάθε Κυριακὴν καὶ ἑορτήν, ἐὰν ἔχουν ἐξομολογηθῆ καὶ ἔχουν πάρει τὴν ἄδειαν τοῦ πνευματικοῦ.

Διὰ νὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον αὐτὸ ὁ ἱερεὺς παίρνει ἄρτον ἔνζυμον καὶ οἶνον ἐρυθρόν. Καὶ μόνον ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μεταχειρίζεται ἄρτον ἄζυμον δηλ. λιψόν. Κοινωνεῖ δὲ τοὺς λαϊκοὺς μόνον μὲ τὸν ἄζυμον ἄρτον, ὄχι καὶ μὲ τὸν οἶνον, τὸν ὁποῖον δίδει μόνον εἰς τοὺς κληρικούς της.

δ') Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ μᾶς τὸ ἔδωκεν ὁ Κύριος, διότι γνωρίζει ὡς Θεός, ὅτι εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ καὶ ὅτι εὐκόλα παρασυρόμεθα εἰς

τὴν ἁμαρτίαν. Διὰ τὸ μᾶς συγχωρῆ ἵσως λοιπὸν ὅσες φορὲς τοῦ τὸ ζητοῦμεν, ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν **Ἐξομολόγησιν**, καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν **Μετάνοιαν**. Καὶ μάλιστα τὸ μυστήριον τοῦτο μᾶς εἶναι ἀπαραίτητον, διότι χωρὶς αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κοινω-
νῶμεν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

Μετάνοια εἶναι ἓνα δῶρον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μὲ τὴν μετάνοιαν αἰσθανόμεθα λύπην, διότι ἐπράξαμεν μίαν κακὴν πρά-
ξιν, ποῦ δὲν εἶναι ἀρεστὴ εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὁ νοῦς μας στρέφεται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸ ἅγιον θέλημά του. Τότε πηγαίνομεν εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ μπροστὰ εἰς αὐτὸν, **ἐξομολογούμεθα**, δηλ. ἐκ-
φράζομεν τὴν κακὴν μας πράξιν καὶ δείχνουμε τὴν λύπην μας καὶ τὴν συντριβὴν μας δι' αὐτὴν καὶ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ ξανακάνομεν κακὴν πράξιν.

Ὁ πνευματικὸς τότε ἀνάλογα μὲ τὴν πράξιν μας συγχωρεῖ ἢ δὲν συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας μας. Αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν τὴν ἔδωκεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητὰς του μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του.

« — Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον, τοὺς εἶπεν. Ἄν τινων συγχω-
ρῆτε τὰς ἁμαρτίας, θὰ εἶναι συγχωρημένες καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄν ὅμως δὲν τὰς συγχωρήσετε, δὲν θὰ εἶναι συγχωρημένες ἀπὸ τὸν Θεόν. » (Ἰωάν. 20, 22).

Οἱ Ἀπόστολοι ἔδωκαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους των, δηλ. εἰς τοὺς ἐπισκόπους. Καὶ οἱ ἐπίσκοποι παραχωροῦν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς ὠρισμένους ἱερεῖς, ποῦ λέγονται πνευματικοὶ πατέρες.

Οἱ πνευματικοὶ ἔχουν δικαίωμα, πρὶν συγχωρήσουν ἓνα πολὺ ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον, νὰ τοῦ βάλουν ἓνα εἶδος πνευματικῆς τιμω-
ρίας, ὡς φάρμακον, ὅπως π. χ. μακρὰς προσευχάς, ἐλεημοσύνας, νη-
στείας κλπ. Αὐτὲς οἱ τιμωρίαι λέγονται **ἐπιτίμια**.

ε') Ἡ Ἱερωσύνη.

Εἶναι καὶ αὐτὴ μυστήριον. Μὲ αὐτὸ ἐκλέγονται οἱ ἄξιοι λει-
τουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοὺς δίνει τὴν ἰκα-
νότητα νὰ διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ ἁγιάζουν τοὺς χριστιανούς
καὶ νὰ διδάσκουν ἢ ποιμαίνουν αὐτούς. Διὰ τοῦτο οἱ κληρικοὶ λέ-
γονται καὶ **ποιμένες**,

Τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης τὸ ἔχει συστήσει ὁ Θεὸς εἰς τὴν
Παλαιὰν Διαθήκην. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τὸ ἐνομαθέτησεν εἰς τὴν

Καινήν Διαθήκην. Καὶ ἐν πρώτοις αὐτὸς ὁ Χριστὸς λέγεται Μέγας Ὁ Ἀρχιερεύς. Οἱ δὲ μαθηταὶ του λέγονται ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοι ἦσαν οἱ διάκονοι, ὅπως βλέπομεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἑπτὰ διακόνων εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. (6, 1).

Εἰς τὸ μυστήριον αὐτὸ ὁ ἐπίσκοπος, πού εἶναι διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, θέτει τὸ χεῖρ του εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑποψηφίου κληρικοῦ καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ στείλῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ νὰ τὸν κάμῃ ἄξιον νὰ ἐκτελέσῃ τὸ λειτούργημα του. Αὐτὸ λέγεται *χειροτονία* καὶ χειροθεσία. (Πράξ. 6, 6).

Ἡ Ἱερωσύνη ἔχει τρεῖς βαθμούς.

α') Τοῦ διακόνου.

β') Τοῦ πρεσβυτέρου ἢ ἱερέως. Καὶ

γ') Τοῦ ἐπισκόπου.

ζ') Ὁ Γάμος.

Καὶ ὁ Γάμος εἶναι μυστήριον εἰς τὴν Ὁρθόδοξον καὶ τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ μόνον οἱ Διαμαρτυρόμενοι τὸ ἀπορρίπτουν καὶ τὸν δέχονται ὡς ἀπλήν—ἀγιαστικὴν—τελετήν.

Εἶναι ὅμως μυστήριον. Ἔτσι λέγει ἡ Ἁγία Γραφή. Διότι μὲ αὐτὸ μεταδίδεται ἡ Θεία Χάρις, ἡ ὁποία δυναμώνει τὸν σύνδεσμον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει διὰ τὸν Γάμον. «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ». Ἐπειδὴ ἔχει σχέσιν μὲ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Διότι ὅπως ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ χάριν αὐτῆς ἐθύσασε τὴν ζωὴν του, ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα του. Ὅπως ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν. (Ἐφεσ. 5).

Τὴν σύστασιν τοῦ Γάμου τὴν εὐρίσκομεν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἐκεῖ ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὴν οἰκογένειαν καὶ ὀρίζει τὰ καθήκοντα καὶ τὸν σκοπὸν ἐκάστου τῶν συζύγων. Καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁ Χριστὸς εὐλογεῖ τὸν Γάμον καὶ τὸν ἀγιάζει μὲ τὸ πρῶτον θαῦμα του (Ἰωάν. 2, 1). Ἄλλοῦ πάλιν λέγει: «Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω» (Ματθ. 19, 6). ✕

V. ΤΑ ΕΣΧΑΤΑ

23. Ἡ προσδοκία τῆς ἀναστάσεως.

«Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

(ια' ἄρθρον)

Προσδοκῶ σημαίνει περιμένω μὲ πίστιν καὶ ἐλπίδα. Περιμένω τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Τὴν ἀνάστασιν δὲ αὐτὴν τῶν νεκρῶν

τὴν ἔχουν προφητεύσει οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὴν ἔχει ὑποσχεθῆ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν τὴν ἐδίδαξε, τὴν ἐβεβαίωσε καὶ τὴν ὑπεσχέθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Κύριος ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Ὅλη του ἡ διδασκαλία καὶ ἡ Πίστις μας στηρίζεται εἰς τὸ δόγμα αὐτὸ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν δηλ. τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἄνθρωπος, ὅταν πεθαίνει, δὲν χάνεται. Τὸ μὲν σῶμα του ἐπιστρέφει εἰς τὴν Γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθη καὶ ἐκεῖ διαλύεται εἰς τὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπετελέσθη. Ἡ δὲ ψυχὴ του μένει **ἀθάνατος**, καὶ περιμένει τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν σωμάτων, ἵνα καὶ πάλιν ἐνωθῆ καὶ ἀποτελέσῃ τὸν νέον ἄνθρωπον.

Ἡ διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀμετανοήτων νεκρῶν πηγαίνουν πρὸς καθαρισμὸν εἰς τὸ «καθαρτήριον πῦρ», δὲν εἶναι ὀρθόδοξος, διότι δὲν διδάσκεται οὔτε ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφήν οὔτε ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν θὰ γίνῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Τότε θὰ ἀναστηθοῦν οἱ νεκροί, θὰ πάρῃ δηλ. κάθε ψυχὴ τὸ σῶμα της, ἀφθαρτον πλέον καὶ ἀθάνατον, θὰ ξαναζήσουν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅλοι μαζί θὰ σπεύσουν νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν Χριστόν, πού θὰ ἔρχεται μὲ ὅλην του τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀγγέλων του.

Τότε θὰ καταργηθῆ διὰ παντὸς ὁ θάνατος καὶ θὰ βασιλεύσῃ ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς αἰῶνας μαζί μὲ τοὺς Ἁγίους του.

Ὁ Χριστὸς ὁμοῦς τότε θὰ ἔλθῃ μὲ ὅλην του τὴν δόξαν ὡς Κριτῆς καὶ Βασιλεύς. (Ματθ. 25, 31). Καὶ θὰ συνάξουν οἱ ἅγιοι ἄγγελοί του ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐμπρὸς του. Καὶ θὰ χωρίσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς δύο τάξεις. Τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς. Τὸν κάθε ἓνα κατὰ τὰ ἔργα του, πού ἔπραξεν, ὅταν ἔζη εἰς τὴν Γῆν.

Τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους θὰ τοὺς ἀνταμείψῃ μὲ ἀγαθὰ καὶ μὲ τὴν αἰώνιον καὶ εὐχάριστον ζωὴν. Τοὺς δὲ κακοὺς μὲ τὴν αἰώνιον τιμωρίαν ἢ κόλασιν.

Ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καταφαίνεται ἡ πλάνη καὶ ἡ κακοπιστία τῶν Χιλιαστῶν. Αὐτοὶ λέγουν ὅτι μόνον οἱ καλοὶ ἄνθρωποι θὰ ἀναστηθοῦν, διὰ νὰ ζήσουν μαζί μὲ τὸν Χριστόν τὴν εὐχάριστον αἰώνιον ζωὴν. Ἡ δὲ τιμωρία τῶν κακῶν θὰ εἶναι αὐτή, νὰ μὴ ἀναστηθοῦν, ἀλλὰ νὰ κοίτωνται νεκροὶ αἰώνιος.+

24. Ἡ μέλλουσα ζωή.

«Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Ἄμην». (εἰς ἄρθρον).

Καὶ ἐδῶ ἐννοεῖται τὸ ρῆμα *προσδοκῶ* τοῦ προηγουμένου ἄρθρου. Περιμένω μὲ πίστιν καὶ ἐλπίδα νὰ ἔλθῃ ἡ *ζωή* τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Αὐτὴν θὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸν Κόσμον ὁ Χριστός.

Ἡ Ἐκκλησία μας χωρίζει ὅλον τὸν χρόνον, ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς δύο *αἰῶνας*, τὸν *παρόντα* καὶ τὸν *μέλλοντα*. Ὁ παρὼν αἰὼν πιάνει ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ φθάνει μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ μέλλον αἰὼν θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ συνεχισθῇ εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Ἡ ζωὴ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἔχει ὅρια καὶ διαρκεῖ ὠρισμένα χρόνια. Ἡ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ὅμως, περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλεῖ τὸ Σ. τῆς Π., αὐτὴ δὲν ἔχει ὅρια. Εἶναι *ζωὴ αἰώνιος*, παντοτεινὴ. Εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν, ποὺ θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ πεθαίνουν, διότι θὰ καταργηθῇ ὁ θάνατος, ἀλλὰ θὰ ζοῦν πάντοτε, αἰωνίως, μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν.

Τὴν αἰώνιον ζωὴν τὴν χαρίζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Χριστός. Ὅχι ὅμως εἰς ὅλους, ἀλλὰ εἰς τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς. Εἰς τοὺς κακοὺς θὰ δώσῃ *κόλασιν*, δηλ. τιμωρίαν αἰώνιον. Θὰ τοὺς ρίψῃ εἰς «τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον», τὸ ὁποῖον ἔχει ἐτοιμάσει ὁ Θεὸς διὰ τὸν Διάβολον καὶ τοὺς ὄπαδούς του. Ἐκεῖ θὰ εἶναι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ τρυγμὸς τῶν ὀδόντων (Ματθ. 25, 30).

Ἀπὸ τὰ καλὰ ἔργα, ὅπως εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐλεημοσύνη κλπ.—ἐξαρτᾷ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν συμμετοχὴν μας εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. «Δὲν θὰ εἰσελθῇ, λέγει, εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀπλῶς μὲ φωνάζει Κύριε, Κύριε, ἀλλὰ ὁποῖος ἐκτελεῖ τὸ θέλημα καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Πατρὸς μου, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τοὺς Οὐρανοὺς». (Ματθ. 7, 21).

Τὸ τί πρέπει νὰ πράττωμεν, διὰ νὰ κερδίσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν, μᾶς τὸ διδάσκει ὁ Θεὸς εἰς τὰς *Δέκα Ἐντολάς* του, ὅπου μεταβαίνομεν τώρα. Διότι μὲ τὸ δωδέκατον ἄρθρον ἐτελείωσε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΑ ΕΡΓΑ

Η ΗΘΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΩΝ

25. Ἱστορία τοῦ Δεκαλόγου.

Δέκα ἐντολαί, Δέκα λόγοι ἢ Δεκάλογος, λέγεται ἡ *ἠθικὴ νομοθεσία* τοῦ Μωϋσέως, δηλαδή ἡ νομοθεσία, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὰ *ἤθη* ἢ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων.)

Τὴν νομοθεσίαν αὐτὴν ἔλαβεν ὁ Μωϋσῆς ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἀραβίας Σινᾶ, διὰ τὴν δώση εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας πρὸς ἐκτέλεσιν.

Ὁ Μωϋσῆς ἔγραψε τὰς Δέκα Ἐντολάς ἢ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ ἐπάνω εἰς δύο πλάκες πέτρινες, τὰς ὁποίας ἐτοποθέτησε πρὸς φύλαξιν μέσα εἰς ἓνα ξύλινον, ἀλλὰ πολυτελέστατον κιβώτιον, πὺ ὠνομάσθηκε *Κιβωτὸς* τῆς Διαθήκης τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν πάλιν τὴν ἐτοποθέτησε μέσα εἰς τὴν *Σκηπὴν τοῦ Μαρτυρίου* πρὸς φύλαξιν, δηλ. μέσα εἰς τὸν πρῶτον *Ναὸν* τῶν Ἰσραηλιτῶν, πὺ ἦτο κινητὸς.

Ὁ Δεκάλογος περιλαμβάνει Δέκα Ἐντολάς, πὺ ἀναφέρονται εἰς τὰς πράξεις ἢ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου καὶ μᾶς διδάσκουν τί πρέπει νὰ πράττωμεν διὰ τὴν εἰμεθα καλοὶ χριστιανοί. Μᾶς διδάσκουν δηλαδή τὰ *καθήκοντά* μας, πὺ ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τοὺς γονεῖς μας καὶ τὸν πλησίον μας καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας.

26. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν.

Τὰ καθήκοντά μας, κατὰ τὸν Δεκάλογον, πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι τέσσαρα.

α') Ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν. β') Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ. γ') Ὁ σεβασμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ δ') Ἡ τήρησις τοῦ Σαββάτου ὡς ἡμέρας τοῦ Θεοῦ.

α') Ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν.

«Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ».

(α' ἐντολή).

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν, τὴν πρὸ Χριστοῦ, ἐποχὴν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον ἦσαν εἰδωλολάτραι. Δηλ. ἐλάτρευον ὄχι τὸν ἀληθι-

Αἱ Ἐντολαί.

νὸν Θεόν, ἀλλὰ τὰ εἰδωλα, ὅπως τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ ὄρη, τοὺς ποταμούς, τὴν ἀστραπὴν, τὸν κεραυνὸν κλπ. Εἰς αὐτὰ ἔδωσαν

μορφὴν εἰς ἄλλα ἀνθρώπου, εἰς ἄλλα πτηνῶν, εἰς ἄλλα ζώων, ἐρπετῶν καὶ ἰχθύων κ.τ.τ.

Μόνον οἱ Ἰσραηλίται εἶχον διδαχθῆ ἀπὸ τοὺς Πατριάρχας, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ, ὅτι δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ θεοί. Οἱ πολλοὶ θεοὶ εἶναι εἰδῶλα. Ὁ ἀληθινὸς Θεὸς εἶναι ἕνας.

Τοῦτο λοιπὸν μᾶς διδάσκει ἡ πρώτη ἐντολή. Αὐτὴ μᾶς λέγει νὰ πιστεύωμεν τὸν ἕνα καὶ ἀληθινὸν Θεόν, πὺν διακρίνεται εἰς τρία πρόσωπα εἰς τὸ Σ. τῆς Π., τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως ἐμάθαμεν.

β') Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

«Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ Οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ Γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς Γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς» (β' ἐντολή).

Διὰ νὰ μὴ περιπέση ὁ Ἰσραηλίτης εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδῶλων, δηλ. τῶν ψευδῶν θεῶν, ἔχει γραφῆ ἡ ἐντολή αὐτή. Καὶ τοῦ ὑπενθυμίζει νὰ μὴ κατασκευάσῃ καμμίαν εἰκόνα (εἰδῶλον) καὶ κανένα ἀγαλμα (ὁμοίωμα) κανενὸς οὐρανίου ἢ ἐπιγείου ἢ ὑπογείου σώματος. Καὶ νὰ μὴ προσκυνήσῃ καὶ νὰ μὴ λατρεύσῃ αὐτά, τὰ ὅποια οἱ εἰδωλολάτραι μόνον προσκυνοῦν καὶ λατρεύουν.

Ἡ ἐντολή αὐτὴ εἶναι γραμμένη καὶ διὰ ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς. Καὶ μᾶς διατάσσει νὰ μὴ λατρεύωμεν κανένα ἄλλον παρὰ μόνον τὸν Θεὸν ὡς Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Αὐτὸν μόνον πρέπει νὰ λατρεύωμεν καὶ νὰ προσκυνῶμεν.

Αὐτὸ μᾶς διδάσκει καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν συνομιλίαν του μετὰ τὴν Σαμαρείτιδα. (Ἰωάν. 4, 1). Καὶ μᾶς λέγει, ὅτι λατρεία καὶ προσκύνησις πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ ὀφείλεται εἰς τὸν Θεὸν μόνον.

Τὸ ἴδιον ἐδίδαξε καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ ὅποια ὥρισε νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν, τὰς δὲ εἰκόνας τῶν ἁγίων νὰ τὰς σεβώμεθα καὶ νὰ τὰς τιμῶμεν καὶ νὰ τὰς ἀσπαζώμεθα «χάριν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ» †

γ') Ὁ σεβασμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

«Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ» (γ' ἐντολή).

Οὐ λήψει σημαίνει νὰ μὴ πιάσῃς εἰς τὸ στόμα σου, νὰ μὴ

προφέρεις τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ χωρὶς σπουδαῖον λόγον. Διὰ τὴν μεταχειρισθῆς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ὑπάρχη κάποιος σπουδαῖος λόγος. Ἄλλως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προφέρεις τὸ ἅγιον καὶ φοβερὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὰ μᾶς λέγει ἡ τρίτη ἐντολή. Καὶ οἱ Ἑβραῖοι πράγματι ποτέ των δὲν ἐπρόφεραν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, οὔτε καὶ ὅταν ὑπῆρχε σπουδαῖος λόγος ἀκόμη. Πάντοτε ἔλεγαν **ὁ Κύριος, ὁ Αἰώνιος** κλπ.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον προφέρουν τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ χωρὶς λόγον, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὸ βλασφημοῦν. Καὶ μεταχειρίζονται λόγια αἰσχρὰ ἐπάνω εἰς τὸν θυμὸν των ἢ χάριν ἀστεϊσμοῦ κλπ. Πόσον πολὺ ἁμαρτάνουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί! Ἡ βλασφημία εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βαρύτερα ἁμαρτήματα, πὺν πολὺ δύσκολα συγχωρεῖ ὁ Θεός.

Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπαγορεύει εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ μεταχειρίζωνται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ μάλιστα ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τὸν **ὄρκον**, κατὰ τὸν ὁποῖον συνήθως ἐπιτρέπεται νὰ προφέρουν οἱ ἄνθρωποι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ δικαστήρια. «Γίνετε τέλειοι, λέγει, εἰς ὅλα, καὶ δὲν θὰ ἔχετε ἀνάγκη τοῦ ὄρκου.»

Ἐπειδὴ ὅμως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀγαποῦν τὴν ἀλήθειαν, διὰ τοῦτο ἡ Πολιτεία ἔχει τὸν **ὄρκον**. Τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρκου ὅμως τὴν περιορίζει α') εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ β') εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς.

Αὐτὸς πὺν ὀρκίζεται, καλεῖ τὸν Θεὸν ὡς μάρτυρα, ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν ἢ ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ μὲ συνείδησιν τὴν ὑπηρεσίαν, πὺν τοῦ ἀναθέτει ἡ Πολιτεία.

δ') Ἡ τήρησις τοῦ Σαββάτου.

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἑργῶ, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου». (δ' ἐντολή).

Τὸ Σάββατον εἶναι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν ὁ Θεὸς ἐτελείωσε τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας καὶ **ἀνεπαύθη**. Διὰ τοῦτο «εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν». (Γεν. 2, 3).

Τὴν ἡμέραν αὐτήν ἐτελείωσε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἀπολυτρωτικὸν του ἔργον καὶ **ἀνεπαύθη**, διότι ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, ὅπως λέγουν τὰ τροπάρια τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

Διὰ τοῦτο ἡ τετάρτη ἐντολή λέγει :

— Μὴ ξεχνᾶς, ἀλλὰ νὰ ἐνθυμῆσαι νὰ ἀγιάζῃς, δηλ. μὲ τὰ ἔργα σου νὰ κάμῃς ἀγίαν τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου. Τὰς πρώτας ἕξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ ἐργάζεσαι καὶ νὰ κάμῃς ὅλες τὶς δουλειές σου. Τὴν ἡμέραν δὲ τὴν ἐβδόμην, τὸ Σάββατον, νὰ ἀφήνῃς κάθε ἐργασίαν καὶ νὰ ἀναπαύεσαι χάριν τοῦ Θεοῦ.

Χάριν τοῦ Θεοῦ σημαίνει τὴν ἡμέραν αὐτὴν νὰ τὴν ἀφιερῶνῃς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ὡστε τὸ Σάββατον εἶναι ἡμέρα ἀναπαύσεως ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῆς ἐβδομάδος. Εἶναι ἡ ἡμέρα τοῦ Θεοῦ.

Ἡμεῖς ὅμως οἱ χριστιανοὶ ἀφήσαμεν τὸ Σάββατον καὶ ἔχομεν ὡς ἡμέραν ἀναπαύσεως τὴν **Κυριακὴν**, πού εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος. Αὐτὴν ἀφιέρωσαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἰς τὸν Κύριον, δηλ. τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἔγινεν ἡ **Ἀνάστασις του**.

27. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τοὺς γονεῖς μας, τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἕξ: α') Ὁ σεβασμὸς τῶν γονέων μας. β') Ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδικῆς μας καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. γ') Ὁ σεβασμὸς τῆς τιμῆς ὅλων αὐτῶν. δ') Ὁ σεβασμὸς τῆς περιουσίας τοῦ πλησίον. ε') Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ στ') Ὁ σεβασμὸς ὅλων τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρώπου.

α') Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς μας.

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου» (ε' ἐντολή).

Ὑστερα ἀπὸ τὸν Θεὸν πιὸ σεβαστοὶ καὶ πιὸ ἀγαπητοὶ εἶναι οἱ γονεῖς μας, ἐκεῖνοι δηλ. οἱ ὁποῖοι μᾶς ἔφεραν εἰς τὴν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο ὕστερα ἀπὸ τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν, ἐρχονται τὰ καθήκοντά μας πρὸς τοὺς γονεῖς μας. Ἡ πέμπτη ἐντολή λέγει: Νὰ τιμᾶς, δηλ. νὰ σέβεσαι καὶ νὰ ἀγαπᾶς τοὺς γονεῖς σου, δηλ. καὶ τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.

Τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς γονεῖς μας τὸν φανερόνομεν :

α') Μὲ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν ὑποταγὴν εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς διαταγὰς των.

β') Μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν στοργὴν πρὸς αὐτούς.

γ') Μὲ τὴν γηροκομίαν τῶν γονέων μας, ὅταν γηράσουν.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν ἦτο μικρός, ἀγαποῦσε

τὴν ἁγίαν Μητέρα του καὶ ὑπήκουεν εἰς τὸ θέλημά της. Ὅταν δὲ ἐμεγάλωσε, πάντοτε ἐφρόντιζε διὰ τὴν Μητέρα του, ἀκόμη καὶ ὅταν ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν. Καὶ ὅταν ἐκείνη ἀπέθανε, τὴν ἐπῆρε κοντὰ του.

Τοιαύτην ἀγάπην καὶ φροντίδα ἔδειξαν καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας—Βασίλειος, Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Αὐγουστίνος κλπ.—διὰ τοὺς γονεῖς των καὶ μάλιστα τὰς μητέρας των.

β') Ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς.

«Οὐ φονεύσεις».

(στ' ἐντολή).

Νὰ μὴ φονεύσης ἢ νὰ μὴ διαπράξῃς φόνον. Ἄλλὰ πάντοτε νὰ σέβῃσαι τὴν ζωὴν καὶ τοῦ πλησίον καὶ τὴν ἰδικήν σου.

Ἡ ζωὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν, ἀπὸ ὅσα ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Χωρὶς τὴν ζωὴν δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀφαίρεσις τῆς ζωῆς εἶναι μέγιστον ἁμάρτημα. Εἶναι ἔγκλημα καὶ τιμωρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν Θρονηκαίαν καὶ ἀπὸ τὴν Πολιτείαν.

Ὅταν κανεὶς ἀφαιρῇ τὴν ἰδικήν του ζωὴν μόνος του, ἡ προᾶξις λέγεται *αὐτοκτονία*. Ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν. Ὅταν κανεὶς προσφέρῃ τὴν ζωὴν του χάριν τοῦ πλησίον, τότε ἡ προᾶξις λέγεται *αὐτοθυσία*. Ὁ Θεὸς ἐπαινεῖ τὴν αὐτοθυσίαν, διότι αὐτὴ φανερώνει ἐξαιρετικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον (Ἰωάν. 15. 13). Ἐξαιρετικὴν αὐτοθυσίαν ἔδειξε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς χάριν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτοθυσίαν κάνει καὶ ὁ στρατιώτης, ὅταν σκοτώνεται εἰς τὸν πόλεμον χάριν τῆς Πατρίδος του.

Ὅταν κινδυνεύῃ ἡ ζωὴ μας, πρέπει νὰ τὴν προστατεύσωμεν. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ λέγεται *ἄμυνα*. Τοιαύτην ἄμυναν κάνει ὁ στρατιώτης εἰς τὴν μάχην, καὶ ἀναγκάζεται νὰ φονεύσῃ τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος ἐπιβουλεύεται τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τῆς Πατρίδος του.

γ') Ὁ σεβασμὸς τῆς τιμῆς.

«Οὐ μοιχεύσεις».

(ζ' ἐντολή).

Ἡ λέξις *μοιχὸς* ἔχει κακὴν σημασίαν. Σημαίνει τὸν ἄνθρωπον ποὺ προσπαθεῖ νὰ βλάβῃ τὴν τιμὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου.

Τότε ὁ ἄλλος ἄνθρωπος χάνει τὴν ὑπόληψίν του, ὅλοι δὲ—συγγενεῖς, φίλοι, γνωστοὶ κλπ.—τὸν περιφρονοῦν καὶ τὸν περιπαίζου. Αὐτὴ ἡ ὑπόληψις, ποὺ εἶχε προτίτερα ὁ ἄνθρωπος, λέγεται *τιμὴ*.

Τὴν τιμὴν τὴν δημιουργεῖ κάθε ἄνθρωπος διὰ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὰς πράξεις του. Ἐὰν αἱ πράξεις του εἶναι καλές, τότε θεωρεῖται καὶ εἶναι *ἐντιμος*. Ἐὰν δὲ αἱ πράξεις του εἶναι κακές καὶ αἰσχροές, τότε αὐτὸς εἶναι *ἄτιμος*, δηλ. δὲν ἔχει καλὴν φήμην ἢ τιμὴν.

Ἡ τιμὴ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ὅταν χάσῃ κανεὶς τὴν τιμὴν του, τότε ὅλοι τὸν περιφρονοῦν καὶ τὸν ἀντιπαθοῦν. Διὰ τοῦτο ἔχομεν καθῆκον νὰ σεβώμεθα τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδικήν μας καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ μὴ τὴν συκοφαντῶμεν καὶ τὴν διαβάλλωμεν.

Ἡ τιμὴ μας κινδυνεύει,

α') Ὅταν κάμνωμεν αἰσχροὰς καὶ ἀσέμνους πράξεις ἢ μόνοι μας ἢ μὲ ἄλλους μαζί εἴτε φανερὰ εἴτε κρυφά. Πρέπει νὰ εἴμεθα ἀγνοὶ εἰς ὅλα. Ἰδίως εἰς τὸ σῶμα μας καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας. Διότι τὸ σῶμα εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ πρέπει νὰ τὸ διατηρῶμεν ἀγνὸν καὶ ἅγιον. (Α' Κορ. 6, 19).

β') Ὅταν συχνάζωμεν εἰς ὑποπτα μέρη καὶ κέντρα, καὶ ὅταν ἔχομεν φίλους ἀνθρώπους αἰσχροὺς καὶ κακοῦς. Καὶ

γ') Ὅταν διαβάζωμεν ἀνήθικα ἀναγνώσματα ἢ λέγωμεν αἰσχροὺς λόγους ἢ βλέπωμεν ἄσεμνα θεάματα ἢ τραγουδάμε ἄσεμνα τραγούδια.

δ') Ὁ σεβασμὸς τῆς περιουσίας.

«Οὐ κλέψεις».

(ἡ' ἐντολή).

Ἡ ὀγδόη ἐντολὴ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου ἰδίως ἀνθρώπου. Νὰ μὴ κλέψῃς λέγει. Δηλ. νὰ μὴ ἀφαιρέσῃς τὴν περιουσίαν ἢ πᾶν ὅ,τι ἔχει ὁ πλησίον ὡς κτῆμα του καὶ περιουσίαν. Διότι καὶ ἡ περιουσία εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου, πού δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν καθένα νὰ τὴν διαρπαῖξῃ καὶ νὰ τὴν διασκορπίξῃ.

Περιουσία εἶναι κάθε τι, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἄλλος ἄνθρωπος καὶ τὸ χαίρεται ὡς κτῆμά του, ἢ μικρὸν εἶναι αὐτὸ ἢ μεγάλο πρᾶγμα, χρήματα ἢ κτήματα ἢ ἄλλα πολύτιμα πράγματα. Λέγεται καὶ *ιδιοκτησία*.

Ἡ περιουσία ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι αὐτὴ τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν, καὶ τὴν ὑγίαν. Μὲ αὐτὴν κάνει τὰ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς εὐεργεσίας, πού εἶναι μεγάλα ἀρεταί.

Ἡ κλοπὴ εἶναι μεγάλο ἁμάρτημα. Ὅμοίως μεγάλο ἁμάρτημα εἶναι καὶ ἡ *σπατάλη* τῆς ἰδικῆς μας περιουσίας εἰς ἔργα μάλιστα

ἀσωτείας. Μᾶς τὸ διδάσκει ὁ Κύριος εἰς τὴν ὠραίαν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ Λουκ. 15, 12)

ε') Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

«Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ». (θ' ἐντολή).

Καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔχομεν καθῆκον ὅλοι βέβαια οἱ ἄνθρωποι, ἐξαιρετικὰ δὲ ἡμεῖς οἱ χριστιανοί. Διότι ἡ ἐνάτη ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ μᾶς ἐπιβάλλει ὡς καθῆκον τὸν σεβασμὸν πρὸς αὐτήν. Εἰς τὸ δικαστήριον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, λέγει, νὰ μὴ εἴπῃς ψευδεῖς μαρτυρίας ἐναντίον τοῦ πλησίον σου. Διότι ἔτσι θὰ τὸν βλάψῃς, θὰ τὸν συκοφαντήσῃς, θὰ τὸν ἀτιμάσῃς.

Μὲ τὴν ψευδομαρτυρίαν ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος—ὁ ψευδομάρτυς— νὰ κάμῃ τὸ μεγαλύτερον κακὸν εἰς τὸν πλησίον του, καὶ νὰ γίνῃ ὁ αἴτιος, ὥστε τὸ δικαστήριον νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν ζωὴν ἀκόμῃ. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μὲ τὴν ψευδομαρτυρίαν τῶν δύο ἐκείνων ψευδομαρτύρων. Ἄλλὰ καὶ πολλὰ παραδείγματα ἔχομεν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀθῶοι, καὶ ὅμως κατεδικάσθησαν, διότι εὐρέθησαν ψευδομάρτυρες ἐναντίον των.

Ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ λοιπὸν ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ εἴμεθα φίλοι καὶ ὄχι ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας. Ὁ Θεὸς λέγει:

— Δαλεῖτε τὴν ἀλήθειαν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. Διότι τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην τὰ μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. (Ζαχαρ. 8,8).

στ') Ὁ σεβασμὸς τῶν ἀγαθῶν τοῦ πλησίον.

«Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν». (ι' ἐντολή).

Πολλὰ ἀγαθὰ ἔχει ὁ πλησίον, ὅπως καὶ κάθε ἄνθρωπος. Καὶ ὕλικά ἀγαθὰ καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἰδικά μας καὶ τοῦ πλησίον, πρέπει νὰ τὰ σεβώμεθα. Αὐτὸ μᾶς διατάσσει ἡ δεκάτη καὶ τελευταία ἐντολή.

Κάνει δηλ. μίαν ἀνακεφαλαίωσιν ἡ δεκάτη ἐντολὴ καὶ λέγει, ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, πού ἔχει ὁ πλησίον—τὴν ζωὴν, τὴν ὑγείαν, τὴν τιμὴν, τὴν περιουσίαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀνάπαυσιν κλπ.—πρέπει νὰ τὰ σεβώμεθα. Καὶ νὰ μὴ τὰ δολιευώμεθα.

Μᾶς συμβουλεύει λοιπὸν νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ τοῦ πλησίον. Διότι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν προέρχονται καὶ ὁ φόνος,

(καὶ) ἡ κλοπή, (καὶ) ἡ ψευδορκία, (καὶ) ἡ ἐπιτορκία, (καὶ) ἡ ψευδομαρτυρία, (καὶ) ἡ συκοφαντία κ.τ.τ.

Ὅθεν χρεωστοῦμεν σεβασμὸν καὶ πρὸς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον μας. Χρεωστοῦμεν δηλ. νὰ σεβώμεθα τὰ ἀγαθὰ του καὶ νὰ φροντίζωμεν χωρὶς ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον διὰ τὴν εὐτυχίαν του. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον μας πρέπει νὰ κινή ὅλας τὰς πράξεις μας καὶ τὰς σκέψεις μας καὶ τὰς ἐπιθυμίας μας.

Ἔτσι ἐκτελοῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, μὲ ἀγάπην δηλαδή, ἀποδεικνύομεν ὅτι εἴμεθα καλοὶ χριστιανοὶ καὶ γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέκνα ἀγαπητὰ τοῦ Μεγάλου Θεοῦ, «ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησε ἡμᾶς. (Α΄. Ἱωάν. 4. 19). Αὐτὸ ἄλλως τε ὑποσχόμεθα εἰς τὴν προσευχήν μας πρὸς τὸν Θεόν.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΩΣ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

28. Τί είναι ἡ Προσευχή.

Ο ἄνθρωπος ὁ εὐσεβῆς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ κάμῃ τὴν προσευχὴν του, δηλαδὴ νὰ φανερώνη μὲ λόγους καὶ μὲ πράξεις τὴν εὐσέβειάν του καὶ τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτὴ ἡ ἐκδήλωσις λέγεται *προσευχή*.

Ἡ προσευχὴ ἔχει πολλοὺς ὁρισμοὺς. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὀνομάζει τὴν προσευχὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ συνομιλίαν μὲ αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς τὴν παρομοιάζει μὲ κλίμακα (σκάλαν), μὲ τὴν ὁποίαν ἀνεβαίνει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ἡ προσευχὴ ἔχει πολλὰ ὀνόματα. Λέγεται :

α') *Παράκλησις*, ὅταν παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς δώσῃ κάτι. Τὸ ἴδιον σημαίνουν καὶ τὰ ὀνόματα ἱκεσία, δέησις, λιτανεία, αἴτησις, ἔντευξις κλπ.

β') *Εὐχαριστία*, ὅταν εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς δίνει. Καὶ

γ') *Δοξολογία*, ὅταν δοξολογοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον του. Τὸ ἴδιον φανερῶνουν καὶ τὰ ὀνόματα ὕμνος, αἶνος, αἴνεσις, προσκύνησις, λατρεία κλπ.

Ἡ προσευχὴ γίνεται ἢ ἀπὸ τὸν καθένα μᾶς χωριστὰ ἢ ἀπὸ πολλοὺς μαζί, εἰς τὸ σπίτι, εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ προσευχὴ, πὺν γίνεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς ὁρισμένας ἡμέρας καὶ ὥρας, ὅπως εἶναι αἱ ἑορταὶ κλπ., λέγεται *λατρεία* τοῦ Θεοῦ.

29. Ἡ ἱστορία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς.

Μεταξὺ ὄλων τῶν ὠραίων προσευχῶν, πὺν ἔχει ἡ Ἐκκλησία μᾶς, μία διαφέρει πολὺ εἰς τὰ νοήματα, εἰς τὴν ὠραιότητα τῶν λέξεων καὶ εἰς τὴν ὄλην διατύπωσιν. Αὐτὴν τὴν προσευχὴν μᾶς τὴν

ἐδίδαξεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ διὰ τοῦτο λέγεται **Κυριακὴ Προσευχή**.

Τὴν προσευχὴν αὐτὴν τὴν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἅγια Εὐαγγέλια

Ἡ Προσευχή.

τοῦ Ματθαίου (6,9) καὶ τοῦ Λουκᾶ (11,2). Τὴν διδάσκει ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὁμιλίαν του. Ἐκεῖ λέγει τὰ ἑξῆς:

— Ὅταν προσεύχεσθε, νὰ μὴ λέτε πολλὰ λόγια. Διότι ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰς ἀνάγκας σας, πρὶν ἀκόμη τοῦ ζητήσετε νὰ σᾶς δώσῃ κάτι.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Κυρίου οἱ Φαρισαῖοι ἔκαναν τὴν προσευχὴν των πρὸς ἐπίδειξιν. «Πρὸς τὸν θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις».

Ἔτσι λέγει ὁ Χριστός. Καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τὴν προσευχὴν αὐτὴν, τὴν ὑπερήφανον (Λουκ. 18,9).

30. Ἑρμηνεία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς.

Πολλοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοι νεώτεροι συγγραφεῖς ἔχουν κάμει ὠραίας ἐρμηνείας τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς. Ἔχει ἀνάγκην δὲ ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ ἐρμηνείας, διότι περιέχει μέσα εἰς ὀλίγας προτάσεις πολλὰ νοήματα θρησκευτικά, ἠθικά καὶ κοινωνικά.

Τὴν Κυριακὴν προσευχὴν τὴν χωρίζομεν εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸν Πρόλογον, εἰς τὴν κυρίως Προσευχὴν, καὶ εἰς τὸν Ἐπίλογον.

Ἡ κυρίως Προσευχὴ περιλαμβάνει τὰς τρεῖς εὐχὰς καὶ τὰ τρία αἰτήματα.

Α') Πρόλογος ἢ Προσφώνησις ἢ Ἐπίκλησις.

«Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς...»

Παρακαλοῦμεν τὸν ἐπουράνιον Θεὸν πρῶτα — νὰ μᾶς ἀκούσῃ καὶ νὰ προσέξῃ αὐτά, πού θὰ τοῦ εἴπωμεν. Διὰ τοῦτο αὐτὸ τὸ μέρος τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς λέγεται *προσφώνησις* ἢ *ἐπίκλησις* τοῦ Θεοῦ. Εἶναι δὲ ὁ *πρόλογος* τῆς προσευχῆς ὅλης.

Τὸν Θεὸν τὸν λέγομεν *Πατέρας μας*, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ κοινὸς πατέρας ὅλων. Ἡμεῖς εἴμεθα τὰ κτίσματα ἢ τὰ πλάσματά του, τὰ παιδιά του.

Τὸ δικαίωμα αὐτό, νὰ ὀνομάζωμεν τὸν Θεὸν Πατέρα, μᾶς τὸ ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Αὐτὸς εἶπεν, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι παιδιά τοῦ Θεοῦ.

Ἀπὸ τότε ὁ ἄνθρωπος — ἂν πιστεύσῃ εἰς τὸν Χριστὸν — γίνεται φίλος καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν. Καὶ ἔτσι τώρα εἰς τὴν προσευχὴν μας *ἐπικαλούμεθα* τὸν Θεὸν ὡς Πατέρα νὰ μᾶς ἀκούσῃ καὶ λέγομεν :

— Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς.

Διὰ τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον του λέγομεν, ὅτι ὁ Θεὸς εὐρίσκεται εἰς τοὺς Οὐρανοὺς. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι *πνεῦμα*. Ἔτσι μᾶς εἶπεν ὁ Κύριός μας. (Ἰωάν. 4, 23). Καὶ ὡς πνεῦμα εἶναι πανταχοῦ παρών. Εὐρίσκεται λοιπὸν ὁ Θεὸς παντοῦ. Καὶ εἰς τοὺς Οὐρανοὺς καὶ εἰς τὴν Γῆν καὶ εἰς τὰς θαλάσσας μέσα. Τὸν λέγομεν ὁμῶς ἐπουράνιον, διὰ νὰ δεῖξωμεν τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον του, καθὼς καὶ τὴν ἄπειρον ἀγιότητά του.

Β') Ἡ κυρίως Προσευχή.

Μὲ τὸν Πρόλογον ἐκαλέσαμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς προσέξῃ. Ἦώρα πρέπει νὰ τοῦ εἰποῦμε τί θέλομεν.

Ἡ κυρίως προσευχὴ περιλαμβάνει τὰς τρεῖς εὐχὰς καὶ τὰ τρία αἰτήματα.

α') Αἱ τρεῖς εὐχαί.

Πρώτη εὐχή.

«Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου».

Παρακαλοῦμέν τὸν Θεὸν πρῶτα-πρῶτα ὄχι διὰ ἰδικὰ μας ὕλικα συμφέροντα, ἀλλὰ διὰ τὴν δόξαν του, ποὺ εἶναι καὶ δόξα ἰδική μας. Τὸν παρακαλοῦμεν νὰ φωτίσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε εἰς τὴν Γῆν καὶ παντοῦ νὰ θεωρεῖται ἅγιον ἀπὸ ὅλους τὸ ὄνομα του. Καὶ ὅλοι οἱ ἀνθρώποι νὰ σέβονται καὶ νὰ τιμοῦν τὸ θεῖον ὄνομα τοῦ Κυρίου.

Διότι δυστυχῶς ὑπάρχουν ἀνθρώποι εἰς τὴν Γῆν, οἱ ὁποῖοι δὲν σέβονται τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ βλασφημοῦν. Ἄλλοι δὲ ἢ δὲν πιστεύουν καθόλου εἰς τὸν Θεὸν ἢ τὸν πιστεύουν κατὰ τρόπον ψευδῆ.

Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν — μὲ τὸ *ἁγιασθήτω* — νὰ κάμῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εὐσεβεῖς.

Δευτέρα εὐχή.

«Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου».

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Διότι ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖ οἱ ἀνθρώποι του — οἱ χριστιανοὶ — ἐκτελοῦν τὸ θέλημά Του.

Ἐπομένως παρακαλοῦμεν καὶ ἐδῶ τὸν Θεὸν νὰ φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ γίνουν ὅλοι μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τότε ἐκεῖ ὅλοι νὰ πράττουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὸ περιέχουν αἱ Δέκα Ἐντολαί.

Τρίτη εὐχή.

«Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν Οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς Γῆς».

Εἶθε, λέγομεν, νὰ γίνεταί τὸ θέλημά σου τὸ ἅγιον καὶ εἰς τὴν Γῆν, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γίνεταί εἰς τὸν Οὐρανὸν ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους.

Διότι δυστυχῶς εἰς τὴν Γῆν δὲν γίνεται πάντοτε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Διαβόλου. Οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἐγωϊσμὸν καὶ ἀπὸ κακίαν δὲν πράττουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν παρὰ τὸν Διάβολον καὶ πράττουν τὸ κακόν.

Ἐποτέλεσμα τούτου εἶναι νὰ ὑποφέρουν οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Οἱ φόνοι, αἱ κλοπαί, τὰ μίσση, κλπ. κάνουν τοὺς ἀνθρώπους δυστυχεῖς. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους, ὥστε αὐτοὶ νὰ παύσουν νὰ πράττουν τὸ κακόν, νὰ γίνουν καλοὶ καὶ ἀγαθοί, καὶ νὰ πράττουν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλόν, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔτσι ὅλοι νὰ εὐτυχοῦν. Διότι δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανένας ἀδικὸς καὶ ἀσπλαγχνὸς καὶ κακὸς ἄνθρωπος νὰ πράττῃ τὸ κακόν.

β') Τὰ τρία αἰτήματα.

Πρῶτον αἶτημα.

«Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον».

Μετὰ τὰς τρεῖς εὐχὰς ἔχομεν τὰ τρία αἰτήματα. Εἰς αὐτὰ τώρα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἰδικὰ μας συμφέροντα.

Εἰς τὸ πρῶτον αἶτημα τοῦ ζητοῦμεν νὰ μᾶς δώσῃ τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον, δηλ. τὸν ἀπαραίτητον, τὸν ἀναγκαῖον διὰ τὴν ζωὴν μας. Καὶ μάλιστα ὄχι διὰ πάντοτε, ἀλλὰ διὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν, τὴν ἡμέραν τῆς προσευχῆς. Διότι αὔριον καὶ πάλιν θὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ ἴδιον αἶτημα, καὶ θὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς δώσῃ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τῆς σήμερον.

Μὲ τὴν λέξιν **ἄρτον** δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὸ ψωμί. Ἐπιπλέον καὶ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα εἰς τὴν συντήρησίν μας. Ἐπιπλέον δὲ τὸν ἄρτον μόνον ὁ Κύριος εἰς τὸ αἶτημα αὐτό, διότι ὁ ἄρτος κυρίως εἶναι τὸ στήριγμα τῆς ζωῆς.

Δεύτερον αἶτημα.

«Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

Ἐπιπλέον ἐξηγεῖται συγχώρησε. Παρακαλοῦμεν δηλ. τὸν Θεὸν καὶ τοῦ ζητοῦμεν — σὺν πατέρας μας πού εἶναι — νὰ συγχώρησῃ τὰς ἁμαρτίας μας, ὅπως ὁ εὐσπλαγχνὸς πατὴρ ἐσυγχώρησε τὰς ἁμαρτίας τοῦ ἀσώτου υἱοῦ του εἰς τὴν σχετικὴν παραβολὴν.

Τὰ ἁμαρτήματα λέγονται ἐδῶ **ὀφειλήματα**. Ὁφειλέτης, ἀπὸ τὸ ρῆμα ὀφείλω = χρεωστῶ, λέγεται ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος χρεωστῆ εἰς κάποιον κάτι ἢ χρήματα ἢ ἄλλο τι.

Οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ εὐκόλα πράττουν τὴν ἁμαρτίαν, εἶναι ὀφειλέται ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Θὰ πληρωθοῦν ἀκριβῶς οἱ ἁμαρτίες. Καὶ πρέπει νὰ τὶς πληρώσουν ὄχι μὲ λεπτά, ἀλλὰ μὲ ποινὰς καὶ τιμωρίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ πληρωμὴ. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ χρέη. Πρέπει ὅμως καὶ ἡμεῖς νὰ δεῖξωμεν τὴν ἰδίαν φιλανθρωπίαν πρὸς τοὺς χρεωφειλέτας μας. Διότι καὶ εἰς ἡμᾶς ἄλλοι ἄνθρωποι κάμουν ἁμαρτίας μὲ ἀδικίας, μὲ κακὰς πράξεις, μὲ σνοκοφαντίας κλπ. Καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἔτοιμοι καὶ πρόθυμοι νὰ συγχωρήσωμεν τοὺς συνανθρώπους μας καὶ νὰ τοὺς χαρίσωμεν αὐτὰ τὰ χρέη τους. Τότε καὶ ὁ Θεὸς θὰ συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς μας ἁμαρτίας.

Τρίτον αἴτημα.

«Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ».

Πειρασμὸς λέγεται ἡ δοκιμὴ ἐνὸς ἀνθρώπου. Συνήθως εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν λέγεται, ὅτι ὁ Θεὸς **πειράζει** δηλ. δοκιμάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν ὑπακοήν, εἰς τὴν ὑπομονήν, διὰ νὰ τὸν γυμνάσῃ, καὶ νὰ τὸν κάμῃ τελειότερον εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀρετήν. Διὰ νὰ τὸν τελειοποιήσῃ δηλ. καὶ ὄχι νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸ κακόν. (Ἰακ. Α' 13).

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατος εἰς τὴν θέλησιν, εὐκόλα παρασύρεται εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὅπως βλέπομεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους. Ἡ ἁμαρτία τοῦ φαίνεται πρὸς γλυκεῖα. Καὶ τὴν πράττει μὲ εὐχαρίστησιν. Καὶ τότε ἡ ἁμαρτία τὸν τραβάει καὶ τὸν παρασύρει εἰς τὸ κακόν.

Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν εἰς τὸ τρίτον αἴτημα τὸν Θεόν, καὶ τοῦ ζητοῦμεν νὰ μὴ μᾶς βάζῃ εἰς τοιαύτας δοκιμασίας καὶ πειρασμούς. Διότι δὲν ἀντέχομεν, καὶ πιθανὸν εἶναι νὰ παρασυρθῶμεν καὶ ἀντὶ νὰ πράξωμεν τὸ ἀγαθόν, νὰ πράξωμεν τὸ κακόν. Καὶ τότε ἡ δοκιμασία θὰ εἶναι ὁ θάνατός μας.

— Μὴ μᾶς φέρῃς — μὴ μᾶς βάνῃς εἰς δοκιμασίαν. Διότι δὲν ἀντέχομεν. Ἀλλά, ἂν ποτὲ θελήσῃς νὰ μᾶς δοκιμάσῃς, τότε σὲ παρακαλοῦμεν, ὅσον εἶναι δυνατὸν γρηγορώτερα, νὰ μᾶς σώσῃς ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ πονηροῦ, δηλ. τοῦ Διαβόλου, πρὸς μᾶς πειράζει.

Διότι αὐτὴν τὴν περίστασιν ζητεῖ ὁ πονηρός, ὁ Διάβολος. Μὲ τὴν δοκιμασίαν ἢ τὸν πειρασμόν τοῦ Θεοῦ, ζητεῖ εὐκαιρίαν, νὰ διαβάλλῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μᾶς παρασύρῃ εἰς τὰ πλάνα δίκτυα του.

Γ') Ὁ Ἐπίλογος.

«Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

Ὁ Ἐπίλογος τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς εἶναι δικαιολογητικὸς τῶν εὐχῶν καὶ τῶν αἰτημάτων τῆς κυρίως Προσευχῆς. Εὐχόμεθα, αἰτοῦμεν καὶ παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν, δι' ὅλα αὐτά, **διότι** «αὐτοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

Ἡ φράσις «ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία» θὰ ἐξηγηθῇ, «διότι ἰδική σου εἶναι ἡ βασιλεία, δηλ. διότι σὺ εἶσαι Βασιλεὺς. Καὶ ἐπομένως ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ μᾶς δώσης αὐτά ποὺ σοῦ ζητοῦμεν».

Ὁ Ἐπίλογος τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς ἀποτελεῖ τὴν **δοξολογίαν** τοῦ Θεοῦ ὡς βασιλέως δυνατοῦ καὶ δοξασμένου.

Τὸ δὲ «**ἀμήν**» φανερῶνει τὸν πόθον μας καὶ τὴν βεβαιότητά μας εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. Εἶθε — μακάρι — νὰ γίνουν ὅλα αὐτά, ποὺ σοῦ ζητοῦμεν καὶ διὰ τὰ ὁποῖα σὲ παρακαλοῦμεν. Ἀμήν.

BIBLION ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τί εἶναι καὶ τί διδάσκει ἡ Λειτουργική.

Ἡ *Λειτουργική* εἶναι τὸ μάθημα τῶν Ὁρησκευτικῶν, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς διδάξῃ τὰς λειτουργίας, πὺν γίνονται εἰς τὴν Ὁκκλησίαν μας. Καὶ ὅταν λέμε λειτουργίας, ἐννοοῦμεν ὅλας τὰς ἱερὰς τελετάς, πὺν τελεῖ ἡ Ὁκκλησία μας χάριν τοῦ λαοῦ. Αὐταὶ λέγονται καὶ *Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι*. Διότι *λειτουργία*, καὶ μάλιστα Θεία Λειτουργία, λέγεται κυρίως ἡ τέλεσις εἰς τὴν Ὁκκλησίαν τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Κοινωνίας ἢ Μεταλήψεως ἢ Εὐχαριστίας.

᾿Ωστε ἡ Λειτουργική θὰ μᾶς ὁμιλήσῃ δι' ὅλας τὰς ἱερὰς τελετάς τῆς Ὁκκλησίας μας, καὶ μάλιστα διὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Λειτουργίας. Θὰ μᾶς ὁμιλήσῃ ἀκόμη διὰ τὸν τόπον, ὅπου γίνεται ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ διὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον τελοῦνται ὅλα αἱ Ὁκολουθίαι.

2. Σκοπὸς καὶ ὠφέλεια τῆς Λειτουργικῆς.

Σκοπὸς τῆς Λειτουργικῆς εἶναι νὰ μᾶς διδάξῃ καὶ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἐννοοῦμεν ὅλα τὰς ἱερὰς Ὁκολουθίας τῆς Ὁκκλησίας μας καὶ μάλιστα τῆς Θείας Λειτουργίας. Διότι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ λέγωμεν ὅτι εἴμεθα *χριστιανοί*, νὰ πηγαίνωμεν δὲ εἰς τὴν Ὁκκλησίαν καὶ νὰ μὴ ἐννοοῦμεν τί τελεῖται καὶ τί γίνεται ἐκεῖ.

Ἡ Λειτουργική λοιπὸν ἔχει σκοπὸν νὰ μᾶς κάμῃ ἱκανούς, ὥστε νὰ γίνωμεν καλοὶ χριστιανοί, καὶ ὅταν πηγαίνωμεν εἰς τὴν Ὁκκλησίαν, νὰ ἐννοοῦμεν ἐκεῖ τὰς τελετάς τῆς καὶ ἡ προσευχή μας νὰ γίνεται μὲ τὴν γνῶσιν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ.

᾿Όταν κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνωμεν καλοὶ χριστιανοὶ καὶ εἴμεθα γνήσια τέκνα τῆς Ὁκκλησίας, τότε καὶ ἡ ὠφέλειά μας ἡ ψυχική θὰ εἶναι μεγάλη καὶ θὰ μᾶς δίνη χάραν. Διότι θὰ εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐννοοῦμεν τὰς τελετάς καὶ τὰς ἀκολουθίας τῆς Ὁκκλησίας, καὶ νὰ τὰς ἐρμηνεύωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἴσως νὰ μὴ ξεύρουν αὐτὰ πὺν ἐμάθαμεν ἑμεῖς.

3. Πηγαὶ τῆς Λειτουργικῆς.

Διὰ νὰ γίνῃ μία λειτουργία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πρέπει ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ψάλτης νὰ ἀνοίξουν διάφορα βιβλία. Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ διαβάσουν ὅλην τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν τῆς τελετῆς, δηλ. τὰς εὐχάς, τοὺς ψαλμούς, τοὺς ὕμνους, τὰ ἀναγνώσματα κτλπ.

Αὐτὰ τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας λέγονται πηγαὶ τῆς Λειτουργικῆς. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ **πηγάξει**, δηλ. βγαίνει ἢ κάθε μία Ἀκολουθία.

Λειτουργικὰ βιβλία ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει πολλὰ καὶ διάφορα. Ὅλα εἶναι γραμμένα ἀπὸ τοὺς σοφοὺς καὶ ἁγίους Πατέρας, καὶ ἔχουν κυρίως δύο πηγάς, τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

Ἡ Ἁγία Γραφή χωρίζεται εἰς δύο μέρη.

α') **Τὴν Παλαιὰν Διαθήκην**, πού περιέχει 49 βιβλία.

β') **Τὴν Καινὴν Διαθήκην**, πού περιέχει 27 βιβλία. Τὰ πρῶτα βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης λέγονται **Εὐαγγέλια**.

Τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι τὰ ἑξῆς.

Τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Περιέχει τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια τῆς Καινῆς Διαθήκης, τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου, τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου, κατὰ περικοπάς.

2) **Ὁ Ἀπόστολος.** Περιέχει τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰς 14 ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τὰς 7 Καθολικὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀλλὰ κατὰ περικοπάς.

3) **Ἡ Θεία Λειτουργία.** Περιέχει τὰς Λειτουργίας τῶν δύο μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τὴν Λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων Δώρων.

4) **Τὸ Ὄρολόγιον.** Εἶναι βιβλίον καὶ αὐτό, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῆς ἡμέρας, πού εἶναι διηρημένη εἰς **ὥρας**. Περιέχει ὅμως καὶ ἄλλας ἀκολουθίας, ὅπως τοῦ Ἑσπερινοῦ, τοῦ Ὁρθρου κτλπ.

5) **Τὸ ψαλτήριον.** Βιβλίον τὸ ὁποῖον περιέχει τοὺς 150 ψαλμούς τοῦ Δαβὶδ καὶ ἄλλων ποιητῶν — μουσικῶν.

6) **Τὰ Μηνᾶτα.** Αὐτὰ εἶναι 12 βιβλία, ἓνα διὰ κάθε μῆνα. Περιέχουν τὰς Ἀκολουθίας τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι ἐσορτάζονται κάθε μίαν ἡμέραν κάθε μηνός.

7) **Ἡ Ὀκτώηχος.** Λέγεται καὶ Παρακλητικὴ. Περιέχει τὰς Ἀκολουθίας ἰδίως τῶν Κυριακῶν κατὰ τὸ σύστημα τῶν ὀκτῶ ἡχῶν. Εἶναι βιβλίον, τὸ ὁποῖον ψάλλει τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ διαφόρους ἡχους καὶ ὕμνους.

8) **Τὸ Τριώδιον.** Ἄλλο βιβλίον, πὺν περιέχει τὴν ἀκολουθίαν τῶν κινητῶν ἑορτῶν πρὸ τοῦ Πάσχα. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου (ἀνοίγει τὸ Τριώδιον).

9) **Τὸ Πεντηκοστάριον.** Περιέχει τὴν ἀκολουθίαν τῶν κινητῶν ἑορτῶν μετὰ τὸ Πάσχα. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα καὶ τελειώνει τὴν Πεντηκοστὴν (κυρίως τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων).

10) **Τὸ Εὐχολόγιον.** Διαφεῖται εἰς μικρὸν καὶ εἰς μέγα εὐχολόγιον. Περιέχει ὅλας τὰς ἀκολουθίας, ὄλων τῶν μυστηρίων καὶ τῶν τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ μικρὸν εὐχολόγιον λέγεται καὶ Ἁγιασματάριον.

11) **Τὸ Τυπικόν.** Τοῦτο περιέχει ὁδηγίας, πῶς πρέπει νὰ γίνεται κάθε μία τελετὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ

12) **Τὸ Πηδάλιον.** Περιέχει τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων κλπ., μετὰ τοὺς ὁποίους διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία καὶ διὰ τῶν ὁποίων κανονίζονται αἱ διάφοροι τελεταὶ αὐτῆς

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟΠΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ

4. Ὁ ναὸς καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ.

Ὁ ἱερὸς ναὸς εἶναι ὁ τόπος τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ συναθροίζονται οἱ χριστιανοὶ διὰ νὰ κάμουν ὅλοι μαζί τὴν προσευχὴν των, διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας Ἀκολουθίας, διὰ νὰ λατρεύσουν τέλος τὸν Θεόν.

Ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐμάθαμε, ὅτι ὁ Μωϋσῆς κατεσκεύασε τὴν Σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου, καὶ ὁ Σολομῶν τὸν μεγαλοπρεπῆ Ναὸν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ λατρεύουν ἐκεῖ οἱ Ἰσραηλῖται τὸν Θεόν. Ἔτσι καὶ οἱ χριστιανοὶ ἔκτισαν κατόπιν μεγαλοπρεπεῖς ἱεροὺς ναοὺς, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους δοξολογοῦν τὸν Θεόν. Τοιούτους ναοὺς εἶχον καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς τῆς Εἰδωλολατρείας καὶ ἔχουν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Γῆς, χριστιανοὶ καὶ μὴ.

Πρῶτοι οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη ἔκτισαν μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Καὶ κατόπιν οἱ χριστιανοὶ ἐγέμισαν τὸν κόσμον ἀπὸ ναοὺς χριστιανικοὺς.

Ὅλοι οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ ἔχουν τὸ ἴδιον σχεδὸν σχῆμα καὶ τὸν ἴδιον προσανατολισμόν. Ὅλοι πρέπει νὰ βλέπουν πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου καὶ νὰ περιλαμβάνουν δύο κυρίως μέρη, α') τὸ ἅγιον Βῆμα ἢ Ἱερόν, ὅπου μένουν οἱ κληρικοὶ, καὶ β') τὸν κυρίως ναόν, ὅπου μένουν οἱ λαϊκοί.

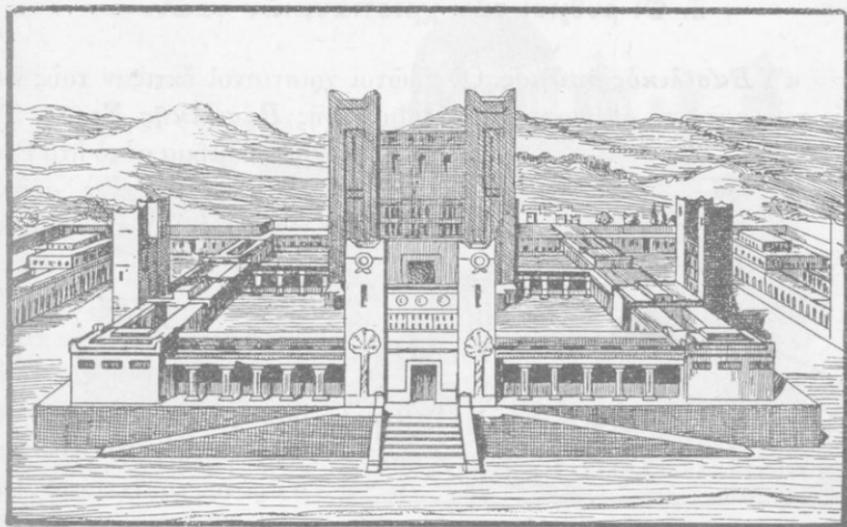
Σήμερον τὸ Ἅγιον Βῆμα χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν μετὰ τὸ Εἰκονοστάσιον ἢ τέμπλον. Εἶναι δὲ τὸ Ἅγιον Βῆμα ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν, καὶ ἀνεβαίνομεν εἰς αὐτὸ μετὰ ἀναβαθμίδες, δηλ. σκαλοπάτια.

Κάθε ναὸς πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχη εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἱεροῦ τὴν Ἁγίαν **Τράπεζαν**. Ἀριστερὰ δὲ πρέπει νὰ ἔχη μέσα σὲ σπηλαιώδη κόγχην τὴν Τράπεζαν τῆς Προθέσεως ἢ ἀπλῶς τὴν **Πρό-**

θεσιν, καὶ δεξιὰ τὸ **Σκευοφυλάκιον**, ὅπου φυλάσσονται τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ ναοῦ.

Πολλοὶ ὁμως — ἰδίως μεγάλοι — ναοὶ ἔχουν τρεῖς Ἀγίας Τράπεζας καὶ τρεῖς Προθέσεις. Οἱ ναοὶ αὗτοὶ λέγονται **τρισυπόστατοι**, διότι εἶναι συνήθως ἀφιερωμένοι εἰς τρεῖς ἁγίους. Τότε ἀντὶ δύο πυλῶν ἢ θυρῶν ἔχομεν τρεῖς πύλας ἢ θύρας, διὰ τῶν ὁποίων εἰσερχόμεθα εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα.

Ἡ μεσαία Πύλη, πού ὀδηγεῖ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, λέγεται **ᾠραία**. Ἐμπρὸς δὲ ἀπὸ αὐτὴν ἀνοίγεται ἓνα πλατὺ

Ὁ Ναὸς τοῦ Σολομῶντος.

ἡμικυκλικὸ σκαλοπάτι — πλατύσκαλο, — πού λέγεται **Σολέας**. Ἡ ἀριστερὰ πύλη ἢ θύρα λέγεται **βόρειος** καὶ ἡ δεξιὰ λέγεται **νότιος**.

Μέσα εἰς τὸν κυρίως ναὸν ὑπάρχει ὁ **ἄμβων**, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ διάκονος ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ γίνεται τὸ κήρυγμα ἀπὸ τὸν ἱεροκήρυκα. Ὑπάρχει ἀκόμη ὁ θρόνος τοῦ ἐπισκόπου — τὸ **Δεσποτικόν** —, ὅπου κάθεται ὁ ἐπίσκοπος, ὅταν λειτουργῇ ἢ χοροστατῇ. Ὑπάρχουν τέλος τὰ **ἀναλόγια**, ὅπου στέκουν οἱ δύο ψάλται — δεξιὸς καὶ ἀριστερὸς — καὶ ψάλλουν, ὡς καὶ τὰ στασίδια, ὅπου στέκουν οἱ γέροντες καὶ οἱ ἄρρωστοι.

Εἰς τὸν νάρθηκα τέλος τοποθετεῖται τὸ κηροστάσιον ἢ **παγκάρι**, ὅπου οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ. Εἰς τὴν παλαιὰν δὲ χριστιανικὴν ἐποχὴν εἰς τὸν νάρθηκα ἦτο τὸ Βαπτιστήριον ἢ Κολυμβήθρα, ὅπου ἐγίνοντο αἱ βαπτίσεις. Ἦτο δὲ καὶ ἡ **φιάλη**, ἓνα μεγάλο πιάτο

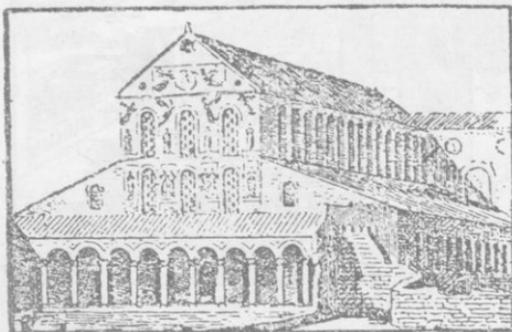
μαρμάρινο, ὅπου ἔβαζαν τὸν ἀγιασμόν, διὰ νὰ ἀγιάζωνται οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναόν.

Ἐπάνω ἀπὸ τὸν Νάρθηκα εἶναι ὁ **Γυναικωνίτης**, τὸ μέρος δηλ. ὅπου μένουσιν αἱ γυναῖκες καὶ παρακολουθοῦν τὰς ἱεράς Ἀκολουθίας.

Τέλος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἡ **κρήνη**, διὰ τοὺς διψῶντας, ὅπως βλέπωμεν σήμερον εἰς τὰ μοναστήρια, διὰ νὰ ἀγιάξῃ τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὸν ναὸν (ἀγίασμα).

5. Οἱ ρυθμοὶ τῶν χριστιανικῶν ναῶν.

α') **Βασιλικὸς ρυθμὸς.** Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐκτίζαν τοὺς ναοὺς των κατὰ τὸ σχέδιον ἢ τὸν ρυθμὸν τῆς **Βασιλικῆς Στοᾶς**. Τὸ

Βασιλική.

οἰκοδόμημα αὐτὸ ἦτο Ρωμαϊκὸν καὶ εἶχε σχῆμα εἰς τὴν βάσιν του παραλληλογράμμιον. Ἡ σκεπή του ἦτο ξυλίνη. Ἡ ἀπέναντι δὲ τῆς εἰσόδου πλευρὰ ἦτο κυκλική, καὶ τὸ ἔδαφος της ὑψηλότερον καὶ ἐλέγετο **κόγχη**. Ἐδῶ ἦτο ὁ θρόνος τοῦ δικαστοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐδίδκαζε τὸν λαόν. Ὡστε ἡ Βασιλικὴ Στοὰ ἦτο δικαστήριον.

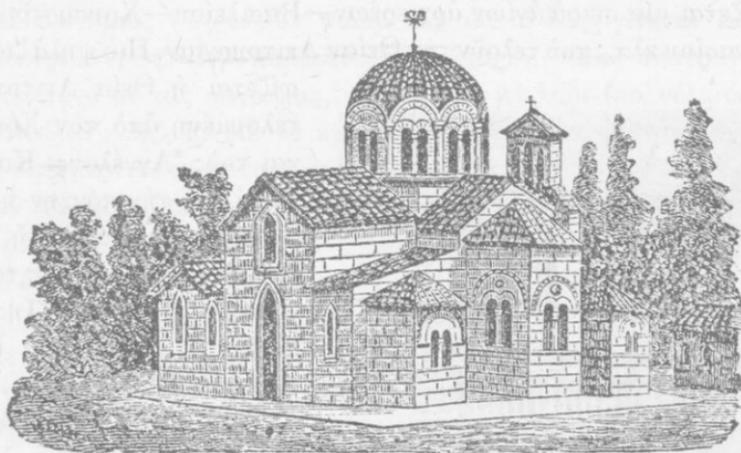
Ὅταν ἡ Στοὰ ἦτο κτίριον μεγάλο, τότε ἐσωτερικὰ ἐχωρίζετο μὲ κολώνας — κίονας — εἰς τρία μέρη ἢ κλίτη. Ἐπάνω εἰς τὰς κολώνας αὐτὰς ἐστηρίζετο ἡ σκεπή ἢ στέγη ἢ ὀροφή. Τὸ **μεσαῖον κλίτος** ἦτο πάντοτε εὐρυχωρότερον ἀπὸ τὰ δύο ἄλλα, τὸ ἀριστερόν, πὺν ἐλέγετο **βόρειον**, καὶ τὸ δεξιόν, πὺν ἐλέγετο **νότιον κλίτος**.

Αὐτὸς ὁ ρυθμὸς ἐπεκράτησεν εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς ναοὺς, καὶ λέγεται **βασιλικὸς**, ἢ καλύτερα ρυθμὸς τῆς βασιλικῆς — στοᾶς. Μὲ αὐτὸν τὸν ρυθμὸν ἐκτίσεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸν Ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ ἄλλους.

β') **Βυζαντινὸς ρυθμὸς.** Ὅταν αυτοκράτωρ εἰς τὴν Κων/πολιν ἦτο ὁ Ἰουστινιανός, τότε εἰς μίαν στάσιν τοῦ λαοῦ, πὺν λέγεται στάσις τοῦ **νίκα**, ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκάη. Διὰ τοῦτο

ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε νὰ τὸν ξανακτίσῃ, ἀλλὰ μὲ ἄλλο σχέδιον τώρα, πὺδ ὠραῖο καὶ θαυμαστό, πὺδ νὰ φανερώῃ τὴν διδασκαλίαν, ὅτι ἡ Πίστις τοῦ Χριστοῦ στηρίζεται ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν, δηλ. τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου.

Δύο μεγάλοι ἀρχιτέκτονες ἀνέλαβον τότε τὸ ἔργον, ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος. Αὐτοὶ ἔβαλαν ὡς βάσιν τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ καὶ ἄρχισαν νὰ οἰκοδομοῦν τὸν νέον Ναόν. Καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν στέγην, ἐσκέπασαν τὸν Ναόν, ὄχι μὲ ξύλα, ἀλλὰ μὲ θόλους

Βυζαντινός.

καὶ μὲ τρούλλους, πὺδ ἐσυμβόλιζαν τὸν Οὐρανόν. Τὸν κεντρικὸν τρούλλον (κουμπὲ) τὸν στηρίζουν τέσσαρες κολῶνες — κίονες —, πὺδ ὑψώνονται ἀπὸ τὴν βάσιν τοῦ ναοῦ. Αὐτοὶ συμβολίζουν τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς. Εἰς τὸ κοίλωμα τοῦ κουμπὲ ἢ τρούλλου ἐζωγράφησαν τὸν Χριστὸν Παντοκράτορα.

Ἔτσι ἐμορφώθη ὁ νέος ρυθμός, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Βυζαντινός**, διότι πρωτόγινε μέσα εἰς τὴν Κων/πολιν, τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον.

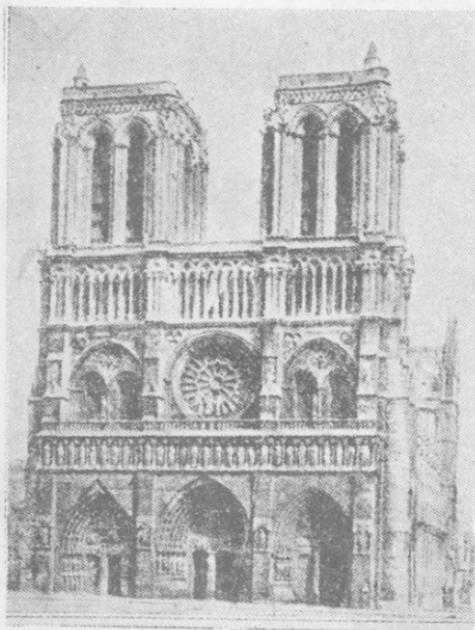
γ) **Γοτθικὸς ρυθμός.** Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἐμορφώθη ἀπὸ τὸν βασιλικὸν εἰς τὴν Δύσιν καὶ μάλιστα εἰς τὰς χώρας τῆς Γερμανίας, ὅπου κατοικοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Γότθοι.

Ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς διακρίνεται ἀπὸ τὸν βασιλικὸν ἀπὸ τὰ κυκλικὰ τρίγωνα, πὺδ σχηματίζονται εἰς τὸ κτίριον. Σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὰ παράθυρα, οἱ θόλοι, οἱ καμάρες κλπ. τοῦ ναοῦ δὲν εἶναι στρογγυλές, ὅπως εἰς τὸν βασιλικὸν καὶ τὸν βυζαντινὸν ρυθμόν, ἀλλὰ σχηματίζουν ὀξείαν γωνίαν, ἔχουν σχῆμα **ὀξυκόρυφον**.

6. Διακόσμησις και φωτισμὸς τῶν ναῶν.

Ὁ ἱερὸς ναὸς ἀπὸ μέσα εἶναι συνήθως στολισμένος μὲ εἰκόνας ἁγίων και μὲ σκηνάς ἀπὸ τὴν Παλαιὰν και τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἶναι ζωγραφισμέναι εἰς τοὺς τοίχους (τοιχογραφίαι) και ἄλλαι ἐπάνω εἰς μικρὰ ἢ μεγάλα κομμάτια ξύλου (εἰκόνες φορηταί).

Μέσα εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα πίσω ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, ζωγραφίζεται μία σειρά ἁγίων ἀρχιερέων—Βασιλείου—Χρυσοστόμου—Ἀθανασίου κλπ., πού τελοῦν τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν. Πιὸ ψηλὰ ζωγραφίζεται ἡ Θεῖα Λειτουργία

Γοθικός.

τελουμένη ἀπὸ τὸν Χριστὸν και τοὺς Ἀγγέλους. Καὶ πιὸ ψηλά, εἰς τὴν κόγχην ἢ ἀχιβάδα, ζωγραφίζεται ἡ Παναγία, πού κρατεῖ εἰς τὰ γόνατά της τὸν παῖδα Ἰησοῦν, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ Πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν».

Τὸ Τέμπλον ἢ Εἰκονοστάσιον, πού χωρίζει τὸ Ἱερὸν Βῆμα ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν, εἶναι ἀπὸ ξύλον και μάλιστα σκαλιστὸ—ξύλόλυπτον—ἢ ἀπὸ μάρμαρον—σκαλιστὸ πολλές φορές—, ἢ ἀπὸ τοῖχο. Ἐπάνω εἰς αὐτὸ βλέπομεν ζωγραφισμένας ἢ σκαλισμένας πολλές εἰκόνας.

Εἰς τὸ Τέμπλον, δεξιὰ ἀπὸ τὴν Ὠραίαν Πύλην, το-

ποθετεῖται πάντοτε ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ. Ἀριστερὰ τοποθετεῖται ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας μὲ τὸν Χριστὸν—παῖδα—εἰς τὴν ἀγκάλην. Δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ τοποθετεῖται ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου. Ἀριστερὰ δὲ τῆς Παναγίας ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀγίου τοῦ Ναοῦ.

Ἐπάνω ἀπὸ τὴν Ὠραίαν Πύλην καίει μία ἐπτάφωτος ἢ δωδεκάφωτος λυχνία. Καὶ εἰς τὸ μέσον ζωγραφίζεται ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος. Καὶ ἀπὸ ἐπάνω πιὸ ψηλὰ ὁ Ἐσταυρωμένος.

Δεξιὰ και ἀριστερὰ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου εἶναι μικρότεραι

εἰκόνες, πού παριστοῦν τὰς δώδεκα μεγάλας δεσποτικὰς ἑορτὰς — Δωδεκάορτον. Εὐαγγελισμόν, Γέννησιν, ὑπαπαντήν, Βάπτισιν κλπ. ἕως τὴν ᾠάνησιν καὶ τὴν Πεντηκοστήν.

Ἄλλαι εἰκόνες ὑπάρχουν εἰς τοὺς τοίχους τοῦ κυρίως Ναοῦ καὶ ἄλλαι εἰς τὸν Νάρθηκα. Πολλὰ ἀπὸ τὰς εἰκόνας αὐτὰς κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἔποχὴν εἶχον κατασκευασθῆ ὄχι μὲ χρώματα, ὅπως εἰς τὴν Ζωγραφικὴν, ἀλλὰ μὲ ψηφίδας, δηλ. μὲ μικρὰ πετραδάκια διαφόρων χρωμάτων. Αὐτὰ λέγονται ψηφιδωτὰ ἢ μωσαϊκά.

Ὁ φωτισμὸς τῶν ἱερῶν ναῶν εἰς τὰς πόλεις γίνεται σήμερα μὲ ἠλεκτρικὸ φῶς. Τὴν παλαιὰν ὅμως ἔποχὴν — καὶ σήμερον ἀκόμη — ἐγένετο μὲ τὰς κανδήλας, πού ἔκαιον μὲ λάδι (πολυέλαιοι κλπ. ἢ μανουάλια κλπ.) καὶ μὲ τὰ κηροπήγια, τὰ ὁποῖα φέρουν κηρία — κεριὰ ἀπὸ κερὶ κατασκευασμένα. Ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα. Διότι τὴν ἡμέραν τὸ φῶς ἦτο περισσότερον, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος ἔμπαινε εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ τὰ χρωματιστὰ τζάμια τῶν παραθύρων.

Τέλος ὁ ἐσωτερικὸς στολισμὸς τοῦ ναοῦ συνεπληρώνετο μὲ τὰ διάφορα σύμβολα, τὰ ὁποῖα οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην ἔποχὴν μετεχειρίζοντο. Τοιαῦτα σύμβολα εἶναι, ὁ **Σταυρός**, πού συμβολίζει τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, τὰ **γράμματα Α - Ω**, πού σημαίνουν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, τὸν Χριστόν, ἢ **περιστερά**, σύμβολον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κ.λ.π.

7. Τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ ναοῦ.

Κατὰ τὰς ἱεράς Ἀκολουθίας γίνεται χρῆσις διαφόρων *σκευῶν*, τὰ ὁποῖα παλαιότερον ἐφυλάσσοντο εἰς τὸ Σκευοφυλάκιον τοῦ ναοῦ. Τὰ σκεύη αὐτὰ εἶναι καθαγιασμένα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ μεταχειρίζεται κανεὶς πρὸς ἄλλην χρῆσιν. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ὁ ἅγιος Δίσκος. Εἶναι μικρὸς δίσκος ἀπὸ μέταλλο — ἀσημι ἢ χρυσό. — Ἐπάνω εἰς τὸν δίσκον αὐτὸν βάζει ὁ ἱερεὺς, ὅταν λειτουργῇ, τὸν Ἄμνὸν καὶ τὰς Μερίδας.

Τὸ ἅγιον Ποτήριον. Μεγάλον ποτήρι ἀπὸ μέταλλο — ἀσημι ἢ χρυσό. — Μέσα χύνει ὁ ἱερεὺς, ὅταν λειτουργῇ, τὸν οἶνον, ὁ ὁποῖος θὰ ἁγιασθῆ καὶ θὰ μετουσιωθῆ εἰς Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Μέσα εἰς αὐτὸ θὰ βάλῃ κατόπιν ὁ ἱερεὺς καὶ τὸ Σῶμα, τριμμένο εἰς ψίχονλα — μαργαρίτας — καὶ τὸ **ζέον** (ζεστὸ νερὸ) — διὰ νὰ μεταλάβῃ τοὺς πιστοὺς.

Ὁ ἅγιος Ἀστερίσκος. Σκεῦος ἀπὸ μέταλλο, πού ἔχει σχῆμα ἀστέρος. Ἐχει ὅμως σχῆμα καμπύλον, πού τοποθετεῖται ἐπάνω ἀπὸ

τὸν ἅγιον Δίσκον. Συμβολίζει τὸν Ἐστέρα, πού ἐφάνη εἰς τὸν Οὐρανὸν κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ χρησιμεύει, ἵνα ἐμποδίξῃ τὸ κάλυμμα τοῦ ἁγίου Δίσκου νὰ ἐγγίξῃ τὸν Ἄμνόν.

Ἡ ἁγία Λόγχη. Καὶ αὐτὴ ἀπὸ μέταλλο. Συμβολίζει τὴν λόγχην τοῦ στρατιώτου, πού ἐνυξε = ἐτρώπησε τὴν πλευρὰν τοῦ Σταυρωμένου Χριστοῦ. Χρησιμεύει εἰς τὸν ἱερέα νὰ κόπῃ τὴν Προσφορὰν καὶ νὰ βγάξῃ τὸν Ἄμνόν καὶ τὰς Μερίδας κατὰ τὴν Προσκομιδὴν.

Ὁ ἅγιος Σπόγγος. Συμβολίζει τὸν σπόγγον, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ στρατιώτης ἐπότισε τὸν Σταυρωμένον Χριστὸν «χολὴν καὶ ὄξος». Καὶ χρησιμεύει εἰς τὸν ἱερέα νὰ σπογγίξῃ ὕστερα ἀπὸ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν τὰ ἱερὰ σκεύη — Δίσκον καὶ Ποτήριον.

Ἡ Μοῦσα. Μικρὸς καὶ στρογγυλὸς σπόγγος, μὲ τὸν ὁποῖον καθαρίζει ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον Δίσκον καὶ τὸ Ἀντιμήσιον μετὰ τὴν ἔνωσιν τοῦ Ἄρτου εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον μετὰ τοῦ Οἴνου.

Ἡ λαβίς. Εἶναι τὸ κουταλάκι, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς μεταλαμβάνει τοὺς πιστοὺς. Λέγεται λαβίς δηλ. τσιμπιδάκι, διότι παλαιότερον πράγματι ἦτο τσιμπιδάκι, μὲ τὸ ὁποῖον ἔπιανε ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸν ἔδιδεν εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ μεταλάβουν χωριστὰ ἀπὸ τὸ Σῶμα καὶ χωριστὰ ἀπὸ τὸ Ποτήριον — Αἷμα.

Τὸ Ζέον. Ἐνα μπρικιάκι καθαρὸ, μὲ τὸ ὁποῖον ζεσταίνει ὁ ἱερεὺς νερό, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται κατὰ τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν, διὰ νὰ εἶναι ζεστὰ — σὰν τὸ αἷμα — τὰ τίμια Δῶρα.

Τὰ Καλύμματα. Μικρὰ κομμάτια πανὶ μὲ σταυρούς, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἱερεὺς σκεπάζει τὸν ἅγιον Δίσκον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον χωριστὰ, ἀφοῦ τελειώσει τὴν Προσκομιδὴν.

Ὁ Ἄηρ. Ἐνα μεγαλύτερο τετράγωνον πανὶ μὲ σταυρούς, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς σκεπάζει καὶ τὰ δύο μαζί — Δίσκον καὶ Ποτήριον — μετὰ τὴν Προσκομιδὴν. Ὅταν θὰ κάμῃ τὴν Μεγάλην Εἵσοδον, τὸν Ἀέρα τὸν ρίχνει εἰς τοὺς ὄμους τοῦ ὁ κρατῶν τὸν ἅγιον Δίσκον. Μὲ τὸν Ἀέρα ἀερίζει ὁ ἱερεὺς τὰ ἅγια, ὅταν λέγεται τὸ Πιστεύω.

Τὸ Ἄρτοφόριον. Ἐνα σκεῦος, πού εἶναι τοποθετημένον ἐπάνω καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Μέσα εἰς αὐτό, πού εἶναι ἀσφαλισμένο μὲ τζάμια, φυλάσσει ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον Ἄρτον ὅλου τοῦ χρόνου. Τὸν Ἄρτον αὐτὸν τὸν ἀνανεώνει κάθε χρόνον τὴν Μεγάλην Πέμπτην. Ἀπὸ αὐτὸν δὲ λαμβάνει τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν, ὅταν θέλῃ νὰ κοινωνήσῃ κανένα ἀνθρώπον ἐτοιμοθάνατον.

Τὸ Θυματήριον. Ἐνα δοχεῖον ἀπὸ μέταλλο, πού κρέμεται

ἀπὸ τέσσαρας ἀλυσίδας, πὺν φέρον ἢ κάθε μία τρία μικρὰ κουδουνάκια. Τὰ κουδουνάκια αὐτὰ ἔτσι εἶναι 12 καὶ συμβολίζουν τοὺς 12 Ἀποστόλους. Εἰς τὸ δοχεῖον μέσα τοποθετεῖται φωτιά καὶ λιβάνι.

Τὸ Μυροδοχεῖον. Εἶναι μικρὸν δοχεῖον ἀπὸ μέταλλο ὡς εἶδος φιάλης. Μέσα εἰς αὐτὸ φυλάσσει ὁ κάθε ναὸς τὸ ἅγιον Μύρον, μετὰ τὸ ὁποῖον ἀλείφει ὁ ἱερεὺς — χρεῖει — μετὰ τὴν Βάπτισιν τὸ νήπιον.

Ἡ Κολυμβήθρα. Εἶναι μεγάλο δοχεῖο ἀπὸ χαλκὸ. Μέσα εἰς αὐτὸ γίνεται τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος. Παριστάνει τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν, ὅπου ἐβαπτίσθη ὁ Χριστός.

Τὰ Ἑξαπτέρυγα. Μετάλλινα πρόσωπα μετὰ ἑξ πτέρυγας, πὺν εἰκονίζουν τοὺς ἀγγέλους Σεραφεῖμ. Τὰ μεταχειρίζεται ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰς λιτανεῖας, κηδεῖας, κλπ.

Τὰ Λάβαρα. Τὸ Λάβαρον εἶναι ἡ Σημαία τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπάνω εἰς αὐτό, πὺν εἶναι κατεσκευασμένο ἀπὸ πανί μετὰ κρόσια, εἰκονίζεται ἀπὸ τὴν μίαν ὄψιν ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν ἄλλην δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου τοῦ ναοῦ.

Οἱ Καμπάνες. Τὰ σήμαντρα ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἄρχισαν νὰ ἀντικαθιστοῦν οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν. Χάριν αὐτῶν ἐκτίσθησαν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ Νάρθηκος τὰ Κωδωνοστάσια ἢ Καμπαναριά.

8. Τὰ ἱερὰ καλύμματα καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια.

Ἡ Ἐκκλησία μας κάνει χρῆσιν ἐνδυμάτων καὶ διὰ τοὺς κληρικούς καὶ διὰ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. Τῶν κληρικῶν τὰ ἱερὰ ἐνδύματα λέγονται **ἄμφια** καὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης **καλύμματα**.

Α'. Τὰ ἱερὰ καλύμματα. Ἡ Ἁγία Τράπεζα καλύπτεται (= σκεπάζεται) μετὰ τὰ ἐξῆς ἱερὰ καλύμματα.

Τὸ Κατασάρκιον. Εἶναι λευκὴ σινδὼν, ἢ ὁποῖα συμβολίζει τὴν «λευκὴν σινδὼνα», μετὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰωσήφ ἐτύλιξε τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου, ὅταν τὸ κατέβασεν ἢ ἐξεκρέμασεν (= ἀπεκαθίλωσεν) ἀπὸ τὸν Σταυρὸν πρὸς ἐνταφιασμόν.

Ἡ Ἐνδντή ἢ Τραπεζοφόρον. Ὑφασμα, συνήθως χρυσοῦφαντον, ἄλλοτε λευκὸν καὶ ἄλλοτε μαῦρον, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ἐπάνω ἀπὸ τὸ Κατασάρκιον (τραπεζομάνδυλον). Τοῦτο κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα συνήθως εἶναι πένθιμον (μαῦρον μετὰ λευκοὺς σταυροὺς).

Τὸ Εἰλητόν. Εἶναι κάλυμμα μεταξωτόν, τὸ ὁποῖον σκεπάζει τὴν ἐπιφάνειαν μόνον τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Τὸ ὕφασμα αὐτὸ τὸ

ἀπλώνει ὁ ἱερεὺς, ὅταν πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ. Κατόπιν τὸ διπλώνει (εἰλήσει) καὶ τὸ τοποθετεῖ εἰς τὸ μέσον τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ ἐπάνω του θέτει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον πάλιν σκεπάζει μὲ ἄλλο κάλυμμα.

Τὸ Ἀντιμήνσιον. Εἶναι μεγάλο τετράγωνο ὕφασμα συνήθως μεταξωτόν. Ἐπάνω του εἶναι ζωγραφισμένος ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος, εἰς τὰς τέσσαρας δὲ γωνίας του εἶναι τοποθετημένα λείψανα ἁγίων.

Τὸ Ἀντιμήνσιον ἀντικαθιστᾷ, ὅπως λέγει τὸ ὄνομά του, τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. Διότι εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν Λατινικὴν ἡ τράπεζα λέγεται **μένσα**. Ὅπου δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει ναὸς ἢ ὑπάρχει μὲν, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐγκαινιασθῆ, ὅπως π. χ. εἰς τὰς κατασκηνώσεις, εἰς τὰ στρατόπεδα, εἰς τὰ πλοῖα κλπ., τότε ὁ ἱερεὺς ἀπλώνει τὸ ἱερόν Ἀντιμήνσιον ἐπάνω εἰς ἓνα οἰονδήποτε τραπέζι, καὶ τελεῖ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν.

Ὁ Ἐπιτάφιος. Εἶναι μεγάλο καὶ χρυσοῦφαντο πανί ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι κεντημένος ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος, δηλ. ἡ κηδεῖα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Β'. Τὰ ἱερὰ ἄμφια τῶν κληρικῶν. Ταῦτα εἶναι κοινὰ καὶ ἰδιαίτερα κάθε βαθμοῦ. Δηλ. τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ ἐπισκόπου, τὰ ὁποῖα φοροῦν ὅταν λειτουργοῦν.

Κοινὰ ἄμφια καὶ τῶν τριῶν βαθμῶν εἶναι :

Τὸ Στιχάριον. Εἶναι φόρεμα, πὺ φθάνει ἕως τὰ πόδια κεντημένον μὲ **στίχους** σταυρῶν γύρω - γύρω. Τὸ φοροῦν οἱ κληρικοὶ καὶ τῶν τριῶν βαθμῶν ἀπὸ μέσα, ὅταν λειτουργοῦν.

Τὰ Ἐπιμανίκια. Μικρὰς λωρίδες ὕφασματος σκληροῦ χρυσοκέντητες, πὺ τὰς φοροῦν εἰς τὰ χέρια των ὡς μανικέτια οἱ κληρικοὶ καὶ τῶν τριῶν βαθμῶν.

Κοινὰ ἄμφια τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου εἶναι :

Τὸ Ἐπιτραχήλιον. Λέγεται καὶ Περιτραχήλιον, κοινῶς πετραχήλι. Εἶναι πλατεῖα λωρίδα ἀπὸ πανί χρυσοῦφαντο κεντημένο μὲ σταυρούς. Εἰς τὸ μέσον ἔχει σχισμὴν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περνάει τὸ κεφάλι καὶ φέρεται ἀπὸ τὸν τραχήλον — λαιμόν.

Ἡ Ζώνη. Πλατεῖα λωρίδα, πὺ φοροῦν ὡς ζώνην.

Τὸ Ἐπιγονάτιον. Ἐνα τετράγωνον, σκληρόν καὶ χρυσοῦφαντον ὕφασμα, εἰς σχῆμα ρόμβου. Τὸ ἔξαρτοῦν ἀπὸ τὴν ζώνην μὲ ἓνα κορδόνι καὶ σκεπάζει τὸ δεξιὸν γόνυ.

Ἰδιαίτερον ἄμφιον τοῦ διακόνου εἶναι :

Τὸ Ὁράριον. Μία πολὺ στενὴ λωρίδα ὕφασματος, πὺ τὴ φορεῖ ὁ διάκονος ἀπὸ τοὺς ὤμους του. Τοῦ ἐχρησίμευεν ἄλλοτε νὰ στογ-

γίξει τὸ στόμα τῶν κοινωνούντων, καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄνομά του.

Ἰδιαίτερον ἄμφιον τοῦ πρεσβυτέρου — παπᾶ — εἶναι :

Τὸ Φαιλόιον. Λέγεται καὶ φαινόλιον ἢ φαιλόνη. Εἶναι τὸ χωρὶς μανίκια ἐξωτερικὸν ἔνδυμα τοῦ ἱερέως, ὅταν λειτουργῇ. Εἶναι καὶ τοῦτο χρυσοῦφαντον ἢ λευκὸ καὶ φέρει πολλοὺς σταυροὺς.

Τέλος τὰ ἰδιαίτερα ἄμφια τοῦ ἐπισκόπου εἶναι :

Ὁ Σάκκος. Εἶναι ἔνδυμα, πού φθάνει ἕως τὰ γόνατα μὲ κοντὰ μανίκια - σακκάκι - χρυσοῦφαντον.

Τὸ Ὄμοφόριον. Πλατεῖς λωρίδες χρυσοῦφαντες μεταξωτοῦ ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον φορεῖ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τοὺς ὄμοους του. Τὰ ὀμοφόρια εἶναι δύο εἰδῶν, τὸ Μικρὸν καὶ τὸ Μέγα. Τὸ Μέγα τὸ φορεῖ, ὅταν λειτουργῇ μέχρι τῆς Μεγάλης Εἰσόδου. Κατόπιν φορεῖ τὸ Μικρόν.

Ἡ Μίτρα. Εἶναι τὸ βασιλικὸν στέμμα, πού ἐφοροῦσαν οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. Γύρω φέρει ἀπὸ σμάλτο τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς, καὶ εἰς τὴν κορυφὴν σταυρὸν χρυσοῦν.

Τὰ Ἐγκόλπια. Τὰ κρεμάει ἀπὸ τὸν τράχηλον μὲ χρυσὴς ἀλυσίδες. Τὸ ἓνα εἶναι ὁ Σταυρὸς καὶ τὸ ἄλλο εἰκὼν τῆς Θεοτόκου. Εἶναι ἀπὸ σμάλτο.

Ἡ ποιμαντορικὴ Ράβδος, κοινῶς πατερίτσα. Μεγάλῃ ἀπὸ μέταλλο ράβδος, πού τελειώνει εἰς δύο καμπυλωτὰ φῖδια, τὰ ὁποῖα ἀτενίζουν τὸν εἰς τὸ μέσον Σταυρόν. Καὶ

Ὁ Μανδύας. Ἐνδυμα χρωματιστόν, πλούσιον, πού φθάνει ἕως τὰ πόδια καὶ ἔχει οὐράν. Τὸν φορεῖ ὁ ἐπίσκοπος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν δὲν λειτουργῇ, ἀλλὰ ἀπλῶς χοροστατεῖ.

Σημείωσις. Αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἄμφια φοροῦν οἱ κληρικοὶ ὅταν λειτουργοῦν. Ἐξω δὲ ἀπὸ τὸν ναὸν φοροῦν ἄλλα ἔνδυματα, τὰ ὁποῖα λέγονται κοινῶς **ράσα**, τὰ ὁποῖα εἶναι μαῦρα. Εἰς τὸ κεφάλι φοροῦν τὸ **καλυμμαύχιον** ἢ κοινῶς **καλυμμαύχι**. Διότι ἄλλοτε ἦτο ἀνεστραμμένον καὶ ἐκάλυπτε (ἐσκέπαζε) τὸν αὐχένα (λαμῶν). Τὸ μανδύλι μὲ τὸ μαῦρον, πού φοροῦν πάνω ἀπὸ τὸ καλυμμαύχι οἱ ἄγαμοι κληρικοὶ, ἀρχιμανδριταί, ἐπίσκοποι κλπ. λέγεται **ἐπανωκαλύμμαυχον**.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΑΙ ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

9. Τακτικαὶ καὶ ἔκτακτοι ἀκολουθίαι.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐκαλοῦσε τοὺς χριστιανοὺς εἰς προσευχὴν ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας, πρωΐ, ἐσπέρας κλπ. Συνήθιζε ἀκόμη νὰ προσεύχεται καὶ εἰς ὠρισμένας περιστάσεις τῆς ζωῆς τῶν χριστιανῶν, κατὰ τὴν γέννησιν, βάπτισιν, γάμον, κηδεῖαν κλπ. ὅπως κάνει καὶ σήμερα. Μὲ τὰς προσευχὰς αὐτὰς παρακαλοῦσαν νὰ ἔλθῃ ἡ Θεία Χάρις νὰ εὐλογήσῃ καὶ νὰ ἀγιάσῃ τοὺς χριστιανοὺς.

Ὅλαι αἱ προσευχαὶ αὐταὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ ψαλμοῦς, ἀπὸ ἀναγνώσματα, ἀπὸ ὕμνους καὶ ἀπὸ ἱερὰς τελετὰς. Ἐγίνοντο δὲ μὲ ὠρισμένην σειρὰν ἢ ἀκολουθίαν. Διὰ τοῦτο λέγονται **Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι**.

Ἐχομεν πολλῶν εἰδῶν ἱερὰς ἀκολουθίας. Τὰς διαφοῦμεν εἰς δύο μέρη :

Α'. Εἰς ἀκολουθίας τακτικὰς. Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι τελοῦνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τακτικὰ εἰς ὠρισμένην ὥραν τῆς ἡμέρας. Καὶ

Β'. Εἰς ἀκολουθίας ἐκτάκτους. Αἱ ἔκτακτοι ἀκολουθίαι γίνονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκτάκτως, δηλ. ὅταν ὑπάρχῃ πρὸς τοῦτο ἀνάγκη.

Ὅλαι αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι ἔχουν μεταξὺ τῶν κάποιαν σχέσιν. Ἡ μία εἶναι προϋπόθεσις τῆς ἄλλης καὶ ἡ κάθε μία ἐρχεται ὡς συνέχεια — ἀκολουθία — τῆς ἄλλης. Ὅλαι δὲ περιστρέφονται — κυρίως αἱ τακτικαὶ — γύρω ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Θείας Λειτουργίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ σπουδαιότερα καὶ κυριώτερα ἱερὰ ἀκολουθία καὶ τὸ κέντρον κάθε ἄλλης τακτικῆς ἀκολουθίας.

10. Οἱ ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας μας.

Κάθε ἱερὰ ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας μας περιέχει ψαλμοῦς, ἀναγνώσματα, εὐχὰς καὶ ὕμνους.

Ὑμνοι λέγονται τὰ διάφορα θρησκευτικὰ ἄσματα, τὰ ὁποῖα ψάλλει ὁ ψάλτης ἢ ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν τελῇ κάποιαν ἱερὰν ἀκολουθίαν. Οἱ ὕμνοι αὐτοὶ πάντοτε ψάλλονται. Δηλαδή δὲν διαβάζονται ἀπλῶς, ἀλλὰ προφέρονται μὲ εὐλάβειαν εἰς μουσικοῦς φθόγγους.

Οἱ ὕμνοι εἶναι διάφοροι, διότι διάφορα εἶναι καὶ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας εἰς τὰς διαφόρους ἀκολουθίας της. Π. χ. Τὴν Κυριακὴν ἐορτάζει τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅλοι οἱ ὕμνοι της εἶναι χαρμόσυνοι. Τὴν Μεγ. Ἑβδομάδα καὶ μάλιστα τὴν Μ. Παρασκευὴν, ἐορτάζει τὴν Σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ὕμνοι της εἶναι λυπητεροὶ κλπ.

Οἱ ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν διάφορα ὀνόματα. Ἄλλοι λέγονται ἀπολυτικά, ἄλλοι κοντάκια, ἄλλοι δοξαστικά, ἄλλοι Θεοτόκια, ἄλλοι αἶνοι, ἄλλοι στιχηρά, ἄλλοι ἀπόστιχα, ἄλλοι κανόνες, ἄλλοι καταβασίαι κλπ. Ὅλα μαζί, ἰδίως ὅσα ψάλλονται, λέγονται τροπάρια.

Ὑμνους μεταχειρίζεται ἡ Ἐκκλησία μας πολλοὺς καὶ ὠραίους εἰς ὅλας τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας της, μάλιστα δὲ εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν. Τοὺς ὕμνους αὐτοὺς ἔχουν γράψει ἐμπνευσμένοι ποιηταὶ της καὶ ἅγιοι Πατέρες, ὅπως εἶναι ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελφδός, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἡ μοναχὴ Κασσιανή, ὁ ἐπίσκοπος Κοσμάς, ὁ Κρήτης Ἀνδρέας, κλπ.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ

11. Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους νὰ προσεύχωνται πάντοτε καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμοι (Λουκ. 18, Ματθ. 26, 41). Διὰ τοῦτο συνήθιζον αὐτοὶ νὰ πηγαίνουν εἰς τὸν Ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ νὰ προσεύχωνται πολλὰς φορὰς τὴν ἡμέραν.

Αὐτὸ ἔκαναν κατόπιν καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί. Ἔτσι εἶχε διδάξει αὐτοὺς καὶ ὁ Ἀπόστ. Παῦλος «Νὰ προσεύχεσθε ἀδιαλείπτως». (Α΄ Θεσ. 1, 16). Εἰς τὰς προσευχὰς τῶν ἔκαμαν ἀνάμνησιν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτῆρος (Λουκ. 22, 19) καὶ τῆς Στανρώσεως καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ

Ἔτσι μὲ τὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας ἐμορφώθησαν οἱ ἐξῆς τρόποι προσευχῆς καὶ αἱ ἐξῆς τακτικαὶ καὶ ἱεραὶ ἀκολουθίαι.

α΄) **Αἱ Ὁραὶ.** Εἶναι ἀκολουθία, πὺν διαβάζονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας εἰς τὰς 6 τὸ πρωῖ — α΄ ὥρα —, εἰς τὰς 9 τὸ πρωῖ — γ΄ ὥρα —, εἰς τὰς 12 τὸ μεσημέρι — στ΄ ὥρα —, εἰς τὰς 3 μ.μ. — ἐνάτῃ ὥρᾳ. Τὴν ἀκολουθίαν τῶν Ὁρῶν τούτων περιέχει τὸ βιβλίον τῆς Ἐκκλησίας μας, πὺν ὀνομάζεται Ὁρολόγιον — τὸ Μέγα.

Αἱ Ὁραὶ αὐταὶ τοῦ Μεγάλου Ὁρολογίου λέγονται **μικραὶ**. Διότι ἔχομεν καὶ τὰς Μεγάλας Ὁρας, πὺν διαβάζονται σήμερον τὴν Μεγ. Παρασκευὴν, καὶ τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Φώτων. Αἱ Ὁραὶ αὐταὶ λέγονται καὶ **Βασιλικαὶ**, διότι τὰς παρακολουθοῦσαν καὶ οἱ Βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου.

β΄) **Ὁ Ἑσπερινός.** Εἶναι τακτικὴ ἀκολουθία, πὺν διαβάζεται ἢ ψάλλεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κάθε ἑσπέραν. Τὰ τροπάρια καὶ οἱ ὕμνοι, πὺν ψάλλονται κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἐπομένης ἡμέρας. Διότι ἡ Ἐκκλησία μας εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἑκράτησε τὴν συνήθειαν τῆς Ἑβραϊκῆς Συναγωγῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ δύσις τοῦ ἡλίου εἶναι τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἄλλης, τῆς ἐπομένης.

Ὁ Ἑσπερινὸς διαιρεῖται εἰς τὸν **μικρὸν** καὶ εἰς τὸν **μέγαν**.

Ἔχομεν δηλ. εἰς κάθε μεγάλην ἑορτήν δύο Ἑσπερινούς, τὸν μικρὸν καὶ τὸν μέγαν.

Ὁ Ἑσπερινὸς ἀρχίζει μὲ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἱερέως.

— Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ ἀναγνώστης λέγει — ἀμήν, καὶ ἀρχίζει νὰ διαβάξῃ τὸν 103 ον ψαλμὸν.

— Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἔμεγα λύνθης σφόδρα...

Κατόπιν οἱ ψάλλται ψάλλουν στίχους ἀπὸ διαφόρους ψαλμοὺς μαζὶ μὲ διάφορα τροπάρια. Γίνεται εἴσοδος καὶ ἀπαγγέλλεται ὁ ὠραῖος *ἐπιλύχνιος ὕμνος*,

— Φῶς ἰλαρὸν ἀγίας δόξης,
ἀθανάτου Πατρός, οὐρανίου,
ἀγίου, μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ,
ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν,
ιδόντες φῶς ἑσπερινόν,
ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν,
καὶ Ἅγιον Πνεῦμα Θεόν,
Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς
ὑμνεῖσθαι, φωναῖς αἰσίαις,
Υἱὲ Θεοῦ, ζῶν ὁ διδούς,
διὸ ὁ κόσμος, σε δοξάζει.

Ὁ ὕμνος αὐτὸς εἰς τὰς μεγάλας ἑορτὰς ψάλλεται κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν ἱερέων εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα.

Ὁ Ἑσπερινὸς τελειώνει μὲ τὸ *ἀπολυτίκιον* τῆς ἑορτῆς, καὶ μὲ τὴν εὐχὴν τοῦ ἱερέως:

— Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν,
Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός,
ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν.

γ') Τὸ *Ἀπόδειπνον*. Εἶναι ἀκολουθία, ποὺ διαβάζεται ἢ ψάλλεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τὸ *δειπνον*, ὅπως λέγεται τὸ φαγητὸν τῆς ἐσπέρας, καὶ μάλιστα πρὸ τοῦ ὕπνου.

Ἔχομεν δύο *Ἀπόδειπνα*, τὸ *Μικρὸν* καὶ τὸ *Μέγα*. Τὸ Μικρὸν ψάλλεται ὅλον τὸν χρόνον μετὰ τὸ *δειπνον*. Τὸ Μέγα ψάλλεται ἰεροποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ται κατὰ τὴν Μεγάλην Σαρακοστήν, πλὴν τῆς Παρασκευῆς, ἀπὸ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι τῆς Μεγάλης Τρίτης.

Κάθε Παρασκευὴν βράδυ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς ψάλλεται τὸ Μικρὸν ᾠδὸδειπνον μαζί με τὸν ᾠδὸν Ἀκάθιστον ᾠδὸν Ὑμνον (Χαιρετισμοί).

δ') **Τὸ Μεσονυκτικόν.** Εἶναι καὶ αὐτὸ ἀκολουθία τακτική. Διαβάζεται ἢ ψάλλεται μετὰ τὸ μεσονύκτιον, πρὸ τοῦ ᾠδὸν.

ᾠδὸν εἶναι τὸ Μεσονυκτικὸν τοῦ Μεγ. Σαββάτου, πὸν ψάλλεται τὴν νύκτα πρὸ τῆς ᾠδὸν Ἀναστάσεως.

ε') **ᾠδὸν ᾠδὸν.** ᾠδὸν λέγεται ἢ ἱερὰ ἀκολουθία τῆς ᾠδὸν Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία ψάλλεται τὸν ᾠδὸν δηλ. τὸ πρῶν, — πρὶν ἀκόμη βγῆ ὁ ἥλιος.

Οἱ παλαιοὶ χριστιανοὶ εἶχαν τὴν συνήθειαν νὰ συναθροίζωνται εἰς τοὺς ναοὺς τὰ ἕξημερῶματα τῆς Κυριακῆς, καὶ ἐκεῖ νὰ δοξολογοῦν τὴν ᾠδὸν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἢ ᾠδὸν Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ πράγματι ἐγινε «περὶ ᾠδὸν βαθὺν» τῆς Κυριακῆς, (Λουκ. 24) «σκοτίας ἔτι οὔσης». (ᾠδὸν. 20).

ᾠδὸν ᾠδὸν εἶναι τακτικὴ ἀκολουθία καὶ ψάλλεται τὴν πρῶταν κάθε ἑορτῆς ἢ Κυριακῆς. ᾠδὸν ἀκολουθία αὐτὴ ἀρχίζει μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἱερέως :

— Δόξα τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. ᾠδὸν Ἀμήν.

Κατόπιν διαβάζεται ὁ **ᾠδὸν ψαλμος** καὶ ἀρχίζει ἢ ἀκολουθία μετὰ τὸ ἀπολυτικὸν τῆς ἡμέρας. Λέγονται — τὴν Κυριακὴν — τὰ ἀναστάσιμα εὐλογητάρια, διαβάζεται τὸ ἑωθινὸν εὐαγγέλιον, ἀπαγγέλεται ὁ ᾠδὸν «ᾠδὸν Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...» καὶ ὁ ᾠδὸν ψαλμὸς καὶ γίνεται ὁ ᾠδὸν ἀσπασμὸς τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Ψάλλονται κατόπιν ὁ Κανὼν καὶ αἱ Καταβασαί μετὰ τὴν ἐνάτην ᾠδὸν. Λέγεται τὸ ᾠδὸν Ἐξαποστειλᾶριον καὶ οἱ ᾠδὸν Αἶνοι.

Τέλος λέγεται ἢ Μεγάλῃ Δοξολογία :

- Δόξα σοι τῷ δεῖξαντι τὸ φῶς,
δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ,
καὶ ἐπὶ Γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
- ᾠδὸν νοῦμεν σέ, εὐλογοῦμεν σέ,
προσκυνοῦμεν σέ, δοξολογοῦμεν σέ,
εὐχαριστοῦμεν σοι,
διὰ τὴν μεγάλην σου δόξαν.
- Κύριε βασιλεῦ, ἐπουράνιε Θεέ,

Πάτερ παντοκράτορ,
Κύριε, Υιὲ μονογενές,
Ἰησοῦ Χριστέ,
καὶ Ἅγιον Πνεῦμα...

- Πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν,
ὁ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς
καὶ ἐλέησον ἡμᾶς...
- Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σέ.
καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα,
καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
- Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς,
καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ.
- Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε,
δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου...
- Παράτεινον τὸ ἔλεός σου
τοῖς γινώσκουσί σε./

στ') *Ἡ Προσκομιδὴ.* Ὁ Ὁρθρος εἶναι τὸ προοίμιον καὶ ἡ προπαρασκευὴ τῆς Θείας Λειτουργίας. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸν Ὁρθρον γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς *Προσκομιδῆς*, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς προετοιμάζει τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, πού εἶναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Θείας Λειτουργίας. Αὐτὴ πάλιν τελεῖται εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου.

Τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον φέρουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ χριστιανοὶ ὡς *δῶρα* πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτὰ δὲ προσφέρει ὡς *θυσίαν* πρὸς τὸν Θεὸν ὁ ἱερεὺς. Συμβολίζουν τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διότι πραγματικὰ ὁ Σωτὴρ ἐθνυσίασε τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν του ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Τὰ δῶρα αὐτὰ τὰ παίρνει ὁ ἱερεὺς καὶ τὰ τοποθετεῖ εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Προθέσεως ἢ Ἁγίαν Πρόθεσιν. Αὐτὴ δὲ εἶναι μία μικρὰ τράπεζα ἀριστερὰ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, πού εἶναι εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἱεροῦ. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ὁρθρου, ἀφοῦ πρόσκνηση τὰς ἁγίας εἰκόνας, λέγει διαφόρους εὐχὰς καὶ διάφορα τροπάρια, καὶ κατόπιν παίρνει τὸν ἄρτον. Αὐτὸς ἔχει σχῆμα, ὡς γνωστόν. στρογγυλόν, μετὰ τὴν σφραγίδα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μέσον. Λέγεται *Προσφορά*.

Μὲ τὴν *ἁγίαν Λόγην* κατόπιν κόπτει ὁ ἱερεὺς τετραγωνικὰ

τὸ μεσαῖον τετράγωνον τῆς προσφορᾶς, πού ἔχει τὰ γράμματα αὐτά :

ΙΣ	ΧΣ
ΝΙ	ΚΑ

Αὐτὸ τὸ τετράγωνον λέγεται ᾿Αμνός. Παριστάνει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ὡς ἀμνός τοῦ Θεοῦ ἐθυσιάσθη εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Τὸν βγάζει δὲ ὁ ἱερεὺς τὸν ᾿Αμνὸν καὶ τὸν τοποθετεῖ μέσα εἰς τὸν ἅγιον Δίσκον. Κατόπιν δὲ βγάζει καὶ τὰς λεγομένας μερίδας τῆς Θεοτόκου, τῶν ᾿Αγγέλων, τῶν ᾿Α-

Προσκομιδή.

γίων και τῶν ζώντων ἢ πεθαμένων ἐκείνων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων προσφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ἡ θυσία αὐτή.

Κατόπιν ὁ ἱερεὺς παίρνει καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸν χύνει μαζί με λίγο νερὸ μέσα εἰς τὸ ἅγιον **Ποτήριον**, ὡς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ λέγει: «Καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ» (Ἰωάν. 19, 32).

Ὑστερα σκεπάζει καὶ τὰ δύο μαζί με ἓνα κάλυμμα, κοινόν, τὸν **Ἀέρα**.

Ἔτσι τελειώνει ἡ **Προσκομιδὴ**. Τώρα τὰ Τίμια Λῶρα εἶναι ἕτοιμα νὰ ἁγιασθοῦν εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν.

12. Ἱστορία τῆς Θεῖας Λειτουργίας.

Ἡ Θεῖα Λειτουργία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας μας. Εἶναι μάλιστα καὶ ἡ ἀρχαιότερα ἱερὰ ἀκολουθία. Τὴν ἐσύστησεν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Μίαν νύκτα πρὶν παραδοθῆ διὰ τὰ σταυρωθῆ, τὴν νύκτα τῆς Μεγάλης Πέμπτης, κατὰ τὸν Μυστικὸν Δείπνον, ἐπῆρε τὸν ἄρτον εἰς τὰ ἅγια χέρια του, τὸν εὐλόγησε, τὸν ἔκοψε, τὸν ἔδωκε εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπε:

— Λάβετε, φάγετε, τοῦτο εἶναι τὸ σῶμα μου.

Κατόπιν ἐπῆρε τὸ ποτήριον μετὰ τὸν οἶνον, τὸ κρασί, τὸ εὐλόγησε καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του:

— Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο εἶναι τὸ αἷμα μου, ποὺ χύνεται διὰ τὰ συγχωρηθῶν αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ παρήγγειλεν:

— Αὐτὸ νὰ κάμνετε πρὸς ἀνάμνησίν μου.

Καὶ πράγματι ὕστερα ἀπὸ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, οἱ μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι ἐμαζεύοντο κάθε ἡμέραν καὶ μάλιστα τὸ πρωῖ, πολὺ πρωῖ, τῆς Πρώτης ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, καὶ ἔκαμνον ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Ὅλοι μαζί δὲ κατόπιν **μετελάμβανον** ἀπὸ τὸν ἁγιασθέντα ἄρτον καὶ οἶνον, μετὰ τὴν πίστιν ὅτι τρώγουν τὸ Σῶμα καὶ πίνουν τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ **ἐκοινωνοῦσαν** μετ' αὐτοῦ.

Αὕτη ἡ ἱερὰ ἀκολουθία ὠνομάσθηκε Θεῖα Λειτουργία, διότι εἶναι ἡ κυριωτέρα τελετή, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Χριστὸς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Παριστάνει δηλ. καὶ τὸν Μυστικὸν Δείπνον, καὶ λέγεται **Τράπεζα Ἀναμνήσεως**, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν, καὶ λέγεται **Θυσιαστήριον** καὶ

θυσία ἱλαστήριος. Προσφέρεται δηλ. εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ συγχωρήσῃ οὗτος τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων.

Μὲ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐμόρφωσαν τὴν πρώτην Λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐτροποποίησαν οἱ Πατέρες. Καὶ ἔτσι ἐσηματίσθησαν κατὰ σειρὰν αἱ ἑξῆς θεῖαι λειτουργίαι, πὺ τὰς ἔχομεν μέχρι σήμερον.

α') **Ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου.**— Εἶναι ὁ πιὸ παλαιὸς τύπος Θείας Λειτουργίας. Τὴν Λειτουργίαν αὐτὴν τὴν ἔχει συντάξει, σύμφωνα μὲ ἀρχαίαν παράδοσιν, ὁ ἅγιος Ἰάκωβος, πὺ ἦτο πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ Ἰάκωβος αὐτὸς λέγεται **ἀδελφόςθεος**, δηλ. ἀδελφὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς στενὸς συγγενὴς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὴν Λειτουργίαν αὐτὴν τὴν ἐτελοῦσε τακτικὰ ἡ πρώτη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Σήμερα τὴν τελοῦμεν μόνον εἰς τὰς 23 Ὀκτωβρίου, πὺ ἐορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰακώβου.

β') **Ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.**— Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου ἦτο πολὺ μεγάλη καὶ διαρκοῦσε πολλὴν ὥραν. Διὰ τοῦτο ἀνέλαβεν ὁ Μέγας Βασίλειος νὰ τὴν συντομεύσῃ. Καὶ μᾶς ἔγραψε τὴν ἰδικὴν του Θεῖαν Λειτουργίαν.

Ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἶναι περισσότερον μεγαλοπρεπὴς καὶ πανηγυρικὴ. Ἐχει δὲ καὶ ὠραίας τελετὰς καὶ ὠραίους ὕμνους καὶ εὐχὰς. Αὐτὴν τὴν Λειτουργίαν ἐπῆρε τότε ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ - Χριστιανικὴ Ἀνατολή.

Σήμερον ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου γίνεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας δέκα φορὰς τὸ ἔτος. Τὴν 1ην Ἰανουαρίου, πὺ τελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Φώτων, τὰς πέντε πρώτας Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, τὴν Μεγάλην Μέμπτην καὶ τὸ Μέγα Σάββατον.

γ') **Ἡ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου.**— Μὲ τὸν καιρὸν καὶ ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου εὐρέθη, ὅτι εἶναι μακρά. Διὰ τοῦτο ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὴν ἐσυντόμευσε καὶ μᾶς ἔδωσε τὴν ἰδικὴν του Λειτουργίαν.

Ἡ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι πιὸ σύντομη, διότι ἔχει μικροτέρας καὶ ὀλιγωτέρας εὐχὰς. Ἄλλως εἶναι ἡ ἰδία εἰς τὸν τύπον μὲ τὴν Λειτουργίαν τοῦ Μεγ. Βασιλείου.

Ἡ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου τελεῖται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας ὅλας τὰς ἑορτὰς, τὰς Κυριακὰς καὶ καθημερινὰς, ὅταν δὲν τελοῦνται οἱ δύο προηγούμενες Λειτουργίαι καὶ ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Λώρων.

δ') *Ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων.*—Ἡ Λειτουργία αὐτὴ γίνεται κατὰ τὴν Μεγάλην Σαρακοστήν ἐκτὸς τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς, πὺν γίνεται ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὅπως ἐμάθαμεν.

Κυρίως ἡ Λειτουργία αὐτὴ δὲν εἶναι *τελεία λειτουργία*. Διότι δὲν γίνεται προσφορά ἄρτου καὶ οἴνου, οὔτε προσφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ὡς θυσία. Εἶναι ἀκολουθία ἐσπερινή. Εἶναι *Ἐσπερινός*, κατὰ τὸν ὅποιον τὰ προηγιασμένα ἅγια δῶρα—ἄρτος καὶ οἶνος πὺν ἔχουν ἁγιασθῆ κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν τῆς προηγουμένης Κυριακῆς—μεταφέρονται ἀπὸ τὸ ἅγιον Ἀρτοφόριον εἰς τὴν Ἁγίαν Πρόθεσιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, κατὰ τὴν Μεγάλην Εἵσοδον, εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ δίδονται εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ νὰ μεταλάβουν.

Αὐτὸ γίνεται τὴν Μεγ. Σαρακοστήν, διότι τότε δὲν ἐπιτρέπεται—λόγῳ τοῦ πένθους—νὰ γίνῃ Λειτουργία τελεία—πανηγυρικὴ καὶ ἐορταστικὴ—ἐκτὸς τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ Θ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

13. Διαίρεσις τῆς Θείας Λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου χωρίζεται εἰς δύο μέρη :

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης
ὁ Χρυσόστομος.

Α'. Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Κατηχουμένων, καὶ

Β'. Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Πιστῶν.

Τὴν Λειτουργίαν τῶν Κατηχουμένων, καθὼς καὶ τὴν Λειτουργίαν τῶν Πιστῶν, παρακολουθοῦσαν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, ὅσοι εἶχον *κατηχηθῆ* τὴν Πίστιν καὶ εἶχον βαπτισθῆ. Αὐτοὶ ἐλέγοντο *πιστοί*, διότι μὲ τὸ Βάπτισμα εἶχον ὁμολογήσει τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστόν. Μεταξὺ ὅμως τῶν παλαιῶν χριστιανῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ *κατηχούμενοι*, οἱ χριστιανοὶ δηλ. οἱ ὅποιοι τώρα κατηχοῦντο δηλ. ἐδιδάσκοντο τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκόμη δὲν εἶχον βαπτισθῆ, ὥστε νὰ ὁμολογήσουν τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως εἰς Χριστόν. Αὐτοὶ ἐλέγοντο *κατηχούμενοι*.

Εἰς τοὺς κατηχουμένους λοιπὸν δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ παρακολουθοῦν τὴν Θείαν Λειτουργίαν ἕως τὸ τέλος. Ἄλλὰ ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ φεύγουν, ὅταν θὰ ἀρχίζε νὰ τελεῖται ἡ θυσία καὶ ἡ θεία κοινωνία. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν, τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πρὶν νὰ βγοῦν τὰ Ἄγια. Λιὰ τοῦτο τὸ μέρος αὐτὸ τῆς Θείας Λειτουργίας, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δηλ. μέχρι τοῦ Χερουβικοῦ, ἐλέγετο *Λειτουργία τῶν Κατη-*

χουμένων. Τὸ ἄλλο, ἀπὸ τὸ Χερουβικὸ μέχρι τὸ τέλος, ἐλέγετο *Λειτουργία τῶν Πιστῶν*. Σήμερον ἡ Θεία Λειτουργία χωρίζεται :

α') Εἰς τὸ Προοίμιον. β') Εἰς τὴν Ἑπόθεσιν ἢ πλοκὴν, καὶ γ') Εἰς τὸν Ἐπίλογον ἢ τὴν λύσιν τοῦ Θεοῦ Δράματος.

14. Τὸ Προοίμιον τῆς Θείας Λειτουργίας.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου καὶ ὅταν ὁ ψάλτης ψάλλῃ τὸ ἀπολυτίκιον, ἀνοίγει ἡ Ὁραία Πύλη καὶ ὁ διάκονος, — ὅταν ὑπάρχῃ — βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βῆμα, προσκυνεῖ καὶ στέκει ἔμπρὸς εἰς τὴν Ὁραίαν Πύλην, καὶ λέγει δυνατὰ καὶ ἁρμονικά :

— Εὐλόγησον, Δέσποτα.

Καὶ ὁ ἱερεὺς ἔμπρὸς εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὑψώνει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, κάνει μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Διακόνου :

— Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ λαὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ ψάλτου συμπληρώνει :

— Ἀμήν.

Κατόπιν ὁ διάκονος — ἂν ὑπάρχῃ — ἢ ὁ ἴδιος ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τὰ λεγόμενα *ειρηνικά*, δηλ. σειρὰν εὐχῶν καὶ δεήσεων πρὸς τὸν Θεόν, πὸν ἀρχίζουν μὲ τὴν φράσιν :

— Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν κλπ.

Οἱ ψάλται ἀπαντοῦν : — Κύριε ἐλέησον.

Καὶ ψάλλουν τὸ ἀ' ἀντίφωνον :

— **Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.**

Ἐπειτα ὁ διάκονος ἀπαγγέλλει ἄλλας δεήσεις καὶ οἱ ψάλται ψάλλουν τὸ β' ἀντίφωνον :

— **Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι, ἀλληλοῦτα.**

Καὶ τὸν χριστολογικὸν ὕμνον τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ.

— Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ
ἀθάνατος ὑπάρχων,
καὶ καταδεξάμενος
διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου
καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας,
ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας·
σταυρωθεὶς τε, Χριστέ, ὁ Θεός,
θανάτῳ θάνατον πατήσας,

Εἰς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος,
 συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ
 καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι,
 σῶσον ἡμᾶς.

Ξαναλέγονται πάλιν αἱ δεήσεις καὶ οἱ ψάλται ψάλλουν ὡς γ' ἀντίφωνον τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας.

15. Ἡ Ὑπόθεσις τῆς Θείας Λειτουργίας.

Τὸ Προοίμιον τῆς Θείας Λειτουργίας τελειώνει μὲ τὸ ἀπολυτίκιον. Τώρα εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ὑπόθεσιν αὐτῆς.

α') Ἡ μικρὰ Εἴσοδος. Κατ' αὐτὴν μεταφέρεται τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀπὸ τὸ Σκευοφυλάκιον εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν πρὸς ἀνάγνωσιν. Ὁ διάκονος δηλ. πάρνει τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἀκολουθεῖ δὲ ὁ ἱερεὺς. Ἐμπρὸς πηγαίνουν δύο παιδιὰ, πὺν κρατοῦν δύο μεγάλες λαμπάδες. Βγαίνουν ἀπὸ τὴν βόρειον πύλην τοῦ ναοῦ, πὺν εἶναι πρὸς τὰ ἀριστερά μας, καὶ ἔρχονται εἰς τὸ μέσον τοῦ κυρίου ναοῦ. Αὐτὸ λέγεται *μικρὰ Εἴσοδος*.

Ὁ διάκονος τότε μὲ τὰ δύο του χέρια ὑψώνει τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ λέγει :

— Σοφία, ὄρθοι (δηλ. σηκωθῆτε ὄρθιοι διὰ νὰ τιμῆσετε τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον εἶναι σοφία).

Καὶ ψάλλεται τό :

— Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ.
 Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι ἀλληλοῦῖα.

Ἔτσι εἰσερχονται ἀπὸ τὴν Ὁραϊάν Πύλην εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα. Κατόπιν ψάλλεται πάλιν τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας καὶ ἄλλα τροπάρια.

β') Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν. Κατόπιν ψάλλεται ὁ τρισάγιος ὕμνος :

— Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος Ἰσχυρός,
 ἅγιος Ἀθάνατος. ἐλέησον ἡμᾶς.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὅταν λειτουργῇ Ἀρχιερεὺς, ἐξέρχεται ὁ ἱερός κληρὸς εἰς τὸν Σολέαν καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς κρατῶν τὰ δικηρο-
 τρίκηρα λέγει τρεῖς φορές :

— Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε, καὶ ἐπίσκεψαι
 μὴν ἄμπελον ταύτην, καὶ κατάρτισαι αὐτήν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δε-
 ξιά σου.

Ὁ ψάλτης λέγει τό: «Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα». Καὶ κατόπιν λέγεται ἡ φήμη τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τὸ πολυχρόνιον τοῦ Βασιλέως.

— Πολυχρόνιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεός,
τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ἡμῶν Παῦλον,
σὺν τῇ εὐσεβεστάτῃ βασιλίσῃ ἡμῶν Φρειδερίκῃ,
καὶ τῷ εὐσεβεστάτῳ διαδόχῳ αὐτῶν Κωνσταντίνῳ.
Κύριε, φύλαττε αὐτοὺς εἰς πολλὰ ἔτη

Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου ἀπὸ τὸν ψάλτην καὶ τοῦ Ἐὐαγγελίου ἀπὸ τὸν διάκονον ἢ ἀπὸ τὸν ἱερέα, ἂν δὲν ὑπάρχῃ διάκονος. Μετὰ τὸ Ἐὐαγγέλιον γίνεται τὸ κήρυγμα. Δηλ. ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ ἱεροκῆρυξ ὁμιλεῖ καὶ ἐξηγεῖ εἰς τὸν λαὸν τὰ λόγια τοῦ Ἐὐαγγελίου ἢ τοῦ Ἀποστόλου.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ διάκονος εἰς τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν ἐποχὴν ἐκαλοῦσε τοὺς κατηχουμένους νὰ φύγουν μετὰ τὰς φράσεις: «Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε (φύγετε), οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, μὴ τις τῶν κατηχουμένων...» Καὶ ἔτσι ἐτελείωσεν ἡ Λειτουργία διὰ τοὺς Κατηχουμένους. Διότι τώρα πλέον πρόκειται νὰ τελεσθῇ ἡ θεία καὶ φρικτὴ θυσία τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα του νὰ δοθῶν πρὸς βρωσιν εἰς τοὺς πιστοὺς. Καὶ δὲν εἶναι προετοιμασμένοι οἱ κατηχούμενοι διὰ τὸ μυστήριον τοῦτο. Τώρα ἀρχίζει ἡ Λειτουργία τῶν Πιστῶν, δηλ. ἡ Λειτουργία, πὸν ἡμποροῦν νὰ τὴν παρακολουθήσουν μόνον οἱ πιστοί.

γ) Ἡ Λειτουργία τῶν Πιστῶν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀρχίζει ἡ πλοκὴ τοῦ Θείου Δράματος, πὸν λέγεται Λειτουργία τῶν Πιστῶν. Εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς Θείας Λειτουργίας. Δι' αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ φεύγῃ ὁ χριστιανὸς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, πρὶν τελειώσῃ ἡ Θεία Λειτουργία.

Ὁ διάκονος λέγει:

— Ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Καὶ ὁ ἱερεὺς συμπληρῶνει τὴν εὐχὴν πρὸς τὸν Θεὸν λέγων:

— Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Ὁ ψάλτης ἀπαντᾷ, Ἀμήν, καὶ ἀρχίζει ἀργὰ νὰ ψάλλῃ τὸν Χερουβικὸν ὕμνον. Λέγεται χερουβικὸς ὁ ὕμνος αὐτός, ἐπειδὴ ἀρχίζει μετὰ τὴν λέξιν αὐτὴν:

—Οἱ τὰ Χερουβεὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες,
καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδον-
πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, [τες,
ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων ὑπεδεξόμενοι,
ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξειςιν.
Ἀλληλούϊα.

Τὸ νόημα τοῦ ὕμνου αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν, ποῦ πρόκειται νὰ εὐρεθῇ μεταξύ μας ὁ Κύριος, ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ παριστάνομεν μυστικά τὰ Χερουβικά τάγματα τῶν Ἀγγέλων, καὶ ψάλλομεν εἰς τὴν ζωοποιὸν Ἁγίαν Τριάδα τὸν τρισάγιον ὕμνον. Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν τοὺς ἀγγέλους αὐτοὺς ἀπομακρύνοντες ἀπὸ τὸ μυαλό μας κάθε ἄλλην φροντίδα τῆς ζωῆς μας, διὰ νὰ ὑποδεχθῶμεν τὸν Βασιλέα τοῦ Σύμπαντος, ὁ ὁποῖος ἔρχεται συνοδευόμενος ἀπὸ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων. Ἀλληλούϊα.

Τώρα γίνεται ἡ λεγομένη **μεγάλη Εἴσοδος**. Τὰ Τιμίμια Δῶρα θὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Πρόθεσιν, ὅπου ἔχουν προσκομισθῆ κατὰ τὸν Ὁρθρον, εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, διὰ νὰ ἀγιασθοῦν καὶ μεταβληθοῦν εἰς **Σῶμα** καὶ εἰς **Αἷμα** τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἔτσι νὰ προσφερθοῦν εἰς θυσίαν πρὸς τὸν Θεὸν χάριν τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι κατόπιν θὰ μεταλάβουν ἀπὸ αὐτὰ «εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Παίρνει λοιπὸν ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον Δίσκον, ποῦ περιέχει τὸν ἄρτον, καὶ τὸν δίνει εἰς τὸν διάκονον, αὐτὸς δὲ παίρνει τὸ ἅγιον Ποτήριον, ποῦ περιέχει τὸν οἶνον, καὶ βγαίνουν ἀπὸ τὴν βόρειον πύλην. Ἐμπρὸς καὶ πάλιν πηγαίνουν παιδιὰ μὲ λαμπάδες. Ὁ δὲ διάκονος λέγει :

— Πάντων ἡμῶν μνησθεῖν (= εἶθε νὰ ἐνθυμηθῆ) Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Κατὰ τὴν μεγάλην Εἴσοδον προσέρχεται κάτω ἀπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἦτοι τῶν Τιμίμων Δώρων, αὐτὸς ὁ Χριστός, ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, διὰ νὰ σφαιασθῆ, δηλ. νὰ θυσιασθῆ καὶ νὰ δοθῆ εἰς τοὺς πιστοὺς **πρὸς βρωσιν**, νὰ φάγουν τὸ Σῶμα του καὶ νὰ πίνουν τὸ Αἷμα του διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν αἰώνιον (Ἰωάν. 6, 54).

δ') **Ἡ ὁμολογία τῆς Πίστεως**. Τώρα τὰ Τιμίμια Δῶρα ἐδρίσκονται εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν Θυσιαστήριον, δηλ. ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. Καὶ ὁ διάκονος, ἀφοῦ ἔλθῃ ἔξω, λέγει πρὸς τὸν λαόν.

— Πληρώσωμεν=ἄς συμπληρώσωμεν, τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ.

Ἐπεὶ τῶν προτεθέντων Τιμίων Δώρων τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν...

Ὁ ἱερεὺς τότε λέγει μυστικά μίαν εὐχὴν ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. Καὶ ὕστερα μεγαλοφώνως :

— Διὰ τῶν οἰκτιρωμῶν τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Βγαίνει εἰς τὴν Ὁραϊαν Πύλην καὶ εὐλογεῖ τὸν λαὸν μετὰ τὴν φράσιν.

— Εἰρήνη πᾶσι

Ὁ λαὸς ἀπαντᾷ.

— Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Καὶ ὁ διάκονος συμπληρῶνει.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

Τότε ὁ λαὸς ψάλλει.

— Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα,

Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον. (δηλ. ὁμολογοῦμεν).

Καὶ πάλιν ὁ διάκονος.

— Τὰς θύρας, τὰς θύρας ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

Τότε λέγεται τὸ Πιστεύω.

ε') Ἡ ἁγία ἀναφορά. Πρόκειται τώρα ὁ ἱερεὺς νὰ τελέσῃ τὴν προσφορὰν τῶν Τιμίων Δώρων πρὸς τὸν Θεόν, ὡς θυσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ διάκονος μᾶς προετοιμάζει καὶ μετὰ τὸ Πιστεύω λέγει πρὸς τὸν λαόν.

— Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

Ὁνομάζει ὁ διάκονος ἁγίαν ἀναφορὰν τὴν θυσίαν αὐτήν, ἢ ὁποία πρόκειται νὰ τελεσθῆ, ἐπειδὴ αὐτὴν ἀναφέρομεν ἢ προσφέρομεν πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς μετὰ τὸ στόμα τοῦ ψάλτου ἀπαντᾷ, ὅτι καλυτέρα θυσία αἰνέσεως πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι τὸ ἔλεος τῆς εἰρήνης, δηλ. τὸ νὰ εἴμεθα εἰρηνικοὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ ἔχωμεν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν μεταξύ μας.

Καὶ λέγει :

— Ἐλεον εἰρήνης θυσίαν αἰνέσεως, (προσφέρομεν εἰς τὸν Θεόν.

Ὁ ἱερεὺς ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ βγαίνει ἔξω εἰς τὴν Ὁραϊαν Πύλην καὶ λέγει πρὸς τὸν λαόν :

— Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,
καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
εἶη (= εἶθε νὰ εἶναι) μετὰ πάντων ἡμῶν.

Καὶ ὁ λαὸς συμπληρώνει :

— Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου (δηλ. εἶθε νὰ εἶναι καὶ μαζί
μὲ σένα).

Ὁ ἱερεὺς δὲ πάλιν λέγει :

— Ἄνω σχῶμεν (ἅς ἔχωμεν πρὸς τὰ ἄνω) τὰς καρδίας.

Καὶ ὁ λαὸς λέγει :

— Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον.

Καὶ ὁ ἱερεὺς :

— Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Καὶ ὁ λαός :

— Ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστί, (δηλ. εἶναι, νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν

Κύριον).

στ') **Ἡ μετουσίωσις τῶν Δώρων.** Ἐφθασε ἡ ἱερὰ στιγμή,
κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς θὰ ἀγιάσῃ καὶ θὰ μετουσιώσῃ, δηλ. θὰ
μεταβάλῃ τὸν ἄρτον εἰς Σῶμα καὶ τὸν οἶνον εἰς Αἷμα τοῦ Χριστοῦ,
ὅπως εἶπεν Ἐκεῖνος κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. Διὰ τοῦτο ὁ
ἱερεὺς εἰς τὴν μεγάλην εὐχὴν, τὴν ὁποίαν ἀρχίζει τώρα νὰ διαβάξῃ
μυστικά, κάνει ἀνάμνησιν ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Σωτῆρος Χρι-
στοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ λέγει
τὰ ἑξῆς περίπου.

— Ἄξιον καὶ δίκαιον εἶναι, Κύριε, νὰ σὲ ὑμνοῦμεν νὰ σὲ
εὐλογοῦμεν, νὰ σὲ προσκυνοῦμεν καὶ νὰ σὲ εὐχαριστοῦμεν. Διότι
μᾶς ἔκαμες τὴν τιμὴν νὰ δεχθῆς ἀπὸ ἡμᾶς τὴν θυσίαν (Λειτουργ-
γίαν) αὐτήν, καίτοι γύρω σου ὑπάρχουν χιλιάδες ἀρχαγγέλων καὶ
μυριάδες ἀγγέλων, «τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφείμ». (Καὶ ἐδῶ
ὑψώνει τὴν φωνὴν καὶ λέγει δυνατὰ).

— Τὸν ἐπινίκειον ὕμνον ἄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ
λέγοντα.

Ὁ λαὸς συμπληρώνει τὸν ἐπινίκειον ὕμνον.

— Ἄγιος, ἅγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ,
πλήρης ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ τῆς δόξης σου.

Ὡσαννά, ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ὡσαννά, ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Ὁ δὲ ἱερεὺς συνεχίζει μυστικά τὴν εὐχὴν, καὶ λέγει.

— Μαζὶ μὲ αὐτὰς τὰς δυνάμεις τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ἡμεῖς βοῶμεν καὶ λέγωμεν. Εἶσαι ἅγιος καὶ πανάγιος, διότι ἀπὸ ἀγάπῃν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἔστειλες εἰς τὸν κόσμον τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν νὰ θυσιασθῇ. Καὶ αὐτὸς ὅταν ἦλθε, τὴν νύκτα κατὰ τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς θάνατον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, ἐπῆρε ἄρτον εἰς τὰ ἁγία του χέρια, τὸν εὐλόγησε, τὸν ἔκοψε, τὸν ἔδωκεν εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους καὶ εἶπεν : (Καὶ λέγει δυνατὰ) :

— Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ Σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον (κοπτόμενον) εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαὸς ἀπαντᾷ — Ἀμήν, δηλ. εἶθε τοῦτο νὰ εἶναι εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν. Καὶ ὁ ἱερεὺς συνεχίζει μυστικά τὴν εὐχὴν.

— Ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον λέγων. (Καὶ πῖδ δυνατὰ).

— Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ Αἷμα μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαὸς καὶ πάλιν ἀπαντᾷ τὸ — Ἀμήν, ὁ δὲ ἱερεὺς συνεχίζει μυστικά.

— Τοῦτο νὰ κάμετε εἰς ἀνάμνησίν μου. Ἐνθυμούμενοι λοιπὸν τὴν σωτήριον αὐτὴν ἐντολήν, καὶ ὅλα τὰ παθήματά σου καὶ τὴν Ἀνάληψίν σου, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν τίποτε τὸ ἰδικόν μας διὰ νὰ σοῦ προσφέρωμεν ὡς θυσίαν εὐχαριστίας, σοῦ προσφέρωμεν τώρα αὐτὰ τὰ Δῶρα, τὰ ὁποῖα σὺ μᾶς ἔχεις δώσει. (Καὶ δυνατώτερα).

— Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα. (Δηλ. σοῦ προσφέρωμεν ὡς θυσίαν τὰ ἰδικά σου δῶρα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀγαθὰ κατὰ πάντα χρόνον, καὶ γιὰ ὅλες τίς εὐεργεσίες ποὺ ἔχεις κάνει δὲ ἡμᾶς. (Παραλ. 29, 14).

Ἐφθασεν ἡ φρικτὴ στιγμή. Τώρα ὁ Θεὸς μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα θὰ μεταβάλλῃ τὰ Τίμια Δῶρα εἰς Σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἔξω ψάλλει μὲ κατάνυξιν καὶ μὲ σιωπὴν :

— Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν,
σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε,
καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ἐνῷ ὁ ἱερεὺς συνεχίζει μυστικά τὴν εὐχὴν καὶ λέγει : — Τώρα σοῦ προσφέρωμεν τὴν λογικὴν καὶ ἀναίμακτον αὐτὴν λατρείαν καὶ σὲ παρακαλοῦμεν, καὶ σὲ ἱκετεύομεν. Στείλε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ κάμε τὸν μὲν ἄρτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸν δὲ οἶνον τί-

μιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου. Ὡστε ὅσοι μεταλαμβάνουν νὰ παίρνουν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Αὐτὴν τὴν παράκλησιν σοῦ κάμνομεν καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ πάντων τῶν ἁγίων. (Καὶ δυνατώτερα).

— Ἐξαίρετος τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ ψάλτης ψάλλει τὸ ἐγκώμιον τῆς Θεοτόκου:

— Ἄξιον ἐστὶν ὡς ἀληθῶς
μακαρίζειν σὲ τὴν Θεοτόκον,
τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον
καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ,
καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ,
τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν,
τὴν ὄντως Θεοτόκον, σὲ μεγαλύνομεν.

ζ') Ἡ Κυριακὴ προσευχή. Μετὰ τὴν μνήμην τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ὁ ἱερεὺς μνημονεῦει τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς πεθαμένους, ὑπὲρ τῶν ὁποίων τυχὸν τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία. Ὁ δὲ διάκονος προσθίεται στρεφόμενος πρὸς τὸν λαόν:

— Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει, καὶ πάντων καὶ πασῶν (Δηλ. εἶθε νὰ ἐνθυμηθῇ ὁ Κύριος καὶ ὅσους ὁ καθένας σας ἔχει εἰς τὸν νοῦν του).

Καὶ κατόπιν συνεχίζει:

— Πάντων τῶν Ἁγίων μνημονεύσαντες ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Καὶ ὁ ψάλτης λέγει:

— Κύριε ἐλέησον.

Ὁ δὲ ἱερεὺς συμπληρώνει:

— Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παρρησίας, ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα καὶ λέγειν.

Καὶ ὁ ἀναγνώστης ἀπαγγέλλει τὴν Κυριακὴν προσευχὴν, δηλ. τὴν προσευχὴν, ποὺ μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Κύριος: «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου...

Ὁ ἱερεὺς συμπληρώνει τὴν προσευχὴν.

— Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ πρὸς τὸν λαὸν τότε λέγει :

— Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ λαός :

— Καὶ τῷ πνεύματί σου (δηλ. καὶ μαζί σου).

Καὶ ὁ Διάκονος :

— Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνετε.

Ὁ δὲ λαὸς ἀπαντᾷ :

— Σοί, Κύριε, (δηλ. σὲ σένα, Κύριε, κλινόμεν τὰς κεφαλὰς μας).

16. Ὁ Ἐπίλογος τῆς Θείας Λειτουργίας.

Εἶναι τὸ τέλος ἢ ἡ λύσις τοῦ Θείου Δράματος. Αὐτὸν ἀποτελοῦν τὰ ἐξῆς τρία μέρη.

α') **Ἡ ὑψώσεις τῶν Τιμίων Δώρων.** Καὶ ἡ στιγμή αὐτὴ εἶναι φρικτὴ. Μᾶς ἐνθυμίζει τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ἀνάληψιν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ διάκονος ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ κλίνη τὰς κεφαλὰς. Πρόκειται νὰ ὑψωθοῦν καὶ νὰ ἐπιδειχθοῦν θριαμβευτικὰ τὰ ἁγιασθέντα καὶ μετουσιωθέντα Τιμία Δῶρα. Εἶναι πλέον τὸ μυστήριον τελειωμένον. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶναι τώρα Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Παίρνει λοιπὸν εἰς τὰ χέρια του τὸν ἅγιον ἄρτον, τὸν ὑψώνει ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἅγιον Δίσκον, ἐνῶ ὁ διάκονος λέγει :

— Πρόσχωμεν.

Καὶ ὁ ἱερεὺς συμπληρώνει :

— Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Δηλ. ἅς προσέξωμεν, τὰ ἅγια Δῶρα νὰ δοθοῦν πρὸς κοινωνίαν εἰς τοὺς ἀξίους, εἰς τοὺς ἁγίους. Ἐπειδὴ δὲ κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι τόσον ἅγιος καὶ ἀναμάρτητος, ὅπως ὁ Κύριος, ὁ ψάλτης ψάλλει τότε :

— Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

β') **Ἡ κοινωνία ἢ μετάληψις.** Τὴν στιγμήν αὐτὴν τῆς Θείας Λειτουργίας θὰ γίνῃ ἢ μετάληψις ἢ ἡ κοινωνία τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Δηλ. θὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὸ Σῶμα καὶ ἀπὸ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ θὰ ἐνωθοῦν (κοινωνήσουν) μετ' αὐτὸν οἱ πιστοί.

Πρὸς τοῦτο ὁ ἱερεὺς χίνει μέσα εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον ὀλίγον ζέον δηλ. ζεστὸ νερό, πού τοῦ προσφέρει ὁ διάκονος, διὰ νὰ ὁμοιάζῃ ὁ εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον οἶνος μετ' τὸ Αἷμα, πού εἶναι ζεστό.

Πρώτοι μεταλαμβάνουν ἢ κοινωνοῦν οἱ λειτουργοὶ (ιερεῖς καὶ διάκονοι κλπ.) Διὰ τοῦτο τότε ὁ ψάλτης ψάλλει τὸ **κοινωνικόν**.
— Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν Οὐρανῶν. Ἄλληλούϊα.
 Καὶ κατόπιν κοινωνοῦν οἱ πιστοί, ὅσοι εἶναι ἔτοιμοι πρὸς τοῦτο. Διότι ἡ Θεία Κοινωνία ἀπαιτεῖ προετοιμασίαν. Προετοιμά-

Ἡ Θεία Κοινωνία.

ζεται δὲ ὁ χριστιανός, διὰ νὰ κοινωνήσῃ, μὲ τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως. Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ μετανοήσῃ κανεὶς διὰ τὰς κακὰς πράξεις του, πρέπει συγχρόνως καὶ νὰ ἐξομολογηθῇ.

Διὰ νὰ κοινωνήσουν οἱ πιστοί, ἀνοίγει ἡ Ὁραία Πύλη καὶ βγαίνει ὁ διάκονος κρατῶν τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ λέγει :

Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε (πλησιάσατε).
 Καὶ ἀφοῦ κοινωνήσουν ὅλοι, λέγει ὁ ψάλτης.

— Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,
 ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον,
 εὗρομεν πίστιν ἀληθῆ,
 ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες·
 αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν.

Ὁ διάκονος ἀποθέτει τὸ ἅγιον Ποτήριον εἰς τὴν Ἁγίαν Πρόθεσιν. Ὁ δὲ ἱερεὺς παίρνει τὸν ἅγιον Δίσκον καὶ λέγει πρὸς τὸν λαόν.

— Πάντοτε, νῦν καὶ αἰεί.

καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ τὸν τοποθετεῖ καὶ τοῦτον εἰς τὴν Ἁγίαν Πρόθεσιν.

γ') **Ἡ ἀπόλυσις.** Μετὰ τὴν μετάληψιν ὁ διάκονος λέγει:

— Ὁρθοί· μεταλαμβάνοντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καὶ ζωοποιῶν φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Καὶ ὁ ἱερεὺς προσθέτει ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν:

— Ὅτι σὺ εἶ (εἶσαι) ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρί, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ αἰεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. (Πρὸς τὸν λαὸν δὲ λέγει:)

— Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν (ἄς φύγωμεν ἀπὸ τὸν ναὸν μὲ εἰρήνην).

Ὁ διάκονος:

— Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν (ἄς παρακαλέσωμεν τὸν Κύριον).

Καὶ ὁ λαός:

— Κύριε, ἐλέησον.

Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει τὴν λεγομένην *ὀπισθάμβωνον* εὐχὴν τῆς *ἀπολύσεως*. Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας σε, Κύριε...

Τέλος ὁ ψάλλτης ψάλλει τὸν ὕμνον τῆς *ἀπολύσεως*.

— **Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.**

Καὶ ὁ ἱερεὺς κάνει τὴν *ἀπόλυσιν* μὲ τὴν εὐχὴν.

— Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος αὐτοῦ ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς...

Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν,

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός,

ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Καὶ μοιράζει τὸ ἀντίδορον λέγων:

— Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΩΝ

17. Αἱ ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι.

Αἱ ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι γίνονται ὅσες φορὲς εἶναι ἀνάγκη εἰς τοὺς πιστοὺς. Ὅλας αὐτὰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας τὰς εὐρίσκομεν γραμμένας εἰς τὸ **Μέγα Εὐχολόγιον**, πού εἶναι, ὅπως ἐμάθαμεν, Βιβλίον Λειτουργικὸν τῆς Ἐκκλησίας μας.

Αἱ ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

α') **Τὸ Βάπτισμα.** Ἡ ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος περιλαμβάνει α') τοὺς ἐξορκισμοὺς, καὶ β') τὴν βάπτισιν.

Πρῶτα διαβάζει ὁ ἱερεὺς τοὺς ἐξορκισμοὺς εἰς τὸ παιδί. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι νήπιον, τὸ κρατεῖ ἡ **μαμή**. Ὑστερα τὸ παίρνει ἡ **νονά** ἢ ὁ **νονός** — ἀνάδοχος — καὶ αὐτὸς ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἱερέα, ὅταν τὸν ἐρωτᾷ:

— Ἀποτάσση (ἀποκηρύσσεις) τῷ Σατανᾷ, — Ἀποτάσσομαι (ἀποκηρύσσω).

Καὶ κατόπιν:

— Συντάσση τῷ Χριστῷ; (ἔρχεσαι μὲ τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ;)

— Συντάσσομαι (πηγαίνω μὲ τὸν Χριστόν).

— Καὶ πιστεύεις εἰς αὐτόν;

Καὶ ἀπαγγέλλει τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.

Ἐπειτα διαβάζει τὰς εὐχάς, διὰ νὰ ἁγιασθῇ τὸ νερὸ καὶ ὕστερα βαπτίζει τὸ νήπιον μὲ τὰ λόγια αὐτά: (τὸ βουτάει τρεῖς φορὰς).

— Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ — τάδε — εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς — καὶ τοῦ Υἱοῦ — καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος — Καὶ ψάλλεται ὁ ὕμνος:

— Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε,

Χριστὸν ἐνεδύσασθε, ἀλληλούϊα.

Διαβάζεται ὁ Ἀπόστολος (Ρωμ. 6, 4-11) καὶ τὸ Εὐαγγέλιον (Ματθ. 28, 16-20) καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόλυσις.

β') **Τὸ Χρῆσμα.** Ἀμέσως μετὰ τὴν βάπτισιν τοῦ νηπίου, ὁ ἱερεὺς τελεῖ καὶ δεύτερον μυστήριον, πού λέγεται Χρῆσμα. Διότι ὁ ἱερεὺς χρίει, δηλ. ἀλείφει μὲ ἅγιον μύρον εἰς τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ

σώματος τὸ νήπιον πρὸς ἁγιασμόν, καὶ λέγει κάνοντας σὺν σφραγίδα τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.

— Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου — Ἄμην.

γ) Ἡ Ἐξομολόγησις. Εἶναι καὶ αὕτη μυστήριον καὶ μάλιστα ὑποχρεωτικόν. Ἡ ἀκολουθία του ἀρχίζει μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ 50οῦ ψαλμοῦ μετανοίας:

— Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. . .

Ὑστερα ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷ καὶ ὁ χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀπαντᾷ μὲ ἐλλικρίνειαν καὶ νὰ λέγῃ — ἐξομολογεῖται — εἰς τὸν ἱερέα ὅλας του τὰς ἁμαρτίας μὲ συντριβὴν τῆς καρδίας του, καὶ νὰ φαίνεται ὅτι πραγματικὰ μετανοεῖ δι' αὐτάς.

Τέλος ὁ ἱερεὺς — πνευματικὸς — διαβάζει εἰς αὐτὸν — ὅταν τὸν κρίνῃ συγχωρητέον — τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ κάνει ἀπόλυσιν.

δ) Ἡ Χειροτονία. Ἡ Χειροτονία γίνεται πάντοτε μὲ Θεῖαν Λειτουργίαν. Ὀνομάζεται δὲ ἔτσι, διότι ὁ ἐπίσκοπος θέτει τὰ χέρια του εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου, διὰ νὰ λάβῃ οὗτος τὴν Θεῖαν Χάριν, ἣ ὁποία θὰ τὸν κάμῃ ἱκανὸν νὰ τελῇ τὰς λειτουργίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ διδάσκῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὴν ἐνορίαν του εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἐκκλησίας του.

Μὲ τὴν ἀκολουθίαν τῆς χειροτονίας τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Μὲ αὐτὸ ἐκλέγονται οἱ ἄξιοι λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας. Οὗτοι δὲ εἶναι α') ὁ διάκονος, β') ὁ πρεσβύτερος ἢ ἱερεὺς καὶ γ') ὁ ἐπίσκοπος ἢ ἀρχιερεὺς.

Ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖται ὑπὸ δύο ἄλλων τοῦλάχιστον ἐπισκόπων. Ὁ δὲ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ὑπὸ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἐπισκόπων.

Ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖται, ὅταν ψάλλεται εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν ὁ ὕμνος « Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος Ἰσχυρὸς κλπ. ». Ὁ πρεσβύτερος χειροτονεῖται πρὸ τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου τῆς Λειτουργίας. Καὶ ὁ διάκονος μετὰ τὸν ὕμνον τῆς Θεοτόκου: » Ἄξιον ἔστιν ὡς ἀληθῶς κλπ. ».

Καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις διακόπτεται πρὸς στιγμὴν ἡ ἀκολουθία τῆς Θεῖας Λειτουργίας καὶ ὀδηγεῖται ὁ ὑποψήφιος ἐμπρὸς εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. Ἐκεῖ γίνεται πνευματικὸς χορὸς, γύρω ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ ψάλλονται ὠραῖα τροπάρια.

Κατόπιν ὁ ἐπίσκοπος ἐπιθέτει τὰ χέρια του εἰς τὸν χειροτονούμενον καὶ λέγει τὴν εὐχὴν τῆς Χειροτονίας.

— Ἡ Θεῖα Χάρις ἣ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ

ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα προχειρίζεται τὸν . . . (τάδε) εἰς . . . (τάδε, διάκονον ἢ πρεσβύτερον ἢ ἐπίσκοπον).

Εὐξώμεθα οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ Χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Ὁ λαὸς ψάλλει τότε μὲ κατάνυξιν τὸν ὕμνον.

— Κύριε, ἐλέησον.

Τέλος ὁ ἐπίσκοπος ἐνδύει μὲ τὰ νέα ἱερά ἄμφια τὸν χειρονηθέντα καὶ λέγει, ἐνῶ ὁ λαὸς ἐπαναλαμβάνει :

— Ἄξιος.

Καὶ συνεχίζεται ἡ Θεία Λειτουργία, εἰς τὴν ὁποίαν λαμβάνει μέρος καὶ ὁ χειροτονηθεὶς.

ε') **Τὸ Εὐχέλαιον.** Τὸ Εὐχέλαιον γίνεται, ὅταν θελήσῃ ὁ χριστιανός, ἢ εἰς τὸν ναὸν ἢ εἰς τὸ σπίτι του. Ἐπίσημως καὶ τακτικῶς γίνεται τὸ Εὐχέλαιον τὴν Μεγάλην Τετάρτην τὸ ἀπόγευμα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ ἱερεὺς διαβάζει πολλὰς εὐχὰς, ἀναγινώσκει δὲ ἑπτὰ Ἀποστόλους καὶ ἑπτὰ Εὐαγγέλια. Εἰς τὸ τέλος ἀλείφει μὲ τὸ ἁγιασθὲν ἔλαιον τοὺς χριστιανούς καὶ κάνει ἀπόλυσιν.

στ') **Ὁ Γάμος.** Ἡ ἀκολουθία τοῦ Γάμου ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη α') τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀρραβῶνος καὶ β') τὴν ἀκολουθίαν τοῦ στεφανώματος.

Κατὰ τὸν ἀρραβῶνα ὁ ἱερεὺς ἀνταλλάσσει μεταξὺ τῶν νεονύμφων τὰ δακτυλῖδια καὶ λέγει :

— Ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (τάδε) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (τάδε) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Κατὰ τὸ στεφάνωμα δὲ ἡ στέφιν ὁ ἱερεὺς στέφει δηλ. στεφανώνει τοὺς νεονύμφους μὲ στέφανα καὶ λέγει.

Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (τάδε) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (τάδε) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ κατόπιν ψάλλει :

— **Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξη καὶ τιμὴ
στεφάνωσον αὐτούς.**

Τέλος διαβάζεται ὁ Ἀπόστολος (Ἐφεσ. 5, 20-33) καὶ τὸ Εὐαγγέλιον (Ἰωάν. 2, 1-11), γίνεται πνευματικὸς χορὸς, ὅπως εἰς τὴν Χειροτονίαν, καὶ εἰς τὸ τέλος γίνεται ἀπόλυσις.

ζ') **Τὰ Ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ.** Τὰ Ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ εἶναι

ἀκολουθία, ἡ ὁποία ψάλλεται μίαν μόνον φορὰν εἰς κάθε νεοϊδρυσμένον ναόν.

Γὰ Ἐγκαίρια τὰ τελεῖ πάντοτε ἐπίσκοπος. Εἰς τὸν Ὅρθρον γίνεται ἡ ἐπένδυσις τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ ὁ καθαγιασμός της μὲ λείψανα ἁγίων ἢ μαρτύρων.

Κατόπιν ὅλον τὸ ἐκκλησίασμα βγαίνει ἔξω μαζὶ μὲ τοὺς κληρικούς καὶ κάνουν λιτανεῖαν γύρω ἀπὸ τὸν ναόν. Ὑστερα μπαίνουν μέσα καὶ τελοῦν τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν.

η΄) Ὁ Ἁγιασμός. Εἶναι ἀκολουθία, ἡ ὁποία τελεῖται ὅσες φορὲς θέλει ὁ χριστιανὸς ἢ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ εἰς τὸ σπίτι του ἢ τὸ χωράφι του κλπ. Αὐτὸς λέγεται *μικρὸς Ἁγιασμός*.

Ὑπάρχει καὶ ὁ *μέγας Ἁγιασμός*. Αὐτὸς εἶναι ἀκολουθία τακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ γίνεται δύο φορὰς τὸν χρόνον. Τὴν παραμονὴν καὶ τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων.

Εἰς τὸν μικρὸν Ἁγιασμὸν ἀγιάζεται τὸ νερὸ μὲ διαφόρους εὐχὰς, τροπάρια καὶ ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Εἰς τὸ τέλος ὁ ἱερεὺς ὁρατίζει τοὺς χριστιανούς καὶ ψάλλει τὸ τροπάριον.

— Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου,
καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου...

Εἰς τὸν μεγάλον Ἁγιασμὸν ψάλλονται ὠραῖα τροπάρια, διαβάζονται ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου, ἀπαγγέλλονται ὠραῖες εὐχὲς καὶ εἰς τὸ τέλος ψάλλεται τὸ τροπάριον :

— Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,...

θ΄) Ἡ Παράκλησις. Λέγεται καὶ παρακλητικὸς κανὼν. Εἶναι ἀκολουθία ἕκτακτος. Γίνεται δηλ. ὅσες φορὲς θέλει ὁ χριστιανὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ εἰς τὸ σπίτι του.

Ἐχομεν δύο παρακλήσεις, α΄) τὴν μικρὰν καὶ β΄) τὴν μεγάλην. Καὶ αἱ δύο εἶναι καὶ τακτικαὶ ἀκολουθίαι. Διαβάζονται κατὰ τὸ Δεκαπενταύγουστον ἐναλλάξ. Διότι ἀναφέρονται καὶ αἱ δύο εἰς τὴν Παναγίαν, ὅπου τὴν παρακαλοῦμεν νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὸν Υἱὸν της καὶ Θεόν, νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ διαφόρους κινδύνους, ἀσθενείας κλπ.

ι΄) Ἡ Κηδεῖα καὶ τὰ Μνημόσυνα. Ἡ Κηδεῖα εἶναι ἀκολουθία, ποὺ ψάλλεται εἰς τὸν νεκρόν. Διὰ τοῦτο λέγεται καὶ ἀκολουθία νεκρώσιμος.

Ἡ ἀκολουθία αὕτη περιέχει δύο μέρη α΄) τὸ *τριάγιον*, ποὺ ψάλλεται εἰς τὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ καὶ β΄) τὸ *ἐξοδιαστικόν*, ποὺ ψάλλεται εἰς τὸν ναόν.

Τὸ τρισάγιον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλίγα τροπάρια καὶ ἀπὸ συντόμους εὐχάς. Τὸ δὲ ἐξοδιαστικὸν περιέχει τὸν Ἄμωμον ἦτοι στίχους τοῦ 118ου ψαλμοῦ, τὰ νεκρώσιμα εὐλογητάρια καὶ τοὺς μακαρισμοὺς μὲ τὸν κανόνα.

Τὸ ἐξοδιαστικὸν ἀκόμη ἔχει καὶ Ἄποστολον (Α΄ Θεσ. 4, 13-17) καὶ Εὐαγγέλιον (Ἰωάν. 5, 24-30). Τελευταῖον ψάλλεται τὸ τροπάριον

— Δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμὸν δῶμεν, ἀδελφοί, τῷ θανόντι, εὐχαριστοῦντες Θεῷ. Οὗτος γὰρ ἐξέλιπε τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ πρὸς τάφον ἐπέιγεται. . .

Ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόλυσις καὶ ἡ ταφή τοῦ νεκροῦ.

Τὸ *Μνημόσυνον* εἶναι καὶ αὐτὸ ἱερά ἀκολουθία, πού ψάλλεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου, τὴν ἐνάτην καὶ τὴν τεσσαρακοστήν (τὰ σαράντα) καὶ εἰς τὸν χρόνον. Ψάλλεται τότε τὸ τρισάγιον καὶ ὁ ὕμνος:

— Μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπαυσον, Χριστέ, τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, ἐνθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτητος.

Τέλος διαβάζονται αἱ συγχωρητικαὶ εὐχαὶ καὶ γίνεται ἡ ἀπόλυσις μὲ τὴν εὐχὴν:

— Αἰωνία ἡ μνήμη (τρεῖς φορές).

ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

† 18. Τί είναι αι Έορταί.

Αι έορταί είναι ό χρόνος ό ώρισμένος ύπό τής Έκκλησίας μας δια την λατρείαν του Θεου. Κατά τας ήμέρας αυτάς οι χριστιανοί είναι ύποχρεωμένοι να πηγαίνουν εις την εκκλησίαν και όλοι μαζί να κάμουν την προσευχήν των άπό κοινου και να λατρεύουν τον Θεόν.

Κάθε ήμέρα είναι και έορτή, δηλ. είναι κατάλληλος δια κοινήν προσευχήν και λατρείαν του Θεου. Και έπειδή τουτο είναι άδύνατον, διότι οι άνθρωποι είναι ανάγκη να πηγαίνουν και εις την εργασία των, και να εργάζονται, δια τουτο ή Έκκλησία μας ώρισε τας **μεγάλας έορτάς**, κατά τας όποιας οι άνθρωποι δέν πρέπει να εργάζονται, αλλά να έχουν άργιαν.

Αι μεγάλαί έορταί έχουν σκοπόν θρησκευτικόν και υγιεινόν. Πρέπει δηλ. οι άνθρωποι να μη εργάζονται συνεχώς. Διότι ή συνεχής εργασία καταστρέφει τον οργανισμόν των. Άλλά να αναπαύονται εις τας ήμέρας τής έορτής. Τας ήμέρας δέ αυτάς πρέπει να τας άφιερώνουν εις την κοινήν προσευχήν και την λατρείαν του Θεου. Έτσι λέγει ή τετάρτη έντολή.

Έορτάς έχει ή Έκκλησία μας πολλάς. Μέσα εις την **Έβδομάδα** έορτάζει την Τετάρτην και την Παρασκευήν, τó Σάββατον και την Κυριακήν, εις ανάμνησιν τής ζωής του Χριστου. Την Τετάρτην δια την προδοσίαν του Ιούδα, την Παρασκευήν δια την Σταύρωσιν του Χριστου, τó Σάββατον δια την Ταφήν και την Δημοουργίαν του Κόσμου, και την Κυριακήν δια την Άνάστασιν.

Μεγάλη έορτή τής έβδομάδος θεωρείται ή **Κυριακή**, και έορτάζεται με άργιαν. Έχομεν όμως και άλλας έορτάς και μάλιστα μεγάλας μέσα εις τó **έτος**, όπου έορτάζομεν τά μεγάλα γεγονότα τής ζωής του Χριστου, τής Παναγίας και των Άγίων.

Αι έορταί του Χριστου λέγονται **Δεσποικαί**. Τής Παναγίας, δηλ. τής Θεομήτορος ή Μητρος του Θεου λέγονται **Θεομητορικαί**.

Αἱ ἄλλαι ἑορταί, κατὰ τὰς ὁποίας ἑορτάζονται διάφοροι ἅγιοι, λέγονται *ἑορταί τῶν Ἀγίων*.

19. Αἱ Δεσποτικάι ἑορταί.

Δεσποτικάι λέγονται αἱ ἑορταί τοῦ *Δεσπότου* Χριστοῦ. Εἶναι δηλ. ἀφιερωμένοι εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Τὰς διαιροῦμεν εἰς δύο α') εἰς ἀκινήτους, ποὺ ἔχουν ἀρχὴν τὰ Χριστοῦγεννα καὶ β') εἰς κινήτας, ποὺ ἔχουν κέντρον τὸ Πάσχα.

Α'. *Ἀκίνητοι ἑορταί*. Λέγονται ἀκίνητοι, διότι πέφτουν πάντοτε τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν τοῦ ἔτους. Τοιαῦτα ἑορταί εἶναι:

Τὰ Χριστοῦγεννα. Ἑορτάζομεν τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰς 25 Δεκεμβρίου πάντοτε.

Ἔστερα ἀπὸ 8 ἡμέρας, δηλ. τὴν 1ην Ἰανουαρίου ἑορτάζομεν τὴν *Περιτομὴν τοῦ Κυρίου*. Μαζὶ μὲ τὴν *πρωτοχρονιά* καὶ μὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου *Βασιλείου*. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐδόθη εἰς τὸν Χριστὸν τὸ ὄνομα *Ἰησοῦς* δηλ. Σωτῆρ.

Εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου ἑορτάζομεν τὰ *Θεοφάνεια*. Δηλ. τὴν φανέρωσιν τοῦ Θεοῦ - Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον. Ἡ ἑορτὴ αὕτῃ λέγεται καὶ τῶν *Φώτων*. Ἑορτάζομεν δὲ τότε τὴν Βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν καὶ Προδρόμου.

Ὅμοίως εἰς τὰς 2 Φεβρουαρίου, δηλ. 40 ἡμέρας μετὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ἑορτάζομεν τὴν *Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου*. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐπῆγεν ἡ Θεοτόκος εἰς τὸν Ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ τὰ πάρη εὐχὴν. Ἐκεῖ δὲ ὑπεδέχθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ τὸν Χριστὸν ὁ γέρον Συμεὼν καὶ εἶπεν:

— Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλόν σου, Δέσποτα,
κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ,
ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου,
ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν,
φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν
καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ.

Εἰς τὰς 6 Αὐγούστου ἑορτάζομεν τὴν *Μεταμόρφωσιν* τοῦ Σωτῆρος, ποὺ ἔγινε ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Θαβῶρ τῆς Γαλιλαίας.

Τέλος εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου ἑορτάζομεν τὴν *Σταύρωσιν* τοῦ Χριστοῦ ὡς ἑορτὴν τῆς *Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ*, ὅπως

τὴν Ἀνάστασιν αὐτοῦ τὴν ἐορτάζομεν καὶ κάθε **Κυριακὴν**, καὶ ἰδιαίτερος τὸ Πάσχα.

Β'. Κινηταὶ ἐορταί. Αὐταὶ πάλιν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ Πάσχα, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστὸν, εἶναι κινήτων καὶ ἐορτάζεται ἀπὸ τὰς 22 Μαρτίου ἕως τὰς 25 Ἀπριλίου τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου ἢ ἀπὸ τὰς 4 Ἀπριλίου ἕως τὰς 8 Μαΐου τοῦ νέου.

Κέντρον τῶν κινήτων Δεσποτικῶν ἐορτῶν εἶναι **Τὸ Πάσχα**. Κατὰ τὴν ἐορτὴν αὐτὴν ἐορτάζομεν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν.

Τὸ Πάσχα πάντοτε πέφτει ἡμέραν Κυριακὴν. Προηγεῖται αὐτοῦ νηστεία 40 ἡμερῶν, ἡ ὁποία τελειώνει τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου. Ἔχομεν ἐορτὰς πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἐορτὰς μετὰ τὸ Πάσχα.

α') Αἱ ἐορταὶ πρὸ τοῦ Πάσχα ἀρχίζουσι ἀπὸ τὴν **Κυριακὴν** τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου. Ὅτε ἀνοίγει τὸ Τριψίδιον, τὸ γνωστὸν βιβλίον τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἄλλη Κυριακὴ, πού ἐρχεται, λέγεται **τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ**. Ἀπὸ τὴν παραβολὴν, πού διαβάζεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἄλλη Κυριακὴ λέγεται **τῆς Ἀπόκρεω**. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν διατάσσεται ἡ νηστεία τοῦ κρέατος. Τὴν παραμονὴν τῶν Ἀπόκρεω ἐορτάζεται τὸ Σάββατον τῶν ψυχῶν ἢ ψυχασάββατο. Ἡ ἄλλη λέγεται **τῆς Τυροφάγου**, ἐπειδὴ μόνον τυρὶ, αὐγά, ψάρια κλπ. τρώγουσι τὴν ἐβδομάδα αὐτὴν. Ἀπὸ τὴν Δευτέραν δὲ ἀρχίζει ἡ αὐστηρὰ νηστεία, πού δὲν τρώγουσι οὔτε λάδι. Διὰ τοῦτο λέγεται **Καθαρά**.

Ἡ πρώτη Κυριακὴ τῆς νηστείας τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς λέγεται Κυριακὴ **Α' τῶν νηστειῶν** ἢ **τῆς Ὁρθοδοξίας**. Διότι γίνεται ἀνάμνησις τοῦ θριαμβοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν καὶ μάλιστα τῶν Εἰκονομάχων.

Τὴν Τρίτην Κυριακὴν τῶν νηστειῶν γίνεται ἡ **προσκύνησις τοῦ Τ. Σταυροῦ**, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Τὴν **Πέμπτην** δὲ τῆς πέμπτης ἐβδομάδος τῆς νηστείας διαβάζεται ὁ **Μέγας Κανὼν**. Ὁμοίως τὸ Σάββατον τῆς ἰδίας ἐβδομάδος ψάλλεται ὁ **Ἀκάθιστος Ὕμνος**, πού εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὴν Παναγίαν, ὡς ὑπέρομαχον καὶ προστάτιν τῆς Κων/πόλεως.

Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων. Εἶναι ἡ ἕκτη Κυριακὴ τῆς νηστείας. Τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν ἀνάστασιν τοῦ **Λαζάρου**.

Τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων ἡ Ἐκκλησία μας μοιράζει βάρια καὶ κλάδους δάφνης — βάριας.

Ἐκ τῆν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς αὐτῆς ἀρχίζει ἡ **Μεγάλη Ἑβδομάς**. Κατὰ τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν παρατείνεται ἡ νηστεία, διότι γίνεται ἡ ἀναπαράστασις τῶν Παθῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἰδίως τὴν Μεγάλην Πέμπτην, Παρασκευὴν καὶ Σάββατον.

Τὴν Μεγάλην Τετάρτην ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς ἁμαρτωλῆς γυναικας, ἡ ὁποία ἔπλυνε τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ μὲ τὰ δάκρυά της, τὰ ἔλειψε μὲ τὸ πολὺτιμον μύρον καὶ τὰ ἐσπόγγισε μὲ τὰ μαλλιά της κεφαλῆς της. Τότε λέγεται καὶ τὸ ὄραϊον τροπάριον τῆς Κασσιανῆς, πὺ εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸ γεγονός τοῦτο.

Τὴν Μεγάλην Πέμπτην γίνεται ἡ ἀνάμνησις τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Διὰ τοῦτο τελεῖται τὸ πρῶτὸ ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ οἱ χριστιανοὶ κοινωνοῦν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, τὰ ὁποία τὴν ἡμέραν αὐτὴν μᾶς παρέδωκεν ὁ Κύριος.

Τὸ βράδυ ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τῶν Παθῶν καὶ διαβάζονται τὰ Δώδεκα Εὐαγγέλια, δηλ. δώδεκα περικλοπαι ἀπὸ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, πὺ περιγράφουν τὰ ἅγια Πάθη τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἑορτάζομεν τὴν Σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ πρῶτὸ διαβάζονται αἱ Μεγάλαι Ὠραὶ. Ὠραῖο καὶ λυπητερό εἶναι τὸ τροπάριον :

- Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου
 ὁ ἐν ὕδασι τὴν Γῆν κρεμάσας.
 Στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιτίθεται
 ὁ τῶν ἀγγέλων Βασιλεύς.
 Ψευδῆ πορφύραν περιβάλλεται
 ὁ περιβάλλων τὸν Οὐρανὸν ἐν νεφέλαις.
 Ῥάπισμα κατεδέξατο
 ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ἐλευθερώσας τὸν Ἀδάμ.
 Ἦλοις προσηλώθη ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας.
 Λόγῃ ἐκεντήθη ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου.
 Προσκυνοῦμέν σου τὰ πάθη, Χριστέ,
 δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν ἐνδοξὸν σου Ἀνάστασιν.

Τὸ Μέγα Σάββατον ἑορτάζομεν τὴν ὀλόσωμεν ταφὴν καὶ τὴν εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Ἄδου κάθοδον τοῦ Κυρίου.

Ὠραῖα εἶναι τὰ ἐγκώμια, πὺ ψάλλονται κατὰ τὸν Ἐπιτάφιον Θρῆνον.

- Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθη, Χριστέ,
 καὶ ἀγγέλων στρατιαὶ ἐξεπλήσσαντο,
 συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν σὴν

— Ἡ ζωὴ πῶς θνήσκεις, πῶς καὶ τάφῳ οἰκεῖς ;
 Τοῦ θανάτου τὸ βασίλειον λύεις δέ,
 καὶ τοῦ Ἄδου τοὺς νεκροὺς ἐξανιστᾶς.

— Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ὕμνον τῇ ταφῇ σου
 προσφέρουσι, Χριστέ μου.

Ἔρραναν τὸν τάφον αἱ μυροφόροι μύρα
 λίαν πρωτὶ ἐλθοῦσαι.

Τὸ πρωτὶ τελεῖται ὁ Ἑσπερινὸς καὶ ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου
 Βασιλείου.

Ἔτσι τελειώνει ἡ περίοδος τῶν ἑορτῶν πρὸ τοῦ Πάσχα. Κλεί-
 νει δὲ καὶ τὸ Τριώδιον. Διότι ἀπὸ τὸ Μεσονύκτιον, ποὺ θὰ γίνῃ ἡ
 Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, τὸ **Πάσχα**, θὰ ἀνοίξῃ τὸ ἄλλο λειτουρ-
 γικὸν βιβλίον, ποὺ λέγεται Πεντηκοστάριον.

β') **Τὸ Πάσχα.** Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα, ἡ πρὸ **λαμπρὰ** ἑορτὴ τῆς
 Ὁρθοδοξίας. Διότι ἑορτάζεται ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ. Δηλ. ὁ
 θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ ἀπέναντι τοῦ θανάτου. Ὁ Χριστὸς τὴν ἡμέ-
 ραν αὐτὴν ἐπέρασε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς
 τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τὴν Γῆν εἰς τὸν Οὐρανόν. Ἔτσι λέγει ἓνας
 ὕμνος, ποὺ ψάλλεται ἐκείνην τὴν ἁγίαν νύκτα.

— Ἀναστάσεως ἡμέρα, λαμπρυνθῶμεν, λαοί,
 Πάσχα Κυρίου, Πάσχα·
 ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν
 καὶ ἐκ Γῆς πρὸς Οὐρανόν
 Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διαβίβασεν
 ἐπινίκειον ἄδοντας.

γ') Ὑστερα ἀπὸ οὐκὼν ἡμέρας, δηλ. τὴν ἐπομένην Κυριακὴν,
 ποὺ λέγεται καὶ **Ἀντίπασχα**, ἑορτάζομεν τὴν ψηλάφησιν τοῦ Θωμᾶ.
 Καὶ ἡ Κυριακὴ λέγεται **τοῦ Θωμᾶ**. Ἡ δευτέρα Κυριακὴ ἀπὸ τοῦ
 Πάσχα λέγεται **τῶν Μυροφόρων**. Διότι ἑορτάζονται ὅλοι οἱ μυ-
 ροφόροι ἅγιοι, ποὺ ἄλειψαν τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ με μύρα καὶ τὸ
 ἔθαψαν, ὅπως ὁ Ἰωσήφ, ὁ Νικόδημος καὶ αἱ μυροφόροι γυναῖκες,
 ποὺ ἔμαθαν πρῶται τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τρίτη Κυριακὴ λέγεται τοῦ **Παραλύτου** καὶ ἡ τετάρτη τῆς
Σαμαρείτιδος, ἀπὸ τὰς περικοπὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ διαβά-
 ζονται τότε. Ὁμοίως καὶ ἡ πέμπτη Κυριακὴ **τοῦ Τυφλοῦ**. Μεταξὺ
 δὲ τῆς τετάρτης Κυριακῆς, τὴν Τετάρτην τῆς ἐβδομάδος, ἑορτά-
 ζεται ἡ **Μεσοπεντηκοστή**.

Ἦστερα ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ ἔχομεν δύο ἑορτὰς μέσα εἰς τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν. Τὴν **Τετάρτην**, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀποδίδεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καὶ τελειώνει τὸ «Χριστὸς ἀνέστη». Ὡραία εἶναι ἡ ἀκολουθία τῆς Θ' ὥρας τὴν ἡμέραν αὐτὴν. Καὶ ἡ Πέμπτη τῆς Ἐπιφανείας. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς Οὐρανοὺς.

Ἡ ἕκτη Κυριακὴ ἀπὸ τὸ Πάσχα λέγεται τῶν Ἁγίων Πατέρων. Τότε ἑορτάζονται οἱ ἅγιοι 318 Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, πού συνήλθε ἐναντίον τοῦ Ἀρείου καὶ ἐκανόνισε τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα.

Τὸ Σάββατον αὐτῆς τῆς ἑβδομάδος γίνεται μνημόσυνον χάριν τῶν κεκοιμημένων — πεθαμένων — χριστιανῶν καὶ λέγεται **Ψυχασάββατον**.

Ἡ ἑβδόμη Κυριακὴ εἶναι ἡ **Πεντηκοστή**. Δηλ. 50 ἡμέρες ἀπὸ τὸ Πάσχα. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν ἐπιφοίτησιν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν ἡμέραν αὐτὴν γίνεται καὶ ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Δευτέρας, πού ἑορτάζεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ διαβάζονται ὠραῖες εὐχῆς. Τὰς εὐχὰς αὐτὰς τὰς ἀκούουν οἱ χριστιανοὶ **γονατιστοί**. Διὰ τοῦτο λέγονται εὐχαὶ τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς.

Τέλος τὴν ἐπομένην ὀγδόην Κυριακὴν μετὰ τὸ Πάσχα ἔχουν τελειώσει αἱ ἑορταὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου. Ἡ Κυριακὴ αὕτη λέγεται τῶν Ἁγίων Πάντων. †

20. Αἱ Θεομητορικαὶ ἑορταί.

Θεομητορικαὶ λέγονται αἱ ἑορταὶ τῆς Θεομήτορος, δηλ. τῆς Θεοτόκου, τῆς Παρθένου Μαρίας, ἡ ὁποία ἐγέννησε τὸν Θεὸν — Χριστόν. Αὐτὲς ἀναφέρονται εἰς τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τῆς Παναγίας καὶ εἶναι ὅλες ἀκίνητες. Ἀπὸ αὐτὰς αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς.

Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου. Ἐορτάζεται εἰς τὰς 8 Σεπτεμβρίου. Γονεῖς τῆς ἦσαν ὁ Ἰσακίμ καὶ ἡ Ἄννα.

Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἐορτάζονται εἰς τὰς 21 Νοεμβρίου. Ἡ Μαρία δηλ. εἰς ἡλικίαν 3 ἐτῶν ἀφιερώθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τότε οἱ γονεῖς τῆς τὴν ἔφεραν καὶ τὴν παρέδωκαν εἰς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Ναοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐβγήκεν ἡ Μαρία εἰς ἡλικίαν 15 περιόπου ἐτῶν.

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Ἐορτάζεται εἰς τὰς 25 Μαρτίου, ἑννέα μῆνας πρὸ τῶν Χριστουγέννων, μαζί με τὴν Ἐθνικὴν Ἐορτὴν τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἔφερεν εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν τὴν καλὴν εἶδῃσιν, ὅτι θὰ γεννήσῃ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου.

Ἡ Κοίμησις τῆς Παναγίας. Εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ θανάτου καὶ τῆς μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ Παρθένος Μαρία ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν περίπου 70 ἐτῶν, τὴν 15 Αὐγούστου. Τῆς ἑορτῆς αὐτῆς προηγείται νηστεία 15 ἡμερῶν — Δεκαπενταύγουστο, πού εἶναι μαζί καὶ νηστεία διὰ τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ Πανάγιον ὄμως σῶμα τῆς Θεοτόκου δὲν ἔμεινε εἰς τὸν τάφον. Διότι σύμφωνα με ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ὁ υἱὸς τῆς καὶ Θεός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνέλαβεν αὐτὸ εἰς τοὺς Οὐρανοὺς. Τοῦτο λέγεται Μετάστασις τῆς Θεοτόκου, καὶ ἑορτάζεται μαζί με τὴν Κοίμησιν.

21. Ἐορταὶ τῶν Ἁγίων.

Αἱ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων περιλαμβάνουν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων ἀγγέλων, τῶν ἁγίων ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἁγίων ἀντικειμένων.

α') Ἐορτὰς τῶν Ἀγγέλων ἔχομεν εἰς τὰς 8 Νοεμβρίου τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, πού λέγονται Ταξιάρχαι τῶν ἄνω δυνάμεων. Εἰς τὰς 26 Μαρτίου ἔχομεν ἄλλην ἑορτὴν, πού λέγεται Συναξίς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ κλπ.

β') Ἐορτὰς ἁγίων ἀντικειμένων ἔχομεν εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου τὴν Υψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Εἰς τὰς 16 Αὐγούστου εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Μανδηλίου, δηλ. «τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνης» τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἰς τὰς 31 Αὐγούστου εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς ἁγίας Ζώνης τῆς Θεοτόκου κλπ.

γ') Τέλος ἑορτὰς ἁγίων ἀνθρώπων ἔχομεν πολλὰς. Ἐορτὰς προφητῶν, ὅπως τοῦ Προφήτου Ἠλία (20 Ἰουλίου) τοῦ Προφήτου, Προδρομοῦ καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου πολλὰς (εἰς τὰς 24 Ἰουνίου ἢ γέννησις, εἰς τὰς 7 Ἰανουαρίου ἢ συναξίς, εἰς τὰς 29 Αὐγούστου ἢ ἀποκεφάλισις κλπ. κλπ.).

Ἐχομεν καὶ ἑορτὰς μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως Πέτρου καὶ Παύλου (εἰς τὰς 29 Ἰουνίου), τῶν 12 Ἀποστόλων (εἰς τὰς 30 Ἰουνίου) καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἑορτάζεται εἰς τὰς

27 Δεκεμβρίου. Τοῦ μάρτυρος **Δημητρίου** εἰς τὰς 26 Ὀκτωβρίου, καὶ **Γεωργίου** εἰς τὰς 23 Ἀπριλίου. Τῆς μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς (26 Ἰουλίου) καὶ τῆς ἁγίας Βαρβάρας (4 Δεκεμβρίου) κλπ.

Ἔχομεν ἀκόμη ἑορτὰς βασιλέων καὶ ἰσαποστόλων, ὅπως τῶν **Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης** (21 Μαΐου) τῆς ἁγίας Θεοδώρας κλπ. Ὁμοίως καὶ ἑορτὰς μεγάλων μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν ὁσίων **Ἀντωνίου** (17 Ἰανουαρίου), **Εὐθυμίου**, Σάββα κλπ. Καὶ Πατριαρχῶν, ὅπως τοῦ ἁγίου **Ἀθανασίου** (18 Ἰανουαρίου), τῶν Τριῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ ἱεραρχῶν **Βασιλείου, Γρηγορίου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου**, εἰς τὰς 30 Ἰανουαρίου. Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς αὐτῆς, ἣ ὁποία θεωρεῖται καὶ ἑορτὴ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Σχολείων λέγει :

—Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας
 τῆς τρισηλίου Θεότητος,
 τοὺς τὴν Οἰκουμένην ἀκτίσι δογμάτων
 θείων πυρσεύσαντας,
 τοὺς μελιρρύτους ποταμοὺς τῆς σοφίας,
 τοὺς τὴν Κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι
 καταρδεύσαντας,
 Βασίλειον τὸν Μέγαν,
 καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον,
 σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ
 τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι.
 Πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἔρασταί
 συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν·
 αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι
 ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρὸςβεύουσιν.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελίς
1. Τί εἶναι καὶ τί διδάσκει ἡ Κατήχησις	5
2. Κατηχητικαὶ Σχολαὶ καὶ κατηχηταὶ	5
3. Ἡ σημερινὴ κατηχητικὴ κίνησις	6
4. Σκοπὸς καὶ ὠφέλεια τῆς Κατηχήσεως	7
5. Τί εἶναι ἡ Ἐρησκεία	7
6. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐρησκεία	10
7. Ἡ Ἁγία Γραφή	10
8. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις	11

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ ΠΙΣΤΙΣ

Ἡ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

9. Ἱστορία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως	13
---	----

Ι. Ο ΘΕΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

10. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου	14
α') Ἡ Ἁγία Τριάς	14
β') Ὁ Θεὸς ἰδιότητες αὐτοῦ ἢ προσόντα	14
γ') Ὁ Θεὸς δημιουργὸς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς	15
δ') Ὁ πνευματικὸς κόσμος	15
ε') Ὁ ὕλικὸς κόσμος	16
στ') Ὁ ἄνθρωπος	17
ζ') Ἡ Θεία Πρόνοια	18

II. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

	<i>Σελίς</i>
11. Ὁ Χριστός εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ	19
12. Ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς	20
13. Ὁ Υἱὸς ἐγένεν ἄνθρωπος	21
14. Ἡ Σταύρωσις καὶ ἡ Ταφή	22
15. Ἡ Ἀνάστασις	22
16. Ἡ Ἀνάληψις	24
17. Ἡ Δευτέρα Παρουσία	25

III. ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

18. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα	26
-------------------------------	----

IV. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΑΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

19. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ	27
20. Ἡ σημερινή εἰκὼν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ	28
21. Εἰς Κύριος, Μία Πίστις, Ἐν Βάπτισμα	29
22. Τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας	30
α') Τὸ Βάπτισμα	32
β') Τὸ Χρῖσμα ἢ Μύρον	32
γ') Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ Κοινωνία — Μετάληψις	33
δ') Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις	34
ε') Ἡ Ἱερωσύνη	35
στ') Τὸ Εὐχέλαιον	36
ζ') Ὁ Γάμος	36

V. ΤΑ ΕΣΧΑΤΑ

23. Ἡ προσδοκία τῆς ἀναστάσεως	36
24. Ἡ μέλλουσα ζωὴ	38

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελίς

1. Τί εἶναι καὶ διδάσκει ἡ Λειτουργικὴ	55
2. Σκοπὸς καὶ ὠφέλεια τῆς Λειτουργικῆς	55
3. Πηγαὶ τῆς Λειτουργικῆς. Τὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας	58

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟΠΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ

4. Ὁ ναὸς καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ	58
5. Ρυθμοὶ τῶν Χριστιανικῶν ναῶν	60
6. Διακόσμησις καὶ φωτισμὸς τῶν ναῶν	62
7. Τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ ναοῦ	63
8. Τὰ ἱερὰ καλύμματα καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια	65

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΑΙ ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

9. Τακτικαὶ καὶ ἔκτακτοι ἀκολουθίαι	68
10. Οἱ ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας μας	68

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ

11. Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι	70
α') Αἱ Ὁραι	70
β') Ὁ Ἑσπερινὸς	70
γ') Τὸ Ἀπόδειπνον	71

δ')	Τὸ Μεσονυχτικόν	72
ε')	Ὁ Ὅρθρος	72
στ')	Ἡ Προσκομιδὴ	73
12.	Ἱστορία τῆς Θείας Λειτουργίας	75
α')	Ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου	76
β')	Ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου	76
γ')	Ἡ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου	76
δ')	Ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων	77

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

13.	Διαιρέσεις τῆς Θ. Λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου	78
14.	Τὸ Προόμιον τῆς Θείας Λειτουργίας	79
15.	Ἡ Ὑπόθεσις τῆς Θείας Λειτουργίας	80
α')	Ἡ μικρὰ Εἴσοδος	80
β')	Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν	80
γ')	Ἡ Λειτουργία τῶν Πιστῶν	81
δ')	Ἡ ὁμολογία τῆς Πίστεως	82
ε')	Ἡ ἀγία ἀναφορὰ	83
στ')	Ἡ μετουσίωσις τῶν Δώρων	84
ζ')	Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ	86
16.	Ὁ Ἐπίλογος τῆς Θείας Λειτουργίας	87
α')	Ἡ ὕψωσις τῶν Τιμίων Δώρων	87
β')	Ἡ κοινωνία ἢ μετάλληψις	87
γ')	Ἡ ἀπόλυσις	89

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ

17.	Αἱ ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι	90
α')	Τὸ Βάπτισμα	90
β')	Τὸ Χρῆσμα ἢ ἅγιον Μύρον	90

γ')	Ἡ Ἐξομολόγησις ἢ Μετάνοια	91
δ')	Ἡ Χειροτονία	91
ε')	Τὸ Εὐχέλαιον	92
στ')	Ὁ Γάμος	92
ζ')	Τὰ Ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ	92
η')	Ὁ Ἀγιασμός	93
θ')	Ἡ Παράκλησις	93
ι')	Ἡ Κηδεία καὶ τὰ Μνημόσυνα	93

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

18.	Τί εἶναι αἱ ἐορταί	95
19.	Αἱ Δεσποτικαὶ ἐορταί	96
	Α'. Ἀκίνητοι	96
	Β'. Κινηταί. α') Πρὸ τοῦ Πάσχα. β') Τὸ Πάσχα. γ') Με- τὰ τὸ Πάσχα	97
20.	Αἱ Θεομητορικαὶ ἐορταί	100
21.	Ἐορταί τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων καὶ ἱερῶν ἀντικειμένων	102

- 1) Η Επικράτεια της Ελλάδας
- 2) Η Επικράτεια της Κύπρου
- 3) Η Επικράτεια της Κρήτης
- 4) Η Επικράτεια της Θράκης
- 5) Η Επικράτεια της Μακεδονίας
- 6) Η Επικράτεια της Πελοποννήσου
- 7) Η Επικράτεια της Στερεάς
- 8) Η Επικράτεια της Αττικής
- 9) Η Επικράτεια της Ανατολικής Μακεδονίας
- 10) Η Επικράτεια της Κεντρικής Μακεδονίας

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ
ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

- 1) Η Επικράτεια της Ελλάδας
- 2) Η Επικράτεια της Κύπρου
- 3) Η Επικράτεια της Κρήτης
- 4) Η Επικράτεια της Θράκης
- 5) Η Επικράτεια της Μακεδονίας
- 6) Η Επικράτεια της Πελοποννήσου
- 7) Η Επικράτεια της Στερεάς
- 8) Η Επικράτεια της Αττικής
- 9) Η Επικράτεια της Ανατολικής Μακεδονίας
- 10) Η Επικράτεια της Κεντρικής Μακεδονίας

4000

€12

ΝΥΧΤΟΝ ΑΝΟΜΗΤΑ ΜΗΜΟΡΙΑΝΟ ΨΥΧΑ

11/8

93
169

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
Δ/ΝΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Αριθμ. Πρωτ. 61330

Έν Αθήναις τῆ 3-7-1952

Πρὸς

Τοὺς κ. κ. Λ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΝ - ΕΛ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ
ΑΝΔΡΕΑΝ ΚΕΡΑΜΙΔΑΝ
Χαριλάου Τρικούπη 7

ΕΝΤΑΥΘΑ

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 65303/2-7-52 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Ἐκπαιδεύσεως ἐνεκρίθη τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ» βιβλίον σας ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἐπὶ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ 1-9-52.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν ὅπως μεριμνήσετε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεως βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποίησις
Κ.Γ.Δ.Σ.Ε.

Ἐ. Ὑ.
Ὁ Δ/ντῆς
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἡ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀθήνησι 24 Μαΐου 1952

Αριθμ. { Πρωτ. 26
Διεκπ. 829

Πρὸς

Τοὺς κ. κ. Λ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΝ - ΕΛ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ
ΑΝΔΡΕΑΝ ΚΕΡΑΜΙΔΑΝ

Διεξεληθόντες τὸ διὰ τῆς ἀπὸ 29-12-50 ὑμῶν ὑποβληθὲν ἡμῖν πρὸς κρίσιν ὑμέτερον βιβλίον «ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ» χάριν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, γνωρίζομεν ὑμῖν, Συνοδικῆ διαγνώμη, διὸ οὐδὲν εὐρομεν τὸ ἀπαῖον πρὸς τε τὰ δογματὰ καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ ἐγκρίνομεν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς μαθητιώσεως νεολαίας.

† Ὁ Φθιώτιδος ἈΜΒΡΟΣΙΟΣ
Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς Προεδρεύων
Ἀρχ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ